

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Právnická fakulta

Mgr. et Mgr. Pavla Ládová

Vybrané instituty související s ukončením manželství:
Administrativní rozvod. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu.

Mediace.

Rigorózní práce

Olomouc 2015

„Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma „Vybrané instituty související s ukončením manželství: Administrativní rozvod. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu. Mediace.“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 7. září 2015

.....
Mgr. et Mgr. Pavla Ládová

Děkuji Prof. JUDr. Milaně Hrušákové, CSc. za cenné rady, podněty a připomínky, které mi pomohly při zpracování této práce

V Olomouci dne 7. září 2015

.....
Mgr. et Mgr. Pavla Ládová

Obsah

OBSAH	1
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK V ABECEDNÍM POŘADÍ	6
ÚVOD	7
1 ZPŮSOBY UKONČENÍ MANŽELSTVÍ ZA TRVÁNÍ ŽIVOTA OBOU MANŽELŮ V ČESKÉ REPUBLICE	11
1.1 ZÁNİK MANŽELSTVÍ PROHLÁŠENÍM MANŽELSTVÍ ZA NEPLATNÉ	12
1.2 ZÁNİK MANŽELSTVÍ ZMĚNOU POHLAVÍ	13
1.3 ZRUŠENÍ MANŽELSTVÍ ROZVODEM	14
2 SOUDNÍ VERSUS ADMINISTRATIVNÍ ROZVOD	16
3 PRINCIPY KOMISE PRO EVROPSKÉ RODINNÉ PRÁVO	19
4 ROZVOD DLE § 757 OZ, BEZ ZJIŠŤOVÁNÍ PŘÍČIN ROZVRATU	23
4.1 HMOTNĚ-PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZVODU MANŽELSTVÍ	23
4.2 PROCESNÍ ÚPRAVA ROZVODU MANŽELSTVÍ	26
5 ADMINISTRATIVNÍ ROZVOD V EVROPĚ	32
5.1 PRÁVNÍ ÚPRAVA	33
5.2 ŘÍZENÍ O ROZVODU A ROZHODUJÍCÍ ORGÁN	34
5.2.1 DÁNSKO	34
5.2.2 NIZOZEMÍ	35
5.2.3 NORSKO	38
5.2.4 PORTUGALSKO	39
5.2.5 RUSKÁ FEDERACE	41
5.3 PŘEDPOKLADY ROZVODU	42
5.3.1 DÁNSKO	42
5.3.2 NIZOZEMÍ	45

5.3.3 NORSKO	45
5.3.4 PORTUGALSKO	47
5.3.5 RUSKÁ FEDERACE	47
5.4 PRÁVNÍ ÚČINKY ROZVODU	49
5.4.1 DÁNSKO	49
5.4.2 NIZOZEMÍ	49
5.4.3 NORSKO	50
5.4.4 PORTUGALSKO	51
5.5 CELKOVÉ SHRNUTÍ KAPITOLY	52
5.5.1 DÁNSKO	52
5.5.2 NIZOZEMÍ	53
5.5.3 NORSKO	54
5.5.4 PORTUGALSKO	54
5.5.5 RUSKÁ FEDERACE	55
5.5.6 ZÁVĚR	56
5.6 EVROPSKÉ VIZE DO BUDOUCNA	58
<u>6 ÚVAHY DE LEGE FERENDA NAD MIMOSOUDNÍ MOŽNOSTÍ ROZVODU MANŽELSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICĚ</u>	<u>61</u>
<hr/>	
6.1 NOTÁŘSKÝ ROZVOD	61
6.2 ADMINISTRATIVNÍ ROZVOD	64
6.2.1 KOMPETENTNÍ SPRÁVNÍ ORGÁN	64
6.2.2 HMOTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA	66
6.2.3 PROCESNĚ-PRÁVNÍ ÚPRAVA	68
6.2.4 PŘEZKUM ROZHODNUTÍ SPRÁVNÍHO ORGÁNU	69
6.2.5 OKAMŽIK ZÁNIKU MANŽELSTVÍ	70
6.2.6 ADMINISTRATIVNÍ ROZVOD V ČESKÉ REPUBLICĚ <i>DE LEGE FERENDA</i>	71
<u>7 ADMINISTRATIVNÍ ROZVOD A MEDIACE</u>	<u>73</u>
<hr/>	
7.1 ADMINISTRATIVNÍ ROZVOD A MEDIACE V EVROPĚ	73
7.2 MEDIACE V ČESKÉ REPUBLICĚ	74
7.2.1 RODINNÁ MEDIACE	75
7.2.2 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY	77

7.3 ADMINISTRATIVNÍ ROZVOD A MEDIACE V ČESKÉ REPUBLICE	79
ZÁVĚR	81
BIBLIOGRAFIE	85
SHRNUTÍ	90
SUMMARY	91
KLÍČOVÁ SLOVA/ KEY WORDS	92

Seznam použitých zkratk v abecedním pořadí

CC – Zákon č. 47433 ze dne 25. listopadu 1966, ve znění pozdějších dodatků, občanský zákoník (Decreto-Lei n.º 47344/66, de 25 de Novembr, *Código Civil*)

CEFL - Commission on European Family Law

CPC – Zákon č. 324/2003 ze dne 27. prosince 2003, ve znění pozdějších dodatků, občanský soudní řád (Decreto-Lei n.º 324/2003, de 27.12, *Código de Processo Civil*)

DCC – Zákon Stb. 1969, 259, nizozemský občanský zákoník (*Dutch Civil Code/ Nieuw Burgerlijk Wetboek*)

DCPC – Zákon Stb. 1838, 12, nizozemský občanský soudní řád (*Dutch Civil Procedural Code/ Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*)

Komise - Komise pro evropské rodinné právo

LZPS - Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

MA – Zákon č. 47 ze dne 4. července 1991, ve znění pozdějších dodatků, tzv. manželský zákon (Lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap (ekteskapsloven) Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet/ *The Marriage Act*)

OSŘ - Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

OZ – Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

RFC – Zákon N 223-F3, ruský rodinný zákoník, *Semeinyi Kodeks Rossiiskoi Federatsii*, přijat 8. 12. 1995, účinný od 1. 3. 1996 (*Russian Family Code*)

SŘ – Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

ZoR – Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších dodatků

ZMJP - Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení

ZŘS - Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

„Rozvod se objevuje v dějinách současně s manželstvím, nebo snad o několik týdnů později.“

(Voltaire)

Rozvod se spolu s úmrtím blízké osoby, ztrátou zaměstnání, stěhováním či vážnou chorobou řadí mezi nejvíce stresové životní situace. Lidé se berou s přesvědčením, že s partnerem stráví zbytek života. Deziluze, která přichází spolu s uvědoměním si, že tomu tak není, je veliká. Do toho přicházejí spory o majetek, o děti a je zaděláno na několik stresujících měsíců, někdy i let. Rozvod není pouze institutem práva, ale jedná se o problém, který přesahuje i do společenské a morální sféry. Přístup k problematice rozvodu se liší dle kulturních a náboženských zvyklostí jednotlivých států - v České republice je poměrně dostupný, na přísně katolické Maltě byla možnost rozvést se uzákoněna teprve 29. května 2011 po referendu, v některých islámských státech, jako např. v Saúdské Arábii je rozvod snadno dosažitelný pro muže a téměř nedostupný pro ženy. Známa je skutečnost, že některé větve islámu umožňují muslimovi rozvod formou SMS oznamující manželce, že je konec, zatímco pro ženy je rozvod prakticky nedosažitelný.

Z údajů Českého statistického úřadu vyplývá, že například v roce 2013 soudy v České republice rozvedly 27 895 manželství, což bylo o 1,5 tisíce více než v roce 2012, ve srovnání s lety 2001-2008 však o 3-5 tisíc méně. Absolutní počet rozvodů tak reflektuje zejména dlouhodobý vývoj snižujícího se počtu sňatků, zatímco intenzita rozvodovosti se příliš nemění, zůstává vysoká. Od roku 2001 se pohybuje na úrovni **45-50 % manželství končících rozvodem**.¹ Z celkového počtu manželství rozvedených v roce 2013 pak bylo **57,1 % s nezletilými dětmi**. Podíl rozvodů s nezletilými dětmi se v průběhu let postupně snižuje, před deseti roky byl 63,4 %, ještě o desetiletí dříve 72,0 %.² **Manželé se nejčastěji rozvádí po 3-5 letech manželství**. Díky zvýšení rozvodovosti u dlouhotrvajících manželství (zejména po 25 a více letech) se však postupně prodlužuje průměrná délka trvání manželství při rozvodu: mezi lety 2003 a 2013 vzrostla z 11,8 na 13,0 let. Při zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství v roce 2013 by přitom rozvodem skončilo 47,8 % manželství. Zatím rekordní (50 %) byla rozvodovost v roce 2010.³

¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Rozvodovost*. czso.cz, 26. ledna 2015 [cit. 19. července 2015]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/rozvodovost>>

² Tamtéž

³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Rozvodovost*. czso.cz, 26. ledna 2015 [cit. 19. července 2015]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/rozvodovost>>

Jinak řečeno, každé druhé manželství končí rozvodem a pravděpodobně každý zná někoho, kdo má tuto zkušenost za sebou. I tato skutečnost byla jedním z důvodů pro napsání této práce. Rozvod totiž, jak zcela jasně vyplývá z uvedených čísel, není nic abstraktního a reálnému životu vzdáleného.

Předkládaná práce má za cíl seznámit s jinou formou rozvodu, než jakou známe u nás v České republice, a to s rozvodem administrativním neboli správním⁴, kdy manželství je ukončováno před jiným než soudním orgánem, a nastínit podobu administrativního rozvodu v České republice *de lege ferenda*, včetně případného zapojení mediace. Jedná se originální téma, které dosud nebylo takto podrobně zpracováno.

Struktura práce

Práce je rozčleněna do sedmi kapitol. V první kapitole jsou popsány způsoby ukončení manželství za trvání života obou manželů v České republice. Druhá kapitola se zabývá rozdíly mezi soudními a administrativními rozvody. V třetí kapitole se věnuji Principům Komise pro evropské rodinné právo, především pak těm, které se týkají rozvodu. Ve čtvrté kapitole je popsána právní úprava rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu, tedy rozvodu podle § 757 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Pátá kapitola se zaměřuje na administrativní rozvody v Evropě, postupně se věnuji rozhodujícím orgánům, předpokladům správních rozvodů, jejich právním účinkům a po celkovém shrnutí kapitoly ještě následuje část věnující se evropským vizím do budoucna týkajícími se oblasti administrativních rozvodů. V šesté kapitole nastiňuji úvahy *de lege ferenda* o mimosoudních možnostech rozvodu manželství v České republice. Konkrétně se zamýšlím nad možností notářského rozvodu a právě administrativního rozvodu, kdy vycházím z nastíněných evropských právních úprav. Kapitola sedmá se věnuje roli mediace v rozvodovém řízení, především jak může pomoci při dosahování dohod uzavíraných mezi manžely.

První kapitola obsahuje právní úpravu způsobu ukončení manželství za trvání života obou manželů v České republice *de lege lata*. Poskytuje jakýsi vhled do celé problematiky a pomáhá zařadit rozvod do systematiky rodinného práva. Věnuji se v ní zániku manželství prohlášením manželství za neplatné, zániku manželství změnou pohlaví a zrušení manželství rozvodem.

Druhá kapitola vytyčuje rozdíly mezi správními a soudními rozvody, zamýšlí se nad výhodami a nevýhodami administrativních rozvodů a slouží jako prvotní vhled do problematiky administrativních rozvodů.

⁴ V práci jsou pojmy administrativní rozvod a správní rozvod používány jako synonyma.

V kapitole třetí se věnuji Principům Komise pro evropské rodinné právo dále jen „Komise“). Komisi pro evropské rodinné právo tvoří přední evropští odborníci na poli rodinného práva a jimi vypracované Principy mají sloužit jako „vodítka“ pro evropské zákonodárce. Komise při své práci využívá podrobných dotazníků a provádí ke každé rodinně-právní problematice důkladný průzkum jednotlivých právních úprav. Právě v Principech týkajících se rozvodu manželství a výživného mezi rozvedenými manžely nalezneme Princip věnovaný přímo administrativním rozvodům. Začlenění této kapitoly se tedy jeví jako nezbytné pro řádné objasnění pozice administrativních rozvodů v Evropě.

Čtvrtá kapitola se zabývá rozvodem bez zjišťování příčin rozvratu dle § 757 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu je nejjednodušším způsobem ukončení manželství v České republice a popis jeho právní úpravy *de lege lata* je začleněn kvůli podmínkám administrativního rozvodu v České republice rozebíraných v dalších kapitolách. Administrativní rozvod stojí a padá na souhlasu obou manželů s ukončením manželství a na tom, že se manželé jsou schopni dohodnout na všech s ukončením manželství souvisejících záležitostech. Je zde tak patrná jistá podobnost právě s rozvodem dle § 757 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a jeho právní úprava slouží naopak jako inspirace pro právní úpravu ukončení manželství před správním orgánem.

Kapitola pátá se věnuje právním úpravám administrativních rozvodů v Evropě, konkrétně právní úpravě administrativního rozvodu v Dánsku, Nizozemí, Norsku, Portugalsku a Rusku. V jednotlivých podkapitolách jsou postupně představeny rozhodující orgány, předpoklady administrativních rozvodů a jejich právní účinky, zařazena je i podkapitola přinářející celkové shrnutí a vytyčující ty nejdůležitější informace a znaky. Na úplný závěr jsem pak zařadila pasáž věnující se evropským vizím do budoucna, kde představuji námět možné budoucí úpravy administrativních rozvodů tak, jak jej vypracovala Komise.

Šestá kapitola pak na základě všech v práci uvedených faktů přináší pár úvah *de lege ferenda* nad mimosoudní možností rozvodu manželství v České republice. Nejdříve se zabývá možností notářského rozvodu a pak již přímo rozvodem administrativním. Jaký by byl rozhodující orgán? Jaké by byly podmínky takového rozvodu? Který právní předpis by správní rozvody upravoval? V kterém okamžiku by došlo k zániku manželství? Toto jsou otázky řešené v této kapitole.

Roli mediace v rozvodovém řízení je věnována kapitola sedmá. Na začátku kapitoly je popsáno, jakou roli má mediace při administrativních rozvodech v Evropě, dále pak stručně seznamují s právní úpravou rodinné mediace v České republice a na závěr vyslovuji v souladu

se závěry kapitoly šesté pár úvah *de lege ferenda* nad úlohou mediace v rozvodovém řízení před správním orgánem v České republice.

Zdroje

Při psaní práce jsem vycházela především ze zákonných úprav. Čerpala jsem tedy z právních předpisů a příslušných komentářů. Při zpracování části práce, která se zabývá administrativními rozvody, jsem vycházela kompletně ze zahraničních zdrojů, a to jak knižních, tak internetových. Velkým zdrojem pro tuto část práce mi byly publikace Komise pro evropské rodinné právo. V části práce věnované rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu jsem využila především právních předpisů a komentářů.

Cíle práce

Předkládaná práce si klade za cíl seznámit s právními úpravami administrativních rozvodů v Evropě, konkrétně s právní úpravou administrativního rozvodu v Dánsku, Nizozemí, Norsku, Portugalsku a Rusku, a přinést komparaci těchto právních úprav – tedy vytyčit společné znaky a upozornit na zajímavé odlišnosti. Dalším cílem práce je pak na základě zjištěných skutečností nastítnit úvahy *de lege ferenda* nad mimosoudní možností rozvodu manželství v České republice a možnosti využití mediace při tomto způsobu rozvodu. Práce se především pokusí o zodpovězení otázek, jaký orgán by byl kompetentní pro ukončení manželství vedle soudu, jak by mohla vypadat právní úprava, jaké by byly podmínky správního rozvodu a především, zda by toto řešení bylo v českém právním prostředí vůbec možné a vhodné a nepřineslo by s sebou spíše více problémů nežli řešení.

1 Způsoby ukončení manželství za trvání života obou manželů v České republice

V této kapitole se zabývám právní úpravou ukončení manželství za trvání života obou manželů *de lege lata*. Podrobněji se věnuji zániku manželství prohlášením manželství za neplatné, zániku manželství změnou pohlaví a zrušení manželství rozvodem. Kapitola má za cíl poskytnout vhled do problematiky ukončení manželství za trvání života obou manželů, kdy rovněž administrativní rozvod by spadal právě do této kategorie.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), stanoví, že manželství může vzniknout (§ 655 OZ), ale rovněž i zaniknout pouze z důvodů, které zákon stanoví (§ 754 OZ⁵). Právní úprava vzniku a zániku manželství je upravena kogentními normami, což je pro statusové právo charakteristické. Zákon rozlišuje zánik manželství z objektivních příčin, *ex lege*, tj. smrtí, resp. prohlášením za mrtvého, a jeho zrušení soudem (rozvodem, výjimečně prohlášením manželství za neplatné). Právní úprava zakotvuje i novinku, kterou je zánik manželství změnou pohlaví (§ 29 OZ).⁶ Nový institut prohlášení za nevěstného upravený v § 66 a násl. OZ nemá za následek zánik manželství. Manželství právně zanikne teprve prohlášením nevěstného manžela za mrtvého.⁷

Za trvání života obou manželů může být tedy manželství ukončeno rozvodem, což je nejčastější případ, výjimečně pak prohlášením manželství za neplatné a změnou pohlaví jednoho z manželů. Přihlédneme-li však ke skutečnosti, že zvláštní zákon⁸ umožňuje změnu pohlaví v České republice jen u pacienta, který neuzavřel manželství, popřípadě prokáže, že jeho manželství zaniklo, je tento způsob zániku manželství upraven zejména pro případy změny pohlaví provedené v zahraničí⁹ a v praxi k němu zřejmě bude docházet velice zřídka.

Nejčastějším způsobem ukončení manželství za trvání života obou manželů tak zůstává jednoznačně rozvod. Ten je v českém právním řádu upraven zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v Části druhé, Hlavě první, Dílu pátém, Oddílu druhém, § 755-758. Dle tohoto zákona rozhoduje o rozvodu vždy soud rozhodnutím. Právní úprava zániku manželství

⁵ § 754 OZ: „Manželství zaniká jen z důvodů stanovených zákonem.“

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 83.

⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 445.

⁸ Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 84.

je kogentní. Jinou možností rozvádějícím párům v současné chvíli právní úprava nenabízí, manželé nemohou smlouvou ujednat jiné způsoby zániku manželství.

Jinak je tomu v některých evropských zemích, kde může být manželství rozvedeno tzv. administrativním rozvodem. Pro rozvod manželství je v těchto zemích příslušný nejen soud, ale i správní orgán. Za splnění určitých podmínek (zpravidla je jednou z těchto podmínek neexistence nezletilých dětí) o rozvodu rozhoduje správní (obvykle matriční) orgán, příp. tento orgán pouze bere na vědomí shodnou vůli manželů o tom, že manželství má být rozvedeno, a konstatuje, že jsou předloženy smlouvy upravující právní následky rozvodu. Manželství zaniká teprve zápisem do matriky.¹⁰

1.1 Zánik manželství prohlášením manželství za neplatné

Manželství, které bylo uzavřeno v rozporu se zákonnými překážkami, vznikne a má právní následky, a to tak dlouho, dokud není soudem prohlášeno za neplatné. Zákon stanoví domněnku platnosti manželství, tj. manželství se považuje za platné, dokud není prohlášeno za neplatné. Bylo-li prohlášeno za neplatné, považuje se za neuzavřené (§ 681 OZ).¹¹

Důvodem pro prohlášení manželství za neplatné je zásadně přestoupení zákonné překážky manželství (§ 672 až § 676 OZ), ale může se jednat i o vady při uzavírání manželství, resp. nedodržení formálních náležitostí sňatku (viz § 684 OZ).¹²

Neplatnost manželství nastává pouze tehdy, je-li o této věci rozhodnuto soudem a rozsudek nabude právní moci.¹³ Rozsudek, kterým soud rozhodl o neplatnosti manželství, je konstitutivní. S ohledem na dikci zákona má ve statusové rovině účinky *ex tunc*, tedy na toto manželství se pohlíží, jako kdyby nikdy neexistovalo.¹⁴

Jelikož zákon stanoví, že manželství se považuje za platné, dokud není prohlášeno za neplatné, vyvolává takové manželství následky jak v rovině statusové (např. první domněnka otcovství), tak osobní i majetkové (např. vznik společného jmění manželů či společného nájmu bytu manželi). Jakmile rozhodnutí soudu o neplatnosti manželství nabude právní moci,

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006, str. 117.

¹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 58.

¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 58.

¹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 60.

¹⁴ Tamtéž, str. 64.

je třeba postupovat v souladu se zákonem obdobně tak, jako kdyby bylo manželství rozvedeno (výslovně § 686 OZ).¹⁵

Pokud bylo manželství prohlášeno za neplatné, resp. nabylo-li rozhodnutí v této věci právní moci, je třeba je považovat za neuzavřené, nicméně pouze v rovině statusové. Osobní stav bude – v případě, že by šlo o první manželství – opět svobodný, svobodná. Tomu, který přijal při uzavírání manželství příjmení druhého manžela, se *ex lege* změní příjmení na příjmení, které měl před uzavřením manželství. Narodily-li se do manželství prohlášeného za neplatné děti, ze zákona ke změně jejich příjmení nedochází. Jde-li o jiné důsledky, zejména ve sféře majetkové a ve věci výkonu rodičovské odpovědnosti ke společným dětem, zákon stanoví, že je třeba postupovat obdobně jako v případě rozvodu manželství.¹⁶

1.2 Zánik manželství změnou pohlaví

Ustanovení § 29 OZ výslovně upravuje zánik manželství *ex lege* při změně pohlaví jednoho z manželů. Tento problém nebyl dosud v právní úpravě řešen a praxe si vypomáhala tím, že v případě změny pohlaví zdravotnické zařízení trvalo na předchozím rozvodu osoby, která žádala o změnu pohlaví, přitom však žila v manželství. S ohledem na skutečnost, že změna pohlaví je upravena v § 21 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, který umožňuje změnu pohlaví v České republice jen u pacienta, který neuzavřel manželství nebo který nevstoupil do registrovaného partnerství anebo do obdobného svazku osob stejného pohlaví v cizině, popřípadě prokáže, že jeho manželství nebo registrované partnerství anebo obdobný svazek zanikly, je způsob zániku manželství *ex lege* v § 29 upraven evidentně pro případ změny pohlaví provedené v zahraničí.¹⁷

Změna pohlaví člověka je novým pojmem občanského zákoníku (§ 29 OZ). Je stanoveno, že nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů na základě zvláštního zákona.¹⁸ Může o ni písemně požádat jen osoba starší 18 let, která nežije v manželství či registrovaném partnerství anebo obdobném statusovém poměru. Mezi další předpoklady patří zejména jednoznačně stanovená porucha sexuální identifikace, tj. trvalý nesoulad mezi psychickým a tělesným pohlavím, kladné stanovisko odborné komise a prokázání schopnosti žít jako jiná osoba.¹⁹

Zákon stanoví i důsledky změny pohlaví (§ 29 odst. 2 OZ). Především je uvedeno, že:

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Rodinné právo*....., str. 61-62.

¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Občanský zákoník II*....., str. 67.

¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Občanský zákoník II*....., str. 446.

¹⁸ Viz § 21 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Rodinné právo*....., str. 28.

- a) změna pohlaví nemá zásadně vliv na osobní stav (status) člověka ani na jeho osobní a majetkové poměry (tj. člověk dále zůstává příbuzným, dítětem svých rodičů, sourozencem a zejména rodičem svých dětí, prarodičem svých vnuků apod.);
- b) změnou pohlaví však zaniká manželství nebo registrované partnerství, byla-li změna provedena v zahraničí, neboť zvláštní zdravotní zákon stanoví, že změnu nelze provést osobě, která uzavřela manželství či vstoupila do registrovaného partnerství či obdobného svazku;
- c) o povinnostech a právech muže a ženy, jejichž manželství zaniklo, rozhodne soud podle pravidel stanovených pro dobu po rozvodu. Jde jak o povinnosti a práva ke společnému dítěti a o majetkové povinnosti a práva v době po zániku manželství. Soud rozhodne, a to i bez návrhu, jak bude každý z rodičů napříště o společné dítě pečovat, plnit svoji vyživovací povinnost a s dítětem se stýkat; obdobně soud rozhodne i o povinnostech a právech bývalých registrovaných partnerů.²⁰

1.3 Zrušení manželství rozvodem

Již od roku 1919 je u nás rozvod manželství legálním způsobem ukončení manželského statusu za života manželů. Právní úprava rozvodu je však výsledkem dlouhodobého vývoje. Od principu viny se vyvinula ke kvalifikovanému rozvratu bez výslovně uvedených důvodů. Rozvod na základě dohody – zakotvený v mnoha zahraničních právních úpravách i Principech evropského rodinného práva (CEFL) – není v české právní úpravě obsažen.²¹

Právní úprava rozvodu manželství je založena pouze na jediném důvodu rozvodu, kterým je kvalifikovaný rozvrat. Zákon stanoví, že manželství může být rozvedeno, „*je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení*“ (§ 755 odst. 1 OZ). Z použité dikce lze dovodit závěr, že kvalifikovanost rozvratu je dána nejenom jeho délkou a intenzitou, ale i skutečností, že v důsledku tohoto rozvratu nelze očekávat obnovení soužití manželů. Fakt, zda spolu manželé žijí či nikoli, není vázán na existenci společného bydliště. Manželé mohou spolu bydlet v jednom bytě, ale nežijí spolu, mohou bydlet odděleně z různých příčin (pracovní či studijní důvody), ale přesto spolu žijí. Společné žití manželů je otázkou jejich osobního (včetně intimního), ale i majetkového společenství. Jde o společné sdílení radostí i problémů, společné trávení volného času, osobní péči o druhého manžela, společné nakládání s finančními prostředky apod. Soud, který

²⁰ Tamtéž, str. 29.

²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Občanský zákoník II*....., str. 447.

rozhoduje o rozvodu manželství, tak musí vždy existenci rozvratu manželství zjišťovat (§ 756 OZ).

Od kvalifikovaného rozvratu jako jediného rozvodového důvodu je třeba odlišovat příčiny rozvratu vztahů mezi manželi, které mohou být jak subjektivní (např. nevěra, alkoholismus), tak objektivní (např. neplodnost). Zákon nestanoví, zda příčiny rozvratu mají spočívat v porušování povinností manželů či v něčem jiném.²²

Zákon rozlišuje dvě situace, a to:

- a) kdy soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, musí existenci příčin rozvratu manželství zjišťovat (upravuje ust. § 756 OZ)
- b) kdy soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, nemusí existenci příčin rozvratu zjišťovat (§ 757 OZ, pro podrobnosti viz kapitolu 4)

Ve vazbě na nutnost dokazování příčin rozvratu rozlišujeme dvě varianty rozvodu:

- a) rozvod se zjišťováním příčin rozvratu, tj. základní úpravu
- b) rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, tzv. smluvený rozvod.²³

Právě rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu bude věnována pozornost v následujících kapitolách. Podmínky tohoto tzv. smluveného rozvodu se totiž nejvíce blíží podmínkám administrativních rozvodů tak, jak jsou upraveny v jednotlivých evropských zemích a jak budou popsány v následujících částech práce.

Ještě dodám, že pro současnou právní úpravu je charakteristická skutečnost, že s ohledem na existenci jediného rozvodového důvodu – kvalifikovaného rozvratu manželství, umožňuje „přecházet“ mezi jednotlivými variantami rozvodu. V praxi je poměrně velké množství návrhů na rozvod manželství podáváno v režimu základní úpravy rozvodu. Nicméně než dojde k jednání, často se tato varianta rozvodu „změní“ v rozvod smluvený.

Pokud se do manželství narodily děti a jsou stále nezletilé a nesvéprávné, zákon ve vazbě na předchozí úpravu stanoví, že soud manželství nerozvede, dokud opatrovnický soud nerozhodne o poměrech dítěte pro dobu po rozvodu, resp. o výkonu povinností a práv rodičů vyplývajících z rodičovské odpovědnosti a o vyživovací povinnosti rodičů k nezletilým nesvéprávným dětem.²⁴

²² HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Rodinné právo*...., str. 85.

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Rodinné právo*...., str. 85.

²⁴ Tamtéž, str. 86.

2 Soudní versus administrativní rozvod

Tato kapitola vytyčuje rozdíly mezi rozvodovými důvody v Evropě a především mezi správními a soudními rozvody, zamýšlí se nad výhodami a nevýhodami administrativních rozvodů a slouží jako prvotní vhled do problematiky administrativních rozvodů.

Rozvod manželství je umožněn ve všech evropských právních úpravách. Rozvodové důvody, resp. principy i koncepce rozvodu manželství jsou však různé a odlišnosti nalezneme také v orgánu, který o rozvodu manželství rozhoduje.

V různých kombinacích a modifikacích se lze v Evropě setkat v podstatě se třemi rozvodovými důvody, a to:

- a) rozvod manželství na základě viny,
- b) rozvod manželství na základě rozvratu,
- c) rozvod manželství na základě dohody manželů.

Rozvod na základě viny je nejstarší formou úpravy. Vyslovení viny na rozvodu, případně viny na rozvratu vztahů, má zpravidla závažné hmotněprávní důsledky, projevující se zejména ve vyživovací povinnosti k rozvedenému manželovi a při vypořádání majetkových poměrů.

Rozvod na základě rozvratu je založen na objektivní skutečnosti. V některých právních úpravách je vyžadováno zjišťování příčin rozvratu, rozvrat musí být prokázán, v jiných se existence rozvratu prokazuje nepřímou, na základě odděleného žití manželů, které musí trvat zákonem stanovenou dobu.

Nejnovější formou rozvodu manželství je rozvod na základě dohody. Právní úpravy se liší podle rozsahu dohody. Dohoda však zpravidla musí obsahovat i řešení právních následků rozvodu. Mnohé právní úpravy nepřipouštějí rozvod dohodou u manželů, které mají nezletilé děti. Úpravy se různí také ve vazbě na délku manželství či případnou faktickou odluku, resp. její délku.²⁵

Vedle rozvodu provedeného soudem existuje v právních úpravách některých evropských zemí i administrativní rozvod, kdy za splnění určitých podmínek o rozvodu rozhoduje jiný než soudní orgán, a to orgán správní, případně tento orgán pouze bere na vědomí shodnou vůli manželů o tom, že manželství má být rozvedeno, a konstatuje, že jsou

²⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Rodinné právo*...., str. 86-87.

předloženy smlouvy upravující právní následky rozvodu.²⁶ Právní úpravu nějaké formy administrativního rozvodu nalezneme v pěti evropských zemích, a to v Dánsku, Norsku, Portugalsku, Rusku a Nizozemí. Pro všechny úpravy je společné, že tato forma rozvodu je možná pouze v případě „smluveného“ rozvodu, tedy, že ve všech úpravách je vyžadována shodná vůle manželů dosáhnout rozvodu. Co se týče dalších podmínek ((ne)existence nezletilých dětí, majetkové vypořádání, dohoda o bydlení atd.), jednotlivé právní úpravy již je stanovují odlišně. Podrobný rozbor podmínek administrativních rozvodů v jednotlivých právních úpravách bude předmětem následujících kapitol.

Nejzásadnější a na první pohled zřejmý rozdíl mezi soudním a administrativním rozvodem spočívá v kompetentním orgánu. U soudního rozvodu nemáme pochyb, že příslušným pro rozvod manželství je soud. U administrativního, jinak také správního rozvodu, již není příslušný orgán tak zřejmý. Kompetentních správních orgánů se totiž nabízí hned několik. V evropských právních úpravách se setkáváme hned se dvěma správními orgány, které mohou rozhodnout o ukončení manželství. V Portugalsku, Nizozemí a Rusku je příslušným k rozhodnutí o správním rozvodu manželství matriční úřad, v Dánsku a Norsku tzv. *county governor*, tedy guvernér kraje nebo krajský guvernér. Pojem českému právnímu řádu neznámý.

Proč vůbec uvažovat o něčem takovém jako je ukončení manželství před jiným než soudním orgánem? Jaké výhody nabízí administrativní rozvod? Nejpádňjším argumentem pro administrativní rozvod by zřejmě bylo odlehčení soudů. Soudy si již několik let stěžují na počet nápadů, na přetíženost, soudní spory se vlečou léta a stále se hledají nové cesty, jak tuto situaci zvrátit, jak soudům „odlehčit“, a tím zefektivnit jejich činnost. Jednou z těchto cest by v budoucnu mohl být i administrativní rozvod. Soudům by mohly v jejich činnosti částečně ulehčit příslušné nesoudní orgány. V jedné z následujících kapitol této práce se budu zabývat otázkou, zda by se jednalo o matriky, specializované správní orgány nebo například o notáře. Za přesně stanovených podmínek by se manželé mohli obracet přímo na příslušný nesoudní orgán, který by ukončil jejich soužití.

Výhodu administrativních rozvodů osobně vidím v ulehčení práce soudů, souvisejících ekonomických úsporách a v úsporách časových. V případě, že manželé nemají nezletilé děti, dohodnou se, že již nadále nechtějí žít v manželství a vyřeší si své majetkové záležitosti, pak se otevírá prostor pro úvahy, proč a jak by manželství (ne)mohlo být ukončeno před správním orgánem. Manželství je ukončováno v podstatě velice podobně, jako je uzavíráno (hovoříme-

²⁶ Tamtéž, str. 87.

li o uzavírání sňatků civilních). Za další výhodu administrativních rozvodů lze označit rychlost. Délka řízení je přesně vymezena lhůtami, ve kterých musejí být provedeny předepsané úkony a vydáno rozhodnutí. V Dánsku může být manželství u krajského guvernéra rozvedeno do jednoho měsíce.²⁷ V Norsku je rozhodnutí o rozvodu vydáno ve lhůtě šest až osm týdnů.²⁸ V Portugalsku smluvený rozvod, který je řešen správně, trvá průměrně dva až pět měsíců.²⁹ V Rusku ve správním rozvodovém řízení matrika pouze vydává rozvodový certifikát, a to po uplynutí jednoho měsíce od podání žádosti.³⁰ Nemluvě o Nizozemí, kde je možné dosáhnout tzv. „bleskového rozvodu“, a to za pouhý jeden den.

Proti administrativním rozvodům hovoří především skutečnost, že manželství je statusový vztah a statusové poměry (osobní stav) by měly být zásadně neměnné. Jakékoliv zásahy a změny do statusových poměrů jsou nežádoucí a nemělo by k nim příliš často docházet, i když samozřejmě nalezneme pár výjimek (např. popření otcovství, udělení souhlasu k osvojení, rozvod manželství). O povaze manželství jako statusového vztahu bude více pojednáno v dalších kapitolách. Dalším výrazným mínusem je skutečnost, že zavedení administrativních rozvodů v České republice by bylo přinejmenším složité, jak bude zřejmé i z dalších kapitol práce.

Administrativní rozvod v českém právním prostředí – to je mnoho otázek a málo odpovědí. Sporným je kompetentní správní orgán, předpoklady administrativního rozvodu, procesní řízení, přezkum rozhodnutí i okamžik zániku manželství. Všemi těmito problémy se tato práce zabývá.

²⁷ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 77.

²⁸ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 506.

²⁹ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 532-533.

³⁰ ANTOKOLSKAIA, Masha. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Russia*. Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002, str. 7.

3 Principy Komise pro evropské rodinné právo

Kapitola je věnována Principům Komise pro evropské rodinné právo. Komisi pro evropské rodinné právo tvoří přední evropští odborníci na poli rodinného práva a jimi vypracované Principy mají sloužit jako „vodítka“ pro evropské zákonodárce. Komise při své práci využívá podrobných dotazníků a provádí ke každé rodinně-právní problematice důkladný průzkum jednotlivých právních úprav. Právě v Principech týkajících se rozvodu manželství a výživného mezi rozvedenými manžely nalezneme Princip přímo i o administrativních rozvodech. Začlenění této kapitoly se tedy jeví jako nezbytné pro řádné objasnění pozice administrativních rozvodů v Evropě.

Komise pro evropské rodinné právo („*The Commission on European Family Law*“ – CEFL, dále jen „Komise“) vznikla 1. září roku 2001. Komisi tvoří přibližně 26 významných odborníků v oblasti rodinného a komparativního práva ze všech zemí Evropské unie a z dalších evropských zemí.³¹ Hlavním cílem Komise je zahájení průkopnického teoretického i praktického přístupu ve vztahu k harmonizaci hmotného rodinného a dědického práva v Evropě. Hlavním přínosem, který se očekával od ustanovení Komise, bylo vypracování tzv. Principů evropského rodinného práva („*Principles of European Family Law*“). Komise byla ustanovena z vědecké iniciativy, a proto jsou členové Komise zcela nezávislí na jakékoliv organizaci či instituci. V důsledku toho je srovnávací výzkum založený na vypracování společných Principů čistě akademickou záležitostí.³²

Celkem byly Principy vypracovány ve třech oblastech rodinného práva:

- Principy o rozvodu a výživném mezi bývalými manžely („*Principles on Divorce and Maintenance Between Former Spouses*“);
- Principy o rodičovské odpovědnosti („*Principles on Parental Responsibilities*“);
- Principy o majetkových vztazích mezi manžely („*Principles on Property Relations between Spouses*“).³³

Principy nemají povahu zavazující či příkazující a v anglickém jazyce jsou vyjádřeny ve formě slovesa *should* (to se běžně používá k vyjádření doporučení či rady). Principy nejsou považovány ani za model, který by měli zákonodárci převzít a zavést do legislativy, ale jsou chápány spíše jako určitá vodítka či doporučení, která propůjčují zákonodárcům nejvhodnější

³¹ CEFL. *History*. ceflonline.net, [cit. 15. července 2015]. Dostupné na <<http://ceflonline.net/history/>>

³² BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. 1. vydání. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004, str. v.

³³ CEFL. *Principles*. ceflonline.net, [cit. 15. července 2015]. Dostupné na <<http://ceflonline.net/principles/>>

prostředky pro harmonizaci dané oblasti. Samotné znění Principů však nelze číst a chápat samostatně, ale současně s komentáři a srovnávacími přehledy, které pravidla obsažená v Principech objasňují a poskytují další srovnávací informace. Tyto komentáře jsou tedy nedílnou součástí Principů a musí být studovány současně se samotným zněním Principů. Tento přístup, který se inspiroval americkým systémem, činí Principy atraktivními zejména pro zákonodárce, kteří zvažují modernizování svého národního rodinného práva. V tomto ohledu mohou Principy sloužit jako referenční rámec pro národní, evropské a mezinárodní zákonodárce. Principy by mohly významně usnadnit jejich úkol, protože hloubkový a komplexně srovnávací výzkum Komise je snadno dostupný a zároveň většina pravidel byla vypracována stejným způsobem, který zákonodárci i za normálních okolností považují za vhodný. Při zohlednění tohoto přístupu mohou Principy sloužit dvěma účelům: za prvé mohou být brány jako doporučení zákonodárcům a za druhé, zákonodárci je mohou použít jako model pro platné právo. Některé z Principů – ne však všechny – byly přijaty tak, aby mohly být implementovány do národních právních řádů. Přesto však, vzhledem ke skutečnosti, že ve všech evropských právních systémech jsou pravidla pro rozvod upravena kogentními normami, „aplikace“ Principů Komise na základě výslovné volby stran není možná.³⁴

Co se týče pro mou práci relevantních Principů, kterými jsou Principy o rozvodu a výživném mezi bývalými manžely („*Principles on Divorce and Maintenance Between Former Spouses*“), jsou tyto, jak již vyplývá z jejich názvu, rozděleny na dvě části. Prvních deset Principů, které jsou označeny čísly 1:1 až 1:10, je věnováno problematice rozvodu a dalších deset Principů, označených čísly 2:1 až 2:10, se týká oblasti vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely. Prvních deset Principů (Část 1), které se týkají rozvodu, je rozděleno do tří Kapitol. V první Kapitole jsou soustředěny tzv. Obecné zásady: Povolení rozvodu (Princip 1:1), Postup dle zákona a kompetentní orgán (Princip 1:2) a Typy rozvodu (Princip 1:3). Druhá Kapitola obsahuje Principy týkající se rozvodu na základě vzájemného souhlasu („nesporného“, „smluveného“ rozvodu): Vzájemný souhlas (Princip 1:4), Období reflexe (Princip 1:5), Obsah a forma dohody (Princip 1:6) a Rozhodnutí o následcích (Princip 1:7). Třetí Kapitola se zabývá rozvodem bez souhlasu jednoho z manželů („sporným“ rozvodem) a obsahuje tři Principy: Faktická odluka (Princip 1:8), Mimořádné strádání

³⁴ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. 1. vydání. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004, str. 3.

navrhovatele (Princip 1:9) a Rozhodnutí o následcích (Princip 1:10). Principy se nevypořádávají s rozlukou jako takovou.³⁵

Druhá desítka Principů (Část 2) je taktéž rozdělena do tří Kapitol. První kapitola stanovuje dvě Obecné zásady: Vztah mezi výživným a rozvodem (Princip 2:1) a Soběstačnost (Princip 2:2). Druhá Kapitola obsahuje Podmínky pro stanovení výživného: Podmínky výživného (Princip 2:3), Rozhodné nároky na výživné (Princip 2:4), Způsoby poskytování výživného (Princip 2:5) a Mimořádné strádání dlužného manžela (Princip 2:6), Třetí Kapitola zahrnuje Specifické otázky: Více nároků na výživné (Princip 2:7), Časové omezení (Princip 2:8), Ukončení výživného (Princip 2:9) a Dohoda o výživném (Princip 2:10).³⁶

Rozvod jako součást manželského práva je uznávaným konceptem v celé Evropě. Počet rozvodů narůstá nebo se aspoň stále drží na vysoké úrovni. V dnešní době již rozvod není „jablkem sváru“ napříč sociálními, politickými a náboženskými skupinami. Zápas s důsledky rozvodu se však zdá být problémem téměř všude. Přestože základní principy rozvodu jsou obecně dobře zavedené, mezi jednotlivými rozvodovými systémy v Evropě existují velké rozdíly.³⁷ Také historie rozvodové legislativy se liší. Na jedné straně skotská právní úprava rozvodu se datuje do roku 1573, oproti tomu Irsko povolilo rozvod teprve zákonem z roku 1996.³⁸

Administrativní rozvod nalezneme pod Principem 1:2, který zní:

„(1) *Procedura rozvodu by měla být stanovena zákonem.*“ („The divorce procedure should be determined by law“.)

„(2) *Rozvod by měl být prováděn kompetentním orgánem, kterým může být orgán soudní či správní.*“ („Divorce should be granted by the competent authority which can either be a judicial or an administrative body.“)³⁹

Otázka rozvodu je ve všech zemích otázkou právní, tzn., že rozvod a jeho procedura je upravena v právních předpisech. Volba kompetentního orgánu je potom ponechána na národním právu jednotlivých zemí. Ve většině těchto zemí je tímto příslušným orgánem soud.⁴⁰ Výjimku tvoří Dánsko, Norsko, Portugalsko, Rusko a Nizozemí. V Dánsku, Portugalsku a Rusku platí ustanovení, že pro konsensuální (smluvený) rozvod je příslušný správní orgán. V Norsku jsou manželství rozváděna krajským guvernérem (*County Governor*, v některých literaturách nalezneme též označení „prefekt“) a pouze za určitých specifických

³⁵ Tamtéž, str. 15-16.

³⁶ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law*....., str. 72.

³⁷ Tamtéž, str. 13.

³⁸ Tamtéž, str. 14.

³⁹ Tamtéž, str. 20.

⁴⁰ Srov. § 756 OZ.

okolností může být manželství rozvedeno pouze rozhodnutím soudu. Zcela speciálním případem je pak holandská úprava rozvodu.⁴¹

Je poměrně neobvyklé, aby byl rozvod prováděn jiným než soudním orgánem. Ve všech čtyřech zemích jmenovaných výše, tedy v Dánsku, Norsku, Portugalsku a Rusku, je administrativní rozvod možný vždy jen v případě konsensuálního rozvodu. Nizozemí je spíše zvláštní případ, protože je zde možné získat bleskový rozvod převedením manželství na registrované partnerství.⁴²

Principy neřeší procesní otázky, například, kdyby měl rozvod nabýt účinnosti. Tyto otázky jsou ponechány na vyřešení vnitrostátním právním předpisům.⁴³

⁴¹ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law*....., str. 21.

⁴² BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law*....., str. 23.

⁴³ Tamtéž.

4 Rozvod dle § 757 OZ, bez zjišťování příčin rozvratu

Kapitola se zabývá rozvodem bez zjišťování příčin rozvratu dle § 757 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu je nejjednodušším způsobem ukončení manželství v České republice a popis jeho právní úpravy *de lege lata* je začleněn kvůli podmínkám administrativního rozvodu v České republice. Administrativní rozvod stojí a padá na souhlasu obou manželů s ukončením manželství a v některých případech také na tom, že se manželé jsou schopni dohodnout na všech s ukončením manželství souvisejících záležitostech. Je zde tak patrná jistá podobnost právě s rozvodem dle § 757 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a jeho právní úprava slouží jako inspirace pro právní úpravu ukončení manželství před správním orgánem v České republice.

4.1 Hmotně-právní úprava rozvodu manželství

Úprava rozvodu, s níž souhlasí oba manželé a jsou dohodnuti na řešení jeho právních následků, byla u nás zavedena v roce 1998. Jejím účelem bylo komplexní řešení všech právních následků s rozvodem spojených v okamžiku rozhodování o rozvodu manželství. Tato forma je nejčastěji na místě tam, kde mezi manžely již došlo k tzv. psychologickému rozvodu, tj. oba jsou s rozvodem vyrovnáni.⁴⁴ I nadále se z teoretického pohledu nejedná o rozvod na principu dohody, ale o rozvod na principu kvalifikovaného rozvratu. V teorii i praxi se však ustálilo i označení smluvený rozvod, které je tak třeba chápat s určitou nadsázkou.⁴⁵

Smluvený rozvod je založen na existenci řady předpokladů a podmínek, které musí být naplněny. Základním předpokladem smluveného rozvodu je skutečnost, že s rozvodem oba manželé souhlasí. Soud je povinen zjistit, zda shodná tvrzení manželů, pokud se jedná o rozvrat manželství a o záměr dosáhnout rozvodu, jsou pravdivá. Tomuto závěru nasvědčuje i procesní úprava, kde je stanoven obligatorní výslech účastníků rozvodového řízení, ledaže by takový výslech byl spojen s velkými obtížemi (§ 389 zákona č. 292/2013, o zvláštních řízeních soudních, dále jen „ZŘS“).⁴⁶

Aby soud mohl manželství rozvést, musí být ovšem, kromě základního předpokladu, jímž je shodná vůle manželů dosáhnout rozvodu, splněna řada dalších podmínek. Následující podmínky musí být splněny kumulativně, nesplnění některé z podmínek má za následek

⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, str. 30.

⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Rodinné právo*...., str. 88.

⁴⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Rodinné právo*...., str. 88-89.

nemožnost rozvodu podle § 757 OZ, ale nutnost, aby soud rozhodl podle § 755 OZ ve spojení s § 756 OZ, tj. byl proveden důkaz o existenci rozvratu a jeho příčinách.⁴⁷

1. Délka trvání manželství

Manželství nelze rozvést okamžitě po jeho vzniku. Zákon se tak snaží předcházet nejenom neuváženým sňatkům, ale zejména neuváženým rozvodům. Z tohoto důvodu je vyžadováno, aby manželství trvalo nejméně jeden rok. Doba trvání manželství je stanovena s ohledem na požadavek trvalosti manželství (§ 655 OZ). Jejím smyslem je rovněž předejít zcela neuváženým rozvodům. Podmínka roční existence manželství musí být splněna ke dni zahájení řízení o rozvod manželství. Pokud by manželství ke dni zahájení řízení trvalo kratší dobu než jeden rok, soud by musel postupovat v souladu s § 755 OZ a rozvádějící manželé by byli povinni soudu dokazovat existenci rozvratu a jeho příčiny.

2. Absence spolužití manželů

Další podmínkou smluveného rozvodu je důkaz o skutečnosti, že manželé spolu déle než šest měsíců nežijí. I v tomto případě bude soud tuto skutečnost zjišťovat na základě výsledku účastníků ve smyslu § 389 ZŘS a § 120 odst. 2 OSŘ.

3. Dohoda o poměrech k nezletilému dítěti

Jestliže rozvádějící se manželé mají nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti, pak s odkazem na § 755 odst. 3 je třeba, aby před rozvodem manželství bylo pravomocně rozhodnuto soudem péče o nezletilé o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů. Jestliže při tomto rozhodování může soud nejenom autoritativně rozhodnout, ale rovněž schválit dohodu rodičů (§ 906), pak v případě smluveného rozvodu je podmínkou pro takovýto rozvod výlučně schválení dohody rodičů.

4. Smluvní vypořádání

Poslední nezbytnou podmínkou smluveného rozvodu je dohoda rozvádějících se manželů o vypořádání svých majetkových vztahů. Dohoda o dalším osudu dětí po rozvodu manželství společně s vypořádáním všech vzájemných práv a povinností majetkového charakteru umožňuje v okamžiku právní moci rozsudku o rozvodu učinit (s výjimkou vztahů ke společným dětem) definitivní tečku ve vzájemných vztazích. Zákon vyžaduje předložení dvou, případně tří dohod, a to o úpravě majetkových vztahů, bydlení a popřípadě výživného pro dobu po tomto rozvodu – v jedné listině.⁴⁸

Otázkou je, v jakém rozsahu by se soud měl zabývat obsahem těchto dohod. Ideálním stavem je vypořádání všech majetkových vztahů. Pokud si však manželé vypořádají společně

⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Občanský zákoník II*....., str. 457.

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Občanský zákoník II*....., str. 458-459.

jmění jen částečně, existuje zákonná pojistka v podobě vypořádání na základě zákonné domněnky dle § 741 OZ. Ustanovení § 738 odst. 2 OZ dále stanoví: „Platnosti dohody o vypořádání nebrání, týká-li se jen části společných majetkových povinností a práv.“

a) Dohoda o úpravě majetkových poměrů manželů

Zákon vyžaduje, aby rozvádějící se manželé soudu předložili dohodu o úpravě svých majetkových poměrů. Z povahy věci vyplývá, že především půjde o vypořádání společného jmění manželů, ledaže by mezi manžely existoval režim odděleného jmění (§ 729 OZ), případně bylo společné jmění zrušeno soudem (§ 724 OZ). S ohledem na velmi obecnou formulaci však není vyloučeno, a zřejmě to bude i praktické, aby manželé v rámci vypořádání vzájemných majetkových poměrů do tohoto vypořádání zahrnuli i případné zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, popř. dalších vzájemných závazků.

b) Dohoda o úpravě bydlení

Součástí předložených smluv musí být i dohoda o úpravě bydlení. Stejně jako v předchozí úpravě je zřejmé, že zákon má na mysli především vypořádání právního titulu bydlení.

c) Dohoda o výživném rozvedeného manžela

Na rozdíl od dohod, kterými jsou pro dobu po rozvodu řešeny vzájemné majetkové poměry mezi manžely, především tedy vypořádání společného jmění manželů a dohod speciálně upravujících otázku bydlení manželů po rozvodu, které jsou nepochybně obligatorní, otázku vzbuzuje řešení vyživovací povinnosti k rozvedenému manželovi. Z dikce zákona „... popřípadě výživného...“ je třeba usuzovat, že zákonodárce tuto smlouvu nechápe jako obligatorní součást předkládaných smluv. Skutečnost, že smlouva o výživném pro rozvedeného manžela nebyla uzavřena před rozvodem manželství a nebyla tehdy předložena v rozvodovém řízení, ještě neznamená, že by bylo vyloučeno rozhodování soudu o výživném pro rozvedeného manžela. Mohou nastat i situace, kdy v okamžiku rozhodování o rozvodu nejsou podmínky pro vznik vyživovací povinnosti dány, resp. známy (např. vážná nemoc), a mohou se projevit teprve po právní moci rozsudku o rozvodu. Nezbytnou podmínkou pro vznik vyživovací povinnosti k rozvedenému manželovi ovšem bude skutečnost, že okolnosti, pro které není rozvedený manžel schopen sám se živit, mají svůj původ v době, kdy manželství ještě trvalo.⁴⁹

Uvedené dohody o úpravě majetkových poměrů, bydlení, případně výživného, vyžadují písemnou formu s ověřenými podpisy smluvních stran. Tyto dohody mohou mít formu notářského zápisu. Zejména v případě vypořádání společného jmění manželů ve větším

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Občanský zákoník II.*....., str. 458-459.

rozsahu má forma notářského zápisu velký význam, neboť notářský zápis má charakter veřejné listiny, soud se tedy nemusí zabývat jejím obsahem, a umožňuje i doložku přímé vykonatelnosti, která bude užitečná zejména tam, kde součástí vypořádání bude závazek jednoho z manželů vyplatit určitou finanční částku.⁵⁰

K tomu, aby soud mohl manželství rozvést, musí být kromě shodné vůle manželů dosahnout rozvodu splněny následující předpoklady:

- a) minimální délka trvání manželství – je vyžadováno, aby manželství trvalo nejméně jeden rok, a to ke dni zahájení řízení o rozvod manželství,
- b) absence spolužití manželů (faktická odluka) – podmínkou smlouveného rozvodu je i důkaz o skutečnosti, že manželé spolu déle než šest měsíců nežijí,
- c) dohoda o poměrech k nezletilému dítěti – jestliže mají rozvádějící se manželé nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti, je třeba, aby před rozvodem manželství byla schválena soudem péče o nezletilé dohoda o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu manželů, resp. dohoda o výkonu rodičovské odpovědnosti (§ 755 odst. 3 ve spojení s § 906 OZ) a o vyživovací povinnosti k dítěti (§ 910 a násl. OZ),
- d) dohoda o majetkovém vypořádání (předrozvodová majetková smlouva) – zákon vyžaduje předložení dvou, případně tří dohod, v jedné listině, a to ve věci:
 - úpravy majetkových poměrů,
 - bydlení,
 - výživného pro dobu po rozvodu.

Tyto dohody musí mít písemnou formu a podpisy obou stran musí být úředně ověřeny.⁵¹

4.2 Procesní úprava rozvodu manželství

Řízení o rozvod manželství od účinnosti zákona č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád, až po zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, nebylo nikdy samostatně upraveno jako zvláštní řízení. Přesto toto řízení v obou procesních kodexech vykazovalo řadu zvláštností. Výjimky z obecné úpravy sporného řízení, které se týkaly výlučně rozvodu manželství, byly upraveny na mnoha místech. To byl jeden z mnoha důvodů, proč bylo „rozvodové řízení“ vyňato z obecné úpravy občanského soudního řádu a nově upraveno skutečně jako zvláštní řízení o rozvod manželství v § 383 až 398 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“).⁵²

⁵⁰ Tamtéž, str. 459.

⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Rodinné právo*..., str. 89.

⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Občanský zákoník II*....., str. 453.

Do hlavy páté druhé části zákona o zvláštních řízeních soudních jsou soustředěna řízení ve věcech rodinněprávních⁵³. Tato řízení vykazují řadu procesněprávních odlišností, zejména v návaznosti na postavení nezletilého dítěte v řízení, veřejný zájem na ochraně jeho zájmů a působnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Před přijetím zákona o zvláštních řízeních soudních byla právní úprava řízení, jež jsou nyní zahrnuta do hlavy páté části druhé zákona, roztržena, a to nejen do hlavy páté občanského soudního řádu, ale i do jiných ustanovení občanského soudního řádu (např. § 120 odst. 2, § 73, § 113 apod.). To výrazně znesnadňovalo orientaci, proto jsou v zákoně o zvláštních řízeních soudních všechna rodinněprávní řízení jím upravená soustředěna do části druhé, hlavy páté.⁵⁴

Řízení ve věcech manželských a partnerských nebyla v občanském soudním řádu upravena samostatně, ale existovala pouze v podobě jednotlivých procesních výjimek (procesních odlišností oproti „klasickému“ průběhu řízení).

Řízení o rozvod manželství bylo v kontextu hmotněprávní i procesněprávní úpravy účinné do 31. 12. 2013 považováno za řízení sporné. Nicméně aplikace procesních pravidel typických pro řízení sporná vyvolávala řadu problémů aplikační praxe, zejména pokud šlo o řízení o rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu (s domněnkou rozvratu), kdy řízení bylo zahajováno žalobou jednoho z manželů, ke které se druhý z manželů připojil, prakticky tedy obě strany stály na jedné straně „sporu“. Dále pak platila pro řízení o rozvod manželství, a to bez rozdílu, ať již šlo o řízení, ve kterém soud projednával rozvod manželství dle § 24, 24a či 24b zákona o rodině, řada procesních výjimek.

Kromě výslovných výjimek je nezbytné také zmínit specifický institut „připojení se k návrhu“, jež neodpovídá charakteru sporného řízení (dříve § 24a zákona o rodině, nyní § 757 OZ), a určité „přeměny“, k nimž může v rámci řízení docházet z důvodu nutnosti prokazovat příčiny rozvratu manželství, jež nastoupila až v průběhu řízení (tj. např. zpětvzetí připojení se k návrhu dle § 24a zákona o rodině), nebo naopak z důvodu nastoupení domněnky rozvratu až v průběhu řízení (splnění podmínek dle § 24a zákona o rodině až po zahájení řízení).

Řízení o rozvod manželství s ohledem na výše uvedené nebylo tedy možné považovat za „typicky sporné řízení“. Množství procesních výjimek vedlo k závěru, že rozvod

⁵³ Hlava pátá druhé části zákona o zvláštních řízeních soudních bývá kritizována pro svou neúplnost a zařazení řízení tradičně sporných – viz DÁVID, Radovan. Obecné připomínky k zákonu o zvláštních řízeních soudních. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 12, str. 57-59.

⁵⁴ *Důvodová zpráva NOZ*. obcanskyzakonik.justice.cz, [cit. 11. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

manželství je nejen řízením, které kombinuje prvky sporného i nesporného řízení, ale vykazuje taková procesní specifika, že si zaslouží právní úpravu samostatnou.

K zařazení do zákona o zvláštních řízeních soudních pak svědčil nejen jeho zvláštní procesní charakter, ale také zájem na jasnosti a přehlednosti právní úpravy. Řízení o rozvod manželství spadá mezi řízení ve věcech manželských a většina výjimek pro tato řízení vymezená občanským soudním řádem účinným do 31. 12. 2013 platila pro všechna řízení ve věcech manželských. Striktní oddělení nesporných řízení (neexistence manželství a neplatnost manželství tam, kde je zákon umožňuje zahájit i bez návrhu) od řízení, která kombinují prvky sporného a nesporného řízení (neplatnost na návrh a rozvod), by vedlo k duplicitě právní úpravy, kdy výjimky by musely být normovány jak v občanském soudním řádu, tak v zákonu o zvláštních řízeních soudních.⁵⁵

Řízení o rozvod manželství tak bylo potvrzeno jako zvláštní řízení, které spojuje prvky sporného a nesporného řízení, respektive vykazuje výrazné procesní odlišnosti oproti řízením, v nichž se postupuje dle občanského soudního řádu. Právní úprava řízení předpokládá použití obecné části zákona, z nějž se použití některých ustanovení vylučuje. Právní úprava je rovněž koncipována tak, aby umožňovala překlápění řízení o rozvod manželství z režimu rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu, který je někdy považován za období řízení nesporného, do režimu rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu.⁵⁶

Překlápění se projevuje v úpravě zahájení řízení (§ 384 ZŘS⁵⁷). Připojením se druhého manžela k návrhu se z řízení o rozvod manželství se zjišťováním příčin rozvratu stává řízení o rozvod bez zjišťování příčin rozvratu a naopak § 387 ZŘS řeší situaci opačnou.⁵⁸

Zákon o zvláštních řízeních soudních již tedy přímo předjímá situaci, kdy manželé budou zahajovat řízení společným návrhem. Oproti tomu NOZ v ustanovení § 757 odst. 1 hovoří pouze o situaci, kdy se manžel připojí k návrhu na rozvod manželství, který podá druhý z manželů. Ze slovíčka „podá“ by se dalo soudit, že se jedná o návrh již podaný na soud, a že se druhý manžel připojuje dodatečně tak, jak to předpokládá ustanovení § 384 odst. 2 ZŘS. To by znamenalo, že situace, kdy manželé rovnou podávají na soud návrh společný

⁵⁵ *Důvodová zpráva k ZŘS.* psp.cz, [cit. 11. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0>>.

⁵⁶ *Důvodová zpráva k ZŘS.* psp.cz, [cit. 11. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0>>.

⁵⁷ § 384 ZŘS: „(1) Řízení je možné zahájit jen na návrh jednoho z manželů nebo společným návrhem obou manželů, navrhuje-li rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství. Podá-li návrh někdo jiný, soud jej odmítne. (2) Podá-li návrh na zahájení řízení jeden z manželů **a druhý z manželů se k návrhu připojí, postupuje soud stejně, jako by bylo řízení zahájeno návrhem společným. Připojení se k návrhu je možné odvolat do vyhlášení rozhodnutí soudem prvního stupně.**“

⁵⁸ § 387 ZŘS odst. 2: „Vzal-li zpět návrh na zahájení řízení jen jeden z manželů, kteří podali návrh společný, postupuje soud v řízení dále obdobně, jako by manžel, který se k návrhu připojil, své připojení odvolal.“

ani v NOZ upravena není. V konečném důsledku však toto slovíčkaření žádné důsledky nemá a doba, resp. fáze rozvodu, ve které se druhý manžel připojí k návrhu na rozvod manželství, není podstatná.

Z hlediska průběhu řízení dochází také k některým zásadním změnám. V rámci přípravy jednání nemůže probíhat přípravné jednání, protože ustanovení § 17 ZŘS jeho konání ve zvláštních řízeních výslovně vylučuje. Nově se zavádí možnost v rámci přípravy jednání, popř. i k projednání věci svolat tzv. jiný soudní rok. Jde o nefromální rok, při kterém soud zjišťuje stanoviska účastníků, dokazování lze provádět, jen umožňuje-li to povaha věci a je to účelné. S ohledem na to, že zákon o zvláštních řízeních soudních zavádí obligatorní jednání v řízení o rozvod manželství, není pravděpodobné, že by byly jiné soudní roky v řízení o rozvod manželství často nařizovány.⁵⁹

Je obecně známo, že průběh rozvodového řízení se v mnoha případech bezprostředně promítá i do dalších porozvodových poměrů mezi bývalými manželi, včetně jejich právních řešení. Také proto bylo dřívější označení rozvádějících se manželů slovy „žalobce a žalovaný“ nahrazeno slovem „manželé“ (§ 385 ZŘS). Rozvodové řízení sice může být nově zahájeno nejenom na návrh jednoho z manželů, ale rovněž i společným návrhem, na druhou stranu však došlo i k určitému „zprísňení“ rozvodu, neboť je zakotveno obligatorní jednání ve věci v přítomnosti obou rozvádějících se manželů (§ 389 ZŘS). Od výsledku účastníků, což je zpravidla nejdůležitější důkaz o existenci rozvratu manželství, lze upustit pouze v případě, že by jeho provedení bylo spojeno s velkými obtížemi (§ 389 odst. 1 věta druhá ZŘS). I nadále je však rozvodové řízení řízením sporným. Proto z hlediska dokazování platí zásada projednací. Jde-li však o posuzování tvrdoštní klauzule ve věci nezletilých dětí, je třeba zjistit všechny pro rozhodnutí důležité skutečnosti v souladu se zásadou vyšetřovací (§ 20 odst. 1 a § 22 ZŘS).⁶⁰

Co se týče výsledku obou manželů, objevil se i názor, že vzhledem k ustanovení § 757 OZ kategorický požadavek, že v řízení musí být vyslechnuti oba manželé, se neuplatní v rozvodovém řízení, které probíhá tzv. nesporným způsobem (§ 384 ZŘS). Výslech manželů soud za těchto okolností provede jen tehdy, když na základě obsahu spisu je důvod se domnívat, že rozvod by mohl být v rozporu se zvláštním zájmem nezletilého dítěte účastníků a výslech manželů může tuto záležitost objasnit. Za takových okolností soud výslech účastníků omezí jen na zjištění existence a míry zájmu nezletilého na zachování manželství.⁶¹

⁵⁹ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, str. 196.

⁶⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Rodinné právo...*, str. 91-92.

⁶¹ SVOBODA, Karel. Nové problémy v řízení o rozvod manželství. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 5, str. 31.

Upuštění od výslechu by bylo krokem k ještě většímu zjednodušení rozvodového řízení a jeho ještě větší podobnosti s řízením o správním rozvodu.

Z hlediska dokazování tedy zákon o zvláštních řízeních soudních staví najisto, že v řízení o rozvod manželství platí kombinace projednací zásady pro zjišťování příčin rozvratu a zásady vyšetřovací pro zjištění zájmu nezletilých dětí, pro něž nemůže být manželství rozvedeno, ačkoli je rozvráceno. Právní úprava je založena na formulaci výjimek z obecné části zákona o zvláštních řízeních soudních, kde je pro všechna zvláštní řízení zakotvena zásada vyšetřovací a zásada arbitrálního pořádku. Tato ustanovení se na základě výjimky § 390 ZŘS pro řízení o rozvod manželství nepoužijí a pro zjišťování skutkového stavu až na níže uvedenou výjimku v řízení platí projednací zásada dle § 120 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“) a následně v odvolacím řízení je ovládáno zásadou neúplné apelace (§ 397 ZŘS). Neplatí však zásada koncentrace dle § 118b OSŘ. Pro zjišťování zájmu nezletilých dětí, pro něž nemůže být manželství dle § 755 odst. 2 písm. a) OZ rozvedeno, se již uplatní zásada vyšetřovací. Ustanovení § 390 ZŘS vymezuje, že pro tyto skutečnosti soud provede i jiné, než účastníky navržené důkazy. Současně platí, že pro tyto skutečnosti lze uvádět nova i v odvolacím řízení (§ 397 ZŘS).⁶²

Avšak ani popsané není bez pochyb. Ustanovení § 397 ZŘS sice výslovně vylučuje aplikaci § 28 odst. 1 ZŘS, podle něhož veškeré zvláštní řízení soudní podléhají systému úplné apelace, zákonodárce však nedocnil, že v podstatě totéž sděluje i § 20 odst. 2 ZŘS. Podle tohoto ustanovení může účastník uvádět nové (myšleno do řízení dosud nevnesené) skutečnosti a důkazy do doby vyhlášení rozhodnutí ve věci samé; tím není dotčeno právo účastníka uvádět nové skutečnosti a důkazy v odvolacím řízení. Aplikace § 20 odst. 2 ZŘS přitom není v ust. § 397 ani § 390 ZŘS vyloučena. Na základě gramatického výkladu zákona proto nelze dojít k jednoznačnému závěru, zda se v řízení o rozvod manželství uplatňuje systém neúplné apelace a koncentrace sporného řízení, nebo zda účastníci i během odvolacího řízení mohou uvádět skutečnosti a důkazy týkající se okolností na jejich straně, pro které manželství má nebo nemá být rozvedeno.⁶³

Pro účely své práce bych chtěla dále ještě zmínit ustanovení § 395, které se týká odvolání a stanovuje, že „*bylo-li společnému návrhu na rozvod manželství vyhověno, není odvolání přípustné*“. Jinak řečeno, v případě, kdy oba účastníci od počátku s rozvodem souhlasili a oba byli iniciátory rozvodu, končí řízení o rozvodu již vyhlášením rozsudku soudu prvního stupně. Procesně je tak upravena situace, kdy bylo vyhověno oběma

⁶² ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, str. 197.

⁶³ SVOBODA, Karel. Nové problémy v řízení o rozvod manželství. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 5, str. 32.

účastníkům, není tedy ani subjektivně legitimovaný účastník, a současně odpadá nadbytečné vzdání se práva na podání odvolání.⁶⁴ Jedná se bezesporu o další krok ke zjednodušení rozvodového řízení v situacích, kdy rozvod je společným cílem manželů.

Jak je zřejmé, zákon o zvláštních řízeních soudních už používá přímo termín „rozvod bez zjišťování příčin rozvratu“ (§ 384 odst. 1 ZŘS).

⁶⁴ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, str. 198.

5 Administrativní rozvod v Evropě

Kapitola se věnuje právním úpravám administrativních rozvodů v Evropě, konkrétně právní úpravě administrativního rozvodu v Dánsku, Nizozemí, Norsku, Portugalsku a Rusku. V jednotlivých podkapitolách jsou postupně představeny rozhodující orgány, předpoklady administrativních rozvodů a jejich právní účinky, zařazena je i podkapitola přinášející celkové shrnutí a vytyčující ty nejdůležitější informace a znaky. Na úplný závěr kapitoly jsem pak zařadila pasáž věnující se evropským vizím do budoucna, kde představuji námět možné budoucí úpravy administrativních rozvodů tak, jak jej vypracovala Komise.

Na evropské úrovni nalezneme zmínku o administrativních rozvodech v tzv. Principech evropského rodinného práva o rozvodu a výživném mezi bývalými manžely („*Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*“) vytvořených Komisí pro evropské rodinné právo (*Commission on European Family Law – CEFL*). Právní úpravu nějaké formy administrativního rozvodu nalezneme v pěti evropských zemích, a to v Dánsku, Nizozemí, Norsku, Portugalsku a Rusku.

V **Dánsku** je administrativní procedura rozvodu možná v případě, že se manželé dohodnou na rozvodu, oba souhlasí na zvoleném typu rozvodu a důvodem k rozvodu je jeden z úpravou konkrétně vymezených případů.⁶⁵

Pokud tedy oba manželé zažádají o rozvod společně, a vyjádří souhlas s administrativní formou rozvodu a dohodnou se na některých dalších vedlejších věcech, mohou být rozvedeni krajským úřadem („*State county office*“). Třeba ještě poznamenat, že pokud chce být dvojice formálně oddělena (jedním z dánských důvodů pro rozvod je skutečnost, že strany žily odděleně aspoň 6 měsíců po formálním odloučení, tzv. rozluce), musí se dostavit ke krajskému úřadu, ale pokud oba souhlasí, pak žádná další účast už není vyžadována, i když oba musí podepsat rozvod manželství.⁶⁶

V **Portugalsku** může být manželství rozvedeno soudně nebo administrativně, a to matričním úředníkem. Správní rozvod je možný v případě smluvených, přátelských, rozvodů. Žádost musí být předložena matričnímu úřadu dle výslovného výběru stran.

V **Nizozemí** může být manželství rozvedeno pouze soudně. Přesto však, v důsledku Zákona umožňujícího manželství párům stejného pohlaví („*the Act Opening Marriage to*

⁶⁵ MATĚJKOVÁ, Barbora, PALONCYOVÁ, Jana. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I*. Praha: VÚSPV, 2003, str. 29.

⁶⁶ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law* , str. 21-22.

Same-Sex Couples“), s účinností od dubna 2001, je nyní možný tzv. „bleskový rozvod“, který spočívá v převedení manželství na registrované partnerství a který může být proveden bez soudního zásahu a teoreticky do 24 hodin. Oba manželé požádají matrikáře („*civil status registrar*“) o vydání aktu transformace (přeměny manželství na registrované partnerství). Registrovaní partneři pak mohou jednoduše zrušit své partnerství po vzájemné dohodě. Tato metoda představuje nejrychlejší způsob rozvodu v celé Evropě, ačkoliv Rusko a Švédsko už se přibližují v případech, kdy manželé s rozvodem souhlasí a nemají děti. V Rusku je certifikát vydávaný matrikou účinný měsíc po svém vydání. Ve Švédsku je manželství rozvedeno okamžitě (je možné, že hned v den podání žádosti) a rozhodnutí se stane konečným, pokud není napadeno ve lhůtě tři týdnů od vydání.⁶⁷

V **Norsku** je manželství rozváděno administrativní cestou, ať už se účastníci řízení shodují či nikoli. Pouze ve výjimečných případech rozhoduje o rozvodu soud, a to například v případě rozvodu z důvodu znásilnění, bigamie, nebo když jeden z manželů nesouhlasí s některou specifickou věcnou okolností rozvodu.⁶⁸

V **Rusku** platí, že pokud se manželé na rozvodu dohodnou a nemají nezletilé děti, mohou být rozvedeni administrativně prostřednictvím osvědčení uděleného matrikou (*the Departement for Registration of Civil Acts*). Pokud je však jeden z manželů neschopen nebo neochoten dostavit se osobně k Oddělení pro registraci, pak je nebytná soudní procedura rozvodu.⁶⁹

Tato kapitola jednotlivé právní úpravy podrobněji přiblíží, věnuje se rozhodujícím orgánům, předpokladům (podmínkám) administrativních rozvodů a jejich právním účinkům.

5.1 Právní úprava

V **Dánsku** byl rozvod spolu s rozlukou upraven zákonem č. 256 ze dne 4. června 1969 ve znění pozdějších dodatků, o uzavírání a ukončování manželství, Kapitola čtvrtá Soudní rozluka, §29-§44 („Manželský zákon 1“, dále jen „MA 1“)⁷⁰. Tento zákon byl mnohokrát novelizován, nejspíše nejvíce v roce 1989, kdy byly zmodernizovány podmínky rozluky, rozvodu a výživného.⁷¹ Dnes příslušnou novelizovanou právní úpravu nalezneme v zákoně č. 148 ze dne 8. května 1991, o manželství a manželských záležitostech (*the Marriage and*

⁶⁷ Tamtéž, str. 22.

⁶⁸ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law*....., str. 22.

⁶⁹ Tamtéž, str. 22.

⁷⁰ The Act No. 256 of 4th June, with subsequent amendments on the Contraction and Dissolution of Marriage, Chapter 4 'Judicial Separation', sections 29-44

⁷¹ GODSK PEDERSEN, Hans Viggo, LUND-ANDERSEN, Ingrid. *Family law in Denmark*. Kluwer Law International, 2011, str. 65.

Matrimonial Causes Act), ve znění pozdějších předpisů.⁷² Ustanovení týkající se rozluky nalezneme v Kapitole 4, sekce 29-30, ustanovení týkající se rozvodu v sekci 31-36.⁷³

V **Nizozemí** právní úpravu související s rozvodem nalezneme v občanském zákoníku (*Dutch Civil Code*⁷⁴ dále jen „DCC“), konkrétně v Knize 1 „Osoby a rodinné právo“, Částí 9 „Ukončení manželství“, § 1:150-166 a Části 10 „Rozhodnutí o soudní rozluce a ukončení manželství po soudní rozluce“, § 1:168-183 a dále pak v občanském soudním řádu (*Dutch Civil Procedural*⁷⁵ Code – dále „DCPC“), konkrétně v Knize 3, Části 6, § 814-827.⁷⁶

Rozvod je v **Norsku** upraven zákonem č. 47 ze dne 4. 7. 1991, tzv. manželským zákonem (*the Marriage Act*, dále jen „MA“).⁷⁷ Předpoklady rozvodu nalezneme v Kapitole čtvrté, § 19-25, procesními otázkami se zabývá Kapitola pátá, § 26-30.

V **Portugalsku** je rodinné právo upraveno zákonem č. 47433 ze dne 25. listopadu 1966, ve znění pozdějších dodatků, občanský zákoník, v Knize IV (*Código Civil* – dále jen „CC“)⁷⁸ a v občanském soudním řádu (*Código de Processo Civil* – dále jen „CPC“).⁷⁹

Rozvod je v **Ruské federaci** upraven v Kapitole 4 rodinného zákoníku (*Russian Family Code* – dále jen „RFC“)⁸⁰ nazvané „Ukončení manželství“ a směrnicí Nejvyššího soudu Ruské federace „O aplikaci rozvodové legislativy soudy při rozvodu manželství“.⁸¹

5.2 Řízení o rozvodu a rozhodující orgán

5.2.1 Dánsko

V **Dánsku** rozluky a rozvody⁸² probíhají buď soudně, nebo správně u *krajského guvernéra*. K obdržení rozhodnutí krajského guvernéra je třeba, aby zde byl jeden z důvodů rozvodu nebo rozluky, aby oba manželé souhlasili s rozlukou či rozvodem a aby se dohodli na všech souvisejících záležitostech (manželské záležitosti). Nemusí se dohodnout na výši výživného, protože ta může být určena krajským guvernérem, a nemusí se dohodnout na rozdělení společného majetku, protože tato otázka může být rozhodnuta soudem. Nemusí se

⁷² Tamtéž, str. 19.

⁷³ Tamtéž, str. 73.

⁷⁴ Nieuw Burgerlijk Wetboek

⁷⁵ Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

⁷⁶ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. The Netherlands*. Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002, str. 1.

⁷⁷ Act No. 47 of 04.07.1991 relating to Marriage (The Marriage Act)

⁷⁸ Decree No. 47344, of 25 November 1966 including the amendments

⁷⁹ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 523.

⁸⁰ *Semeinyi Kodeks Rossijskoj Federatsii*, přijat 08.12.1995, účinný od 01.03.1996.

⁸¹ ANTOKOLSKAIA, Masha. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Russia*. Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002, str. 1.

⁸² O rozdílech mezi rozlukou a rozvodem pojednáno v Podkapitole 5.3.1.

ani dohodnout na péči o děti, do doby soudního rozhodnutí pokračuje péče společná. Obě strany se musí dostavit ke krajskému guvernérovi. Pokud rozluka či rozvod probíhají správní formou, není nutné, aby byly strany zastoupeny advokátem.⁸³ Pokud rozluka či rozvod probíhají u soudu, strany mohou být právně zastoupeny a stát dokonce může v případě nutnosti ustanovit straně advokáta.⁸⁴ V 90 % případů je manželství rozváděno správní cestou.⁸⁵

Řízení u krajského guvernéra je zahájeno vyplněním příslušné žádosti. Obvykle se manželé dostaví osobně bez právního zástupce, ale jak již bylo uvedeno výše, je možné nechat se zastupovat právníkem.⁸⁶ Pokud se strany dohodly na vyjednávaných podmínkách v kanceláři krajského úřadu, právník úřadu musí zkontrolovat, zda dohoda neobsahuje podmínky nevýhodné pro jednu ze stran. Pokud ano, musí být žádost o rozvod zamítnuta. V praxi k takové situaci však dochází jen velmi zřídka.⁸⁷

Manželství může být u krajského guvernéra rozvedeno do jednoho měsíce, u soudu do dvou měsíců. Pokud se musí řešit nějaké vedlejší záležitosti, řízení je více časově náročné a může se protáhnout až na jeden rok. K dispozici je právní pomoc. Řízení v rodinných věcech jsou neveřejná.⁸⁸

Rozvodovost je v Dánsku vysoká – ročně proběhne asi 15000 rozvodů, zatímco manželství je uzavřeno okolo 33000.⁸⁹

5.2.2 Nizozemí

V **Nizozemí** rozlišujeme tři formy odloučení manželů za jejich života – rozvod, soudní rozluku a ukončení manželství po soudní rozluce. Všechny tyto formy ukončení manželství se pojí se soudním řízením. Pouze soud může tedy v těchto věcech rozhodovat. Na tato řízení mají manželé právní nárok, který vychází nejen z obecné úpravy (§ 261-291 DCPC), ale i ze speciální úpravy obsažené v § 815-827 DCPC. Procesní pravidla jsou stejná pro všechny tři uvedené formy. Protože nejčastější formou odloučení manželů je rozvod, budu se dále

⁸³ V praxi strany u správního rozvodu právně zastoupeny nejsou, avšak právníci jim často před řízením pomáhají s přípravou.

⁸⁴ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 78.

⁸⁵ LUND-ANDERSEN, Ingrid, KRABBE, Lise. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Denmark*. Departement of Private Law, Universty of Arhus, 2002, str. 4- 5.

⁸⁶ LUND-ANDERSEN, Ingrid, KRABBE, Lise. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Denmark*. Departement of Private Law, Universty of Arhus, 2002, str. 5.

⁸⁷ Tamtéž, str. 8.

⁸⁸ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 77.

⁸⁹ GODSK PEDERSEN, Hans Viggo, LUND-ANDERSEN, Ingrid. *Family law in Denmark*. Kluwer Law International, 2011, str. 17.

věnovat již pouze rozvodovému řízení, avšak je třeba mít na paměti, že řízení o soudní rozluce a o ukončení manželství po soudní rozluce jsou řízení de facto totožná.

Rozvodové řízení se skládá ze dvou fází – první, písemné fáze a druhé, ústní části, kterou je již vlastní jednání. Po proběhnutí obou fází končí řízení rozsudkem, který je označován jako soudní příkaz. První fáze je zahájena žádostí buď jednoho, nebo obou manželů o rozvod. V praxi je k žádosti většinou připojena „rozvodová dohoda“ manželů. Ta obsahuje dohodu stran ve věcech hlavních důsledků rozvodu, jako je výživné, výchova dětí atd. V případě žádosti o rozvod pouze jednoho z manželů může druhý manžel reagovat předložením obranných tvrzení, ve kterých mohou být obsaženy protinároky tohoto manžela, např. vlastní žádost o rozvod nebo soudní rozluku spolu s návrhy na předběžná opatření.

Po této písemné fázi nastává fáze ústní. K rozvodu na základě žádosti pouze jednoho z manželů dochází bez jednání pouze za předpokladu, že není potřeba vyslechnout nezletilé děti, a obrana druhého manžela nebyla soudu doručena v řádné lhůtě. V případě žádosti společné může být žádosti bez dalšího vyhověno bez jednání. Obecně platí, že na základě společné žádosti bývá manželství rozvedeno do čtyř týdnů bez jednání, a to za předpokladu, že není třeba vyslechnout nezletilé děti.⁹⁰

Přestože obecně platí, že manželství smí být v Nizozemí ukončeno pouze soudně, existuje zde i možnost, jak rozvést manželství bez soudního zásahu a navíc teoreticky do 24 hodin. Od 1. dubna 2001, kdy byl přijat zákon umožňující uzavření manželství osobám stejného pohlaví („*the Act Opening Marriage to Same-Sex Couples*“), je zde možnost jednoduše přeměnit registrované partnerství na manželství a naopak. Vedle rozvodu je manželství také považováno za ukončené, pokud je přeměněno na registrované partnerství. Na žádost obou manželů může **matriční úředník** vydat potvrzení o přeměně. Následně pak mohou manželé jednoduše rozpustit své partnerství na základě vzájemného souhlasu. Tato jejich dohoda musí být ve lhůtě tří měsíců zaregistrována na příslušné matrice. Nicméně je samozřejmě možné registrovat dohodu hned v den, kdy bylo manželství přeměněno na registrované partnerství. Možné je tedy dosáhnout „bleskového rozvodu“, a to za pouhý jeden den.

Tato urychlená forma rozvodu vyvolala četné diskuse. Především bylo namítáno, že vláda podcenila takovou možnost rozvodu, protože manželé se mohou nyní rozvádět impulsivně, bez rozmyslu a bez seriózního uvážení všech důsledků. Hrozí především poškození zájmů jejich dětí. Za druhé mohou manželé využít, resp. zneužít, bleskový rozvod

⁹⁰ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. The Netherlands*. Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002, str. 8-9.

ještě z jiného důvodu. V zásadě platí, že zákon vyžaduje souhlas soudu v případě, že manželé chtějí během manželství změnit své majetkové poměry. Souhlas soudu je udílen pouze na základě soudního šetření a po posouzení postavení věřitelů – jejich pozice nesmí být změnou poměrů znevýhodněna. Pokud se manželé bleskově rozvedou a následně opět vezmou a uzavřou předmanželskou smlouvu, která obsahuje pro ně oba výhodnější majetkový režim, obejdou tak pohodlně účel soudního povolení, kterým je ochrana věřitelů. Dosud nejsou k dispozici žádné konkrétní statistiky, ale matriční úřad potvrdil, že několik manželů využilo této možnosti hned po vstupu zákona v účinnost.

Bez ohledu na posledně uvedené skutečnosti je zřejmé, že výše uvedený postup představuje první krok směrem k rozvodu bez soudního řízení, tedy k rozvodu správnímú.⁹¹

Rozhodnutí o rozvodu nebo o ukončení registrovaného partnerství, řádně registrované jedním z manželů u matričního úředníka do šesti měsíců ode dne vydání rozsudku, právně ukončuje platné manželství a umožňuje stranám uzavřít nové manželství. Manželství a registrované partnerství končí také prohlášením neplatnosti manželství (§ 1:169 DCC) a smrtí.

Aby bylo rozhodnutí o soudní rozluce účinné, musí být od března 2001 registrováno v registru manželského majetku u okresního soudu. Toto rozhodnutí neukončuje manželství, ale zprošťuje strany jakékoliv právní povinnosti žít ve společné domácnosti (§ 1:168 DCC). Rozluka není možná v registrovaném partnerství.

Registrované partnerství může být také ukončeno smlouvou mezi partnery. Potvrzení, že smlouva byla uzavřena, podepsána stranami a jedním či více notáři či advokáty, musí být jedním z partnerů registrováno ve lhůtě tří měsíců od uzavření smlouvy u matričního úředníka. Smlouva musí obsahovat aspoň skutečnost, že partnerství je nenávratně rozvráceno a dále může obsahovat ustanovení o domě, ve kterém partneři žili, o rozdělení společného majetku a o vyrovnání nároků na důchod, které se nahromadily za dobu trvání registrovaného partnerství.

Prohlášení za mrtvého umožňuje druhé straně uzavřít nové manželství, a to v případech, kdy strana zmizela a předpokládá se, že je již mrtvá. To stejné platí i pro registrované partnerství.⁹²

⁹¹ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. The Netherlands*. Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002, str. 10-11.

⁹² HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 453-454.

5.2.3 Norsko

Zahájení řízení upravuje § 29 MA. Rozvodové (resp. rozlukové) řízení je zahájeno ve chvíli, kdy jeden nebo oba manželé zašlou žádost o rozluku nebo rozvod *krajskému guvernérovi*, nebo žalobní návrh soudu.

Ustanovení § 26 MA upravuje povinnost manželů zúčastnit se mediačního řízení. Stanovuje, že manželé, kteří mají děti/dítě mladší 16 let, se musí před zahájením řízení o rozluce či rozvodu účastnit mediačního řízení. Účelem mediace je dosáhnout dohody ve věcech rodičovské zodpovědnosti, návštěvních práv a dohodnout se, kde budou mít děti/dítě trvalé bydliště. Účelem mediace není, aby se manželé smířili a vrátili k sobě. Manželé nepotřebují právníka. Manželé jsou povinni dostavit se k mediačnímu řízení osobně, pokud tu nejsou závažné důvody, které by jim v tom bránily. O proběhnuvší mediaci se vydává certifikát.⁹³

V drtivé většině případů je řízení o rozluce nebo rozvodu vedeno u příslušného správního orgánu, kterým je osoba krajského guvernéra (§ 27 MA). Pravomoc přechází na soud, pokud je návrh na rozvod napadán. K tomu však dochází jen velice zřídka.⁹⁴

Podle *Marriage Act 1991* může být rozvod napadán, pokud soužití nebylo ukončeno nebo bylo obnoveno. Tam, kde je rozhodnutí vydáno na základě § 23 (pokus o zabití, kruté týrání) nebo § 24 (zakázané vztahy a bigamie) je soudní pravomoc dána, pokud žalovaný tvrdí, že k údajnému hrubému zacházení nedošlo nebo že spáchané jednání nespadá pod § 23. Důkazní břemeno je na žalobci.⁹⁵ Soud dále rozhoduje v případech, když se při rozvodu podle § 22 (rozvod po ukončení soužití) strany neshodnou, že podmínka – dva roky ukončeného soužití – byla splněna, a pokud bylo řízení o rozluce nebo rozvodu zahájeno z podnětu opatrovníka nebo prozatímního opatrovníka.⁹⁶

Soud může vydat rozhodnutí o rozvodu, i když ještě probíhá soudní spor ve vedlejších záležitostech.

Rozhodnutí o rozluce je vydáno ve lhůtě šest až osm týdnů. Rozhodnutí o rozvodu je taktéž vydáno ve lhůtě šest až osm týdnů.⁹⁷ Podle § 25 odst. 1 MA je rozvod účinný v den vydání licence krajským guvernérem nebo v den vyhlášení rozsudku soudcem. Licence ani

⁹³ SVERDRUP, Tone. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Norway*. Departement of Private Law, Faculty of Law, University of Oslo, 2002, str. 5.

⁹⁴ Tamtéž, str. 4.

⁹⁵ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 506.

⁹⁶ SVERDRUP, Tone. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Norway*. Departement of Private Law, Faculty of Law, University of Oslo, 2002, str. 4.

⁹⁷ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 506.

rozsudek o rozvodu však neopravňují k uzavření nového manželství, až do chvíle, kdy licence nabude právní moci a rozsudek se stane právně závazným.⁹⁸

Pro rozvedení manželství nejsou nutné žádné dohody. Rodiče, kteří vychovávají dítě/děti mladší 16 let se musí účastnit mediačního řízení, avšak ani v něm není nutno dosáhnout nějakých dohod. Podmínkou je pokusit se dohody uzavřít. Pokud se manželé nedohodnou na záležitostech týkajících se dětí, má soud pravomoc rozhodovat o rodičovské zodpovědnosti, návštěvních právech a o trvalém bydlišti dítěte dle *Children Act 1981*.⁹⁹ Tyto vedlejší záležitosti jsou řešeny odděleně od samotného rozvodu. Pokud manželé spolupracují na dohodě v těchto otázkách, může být vše vyřešeno poměrně rychle. Tedy to, kolik času zabere vyřešení vedlejších záležitostí, obecně závisí spíše na dobré vůli stran než na právním systému. Pokud jsou vedlejší otázky sporné a strany se odvolají k Nejvyššímu soudu (*Supreme court*), může uzavření případu trvat až čtyři roky. Jak rozvodové řízení, tak i řízení o vedlejších záležitostech jsou řízení neveřejná.¹⁰⁰

Pokud se manželé dohodnou na všech s rozvodem souvisejících záležitostech, příslušný orgán nemá právo uzavřené dohody přezkoumávat, a to jak dohody týkající se rodičovské zodpovědnosti, tak dohody týkající se dělení majetku, výživného a dalších záležitostí. Stejně tak nemá příslušný orgán právo zamítnout nebo odložit rozvod manželství. Jak již bylo několikrát uvedeno výše, každý z manželů může zažádat o rozvod a nepotřebuje žádný důvod ani souhlas.¹⁰¹

5.2.4 Portugalsko

V **Portugalsku** rozlišujeme rozvody sporné řešené soudně a rozvody nesporné, jinak také smluvené či přátelské, řešené správně, tedy příslušným *matričním úřadem*. Soudy mohou rozvádět civilní, katolické a jiné církevní sňatky (§ 1773 CC). Strany musí být zastoupeny právníkem, to neplatí u smluvených (tzv. přátelských) rozvodů, i když i při nich se strany obvykle nechají zastupovat právníkem. Pokud se strany na rozvodu a všech souvisejících záležitostech dohodnou, mohou společně požádat o rozvod. Pokud se strany nedohodnou, není rozvod samozřejmostí, a to ať už je nebo není napadán; soudce sám zváží, zda bude manželství rozvedeno.

⁹⁸ SVERDRUP, Tone. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Norway*. Departement of Private Law, Faculty of Law, University of Oslo, 2002, str. 5.

⁹⁹ Tamtéž, str. 10.

¹⁰⁰ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 506.

¹⁰¹ SVERDRUP, Tone. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Norway*. Departement of Private Law, Faculty of Law, University of Oslo, 2002, str. 10.

Smluvený rozvod trvá průměrně dva až pět měsíců. Rozvod z důvodů porušování manželských povinností, tedy sporný, může trvat i více jak tři roky, v závislosti na počtu případů, které musí soud vyřešit, a odvoláních.

Je možné, v praxi však ne moc časté, aby bylo soudem rozhodnuto o rozluce, která může být po dvou letech převedena na rozvod. Soudní rozluka zbavuje manžele jakékoliv právní povinnosti žít ve společné domácnosti a ukončí veškeré manželské vztahy mezi nimi, s výjimkou alimentů a vzájemných finančních závazků, kde trvá povinnost vzájemně se podporovat.¹⁰²

Soudem příslušným pro rozhodování o rozvodu manželství je soud pro rodinné záležitosti („*the Family Court*“) příslušný dle bydliště žalobce, popř. okresní soud tam, kde není soud rodinný (§ 75 CPC). V případě smluvených, přátelských, rozvodů řešených matričním úředníkem je příslušný matriční úřad určený dle výslovného výběru stran.

Sporný (tedy soudní) rozvod je zahájen na žádost jednoho z manželů a je řešen ve speciálním rozvodovém řízení. Navrhovatel musí předložit „rodinnému soudu“ prohlášení obsahující důvody pro rozvod. Pokud soud v místě jeho trvalého bydliště neexistuje, pak soudu okresnímu příslušnému dle trvalého bydliště (§ 75, § 1407, § 1408 CPC). Strany musí být zastoupeny právníkem.

Rozvod po vzájemné dohodě je zahájen oběma manžely prostřednictvím návrhu předloženého matričnímu úřadu. Oba manželé mohou požádat o rozvod, aniž by museli prokazovat jakékoliv důvody, pokud oba s rozvodem souhlasí. Manželství bude rozvedeno pouze za předpokladu, že se manželé dohodli na budoucnosti dětí mladších 18 let, rodinného domu a na výživném.¹⁰³ Přílohou žádosti musí být oddací list, podrobná zpráva o společném majetku, dohoda o výkonu rodičovských práv, dohoda o výživném, předmanželská smlouva, pokud byla sepsána, a její registrace, a dohoda o budoucnosti rodinného domu. Matriční úředník se musí na jednom jednání pokusit o smír. Tohoto jednání se strany musí zúčastnit nebo se nechat zastoupit svým právním zástupcem. Pokud smír není uzavřen a strany si i nadále přejí rozvod, matriční úředník schválí výše jmenované dohody a ukončí manželství.¹⁰⁴ Vzhledem ke skutečnosti, že je celý tento proces postaven na dobrovolnosti, nemusí být strany zastoupeny právníkem.¹⁰⁵

¹⁰² HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 532-533.

¹⁰³ DE OLIVEIRA, Guilherme. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Portugal*. University of Coimbra, 2002, str. 8.

¹⁰⁴ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 534.

¹⁰⁵ DE OLIVEIRA, Guilherme. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Portugal*. University of Coimbra, 2002, str. 8.

Rozvod správní, ke kterému je příslušná matrika („*Civil Registry*“), je v Portugalsku možný od roku 1995. Původně byl správní rozvod možný pouze v případě, že manželé neměli nezletilé děti/dítě, nebo měli soudně vyřešenou péči o děti/dítě. Změna v této oblasti proběhla v roce 2001, kdy byl přijat zákon č. 272/2001 ze dne 13. října 2001. Tímto zákonem byla udělena výlučná pravomoc ke smluveným, přátelským, rozvodům a rozlukám řediteli matričního úřadu („*Director of the Civil Register Office*“), a to i v případě, že manželé vychovávají nezletilé děti/dítě a péče o ně není soudně vyřešena. Došlo tak ke zjednodušení rozvodové procedury v případě smluvených rozvodů. Touto úpravou je akcentován nový trend, který se snaží o ukončování manželství méně dramatickými cestami.¹⁰⁶

Správní rozvodové řízení se skládá z jediného slyšení, u kterého manželé předloží tři dohody vyžadované zákonem: dohodu o vyživeném pro manžela, který je požaduje, dohodu o péči o nezletilé a dohodu o trvalém bydlišti rodiny. Přiměřenost dohody o péči o nezletilé posuzuje generální prokurátor. Pokud dojde k závěru, že dohoda není uzavřena v zájmu nezletilého, existují dvě možnosti: buď rodiče dohodu upraví, nebo se nebudou držet návrhů generálního prokurátora. V tomto druhém případě bude pak žádost o rozvod či rozluku předložena krajskému soudu.¹⁰⁷

5.2.5 Ruská federace

Současný ruský rodinný zákoník umožňuje dva typy rozvodového řízení:

1. Správní řízení u **matričního úřadu** („*the Departement of Civil Acts*“)
2. Soudní řízení

Správní řízení je za normálních okolností možné, pokud jsou současně splněny dvě podmínky – manželé spolu nemají nezletilé děti/dítě a oba s rozvodem souhlasí (§ 19 RFC) a dále pak, bez ohledu na tyto podmínky, v třech případech uvedených v § 19 odst. 2 ruského rodinného zákoníku:

- žalovaný manžel je soudem prohlášen za zmizelého,
- žalovaný manžel je soudem zbaven způsobilosti k právním úkonům,
- žalovaný manžel byl odsouzen k více jak tříletému trestu odnětí svobody.

Pokud jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí nebo spolu manželé mají nezletilé děti/dítě, pak musí být manželství rozvedeno soudem (§ 21 RFC). Také v případě, že manželé nemají nezletilé děti/dítě a oba souhlasí s rozvodem, avšak jeden z manželů je neochoten nebo

¹⁰⁶ DE OLIVEIRA, Guilherme. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Portugal.* University of Coimbra, 2002, str. 3.

¹⁰⁷ Tamtéž.

neschopen dostavit se osobně na matriku, aby tam manželé společně vyplnili formuláře nezbytné pro správní rozvodové řízení, musí o rozvodu rozhodovat soud. Posledně uvedené pravidlo je nutné z toho důvodu, že umožňuje jednomu z manželů započít rozvodový proces v případech, kdy druhý z manželů formálně proti rozvodu nic nenamítá, ale přesto maří vyplnění potřebných formulářů na matričním úřadě.¹⁰⁸

Správní rozvodové řízení je zahajováno společnou žádostí manželů. Za normálních okolností se manželé musí dostavit na matriku osobně. Pokud je jeden z manželů neschopen dostavit se, může předložit samostatnou žádost o rozvod v písemné formě. Žádost musí být notářsky ověřena. Správní rozvodové řízení v případech uvedených v § 19 odst. 2 ruského rodinného zákoníku je zahájeno jediným návrhem žadatele, doplněnou kopií soudního rozhodnutí, dle kterého je druhý z manželů prohlášen za zmizelého, zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání více jak tři roky.

Soudní rozvodové řízení je zahájeno na návrh jednoho z manželů nebo návrhem společným. Strany se mohou zastupovat samy, a to jak v soudním, tak i správním řízení. Právní zastoupení tak není povinné. Pokud si to jeden z manželů nebo oba přejí, mohou být u soudu zastoupeni advokátem.

V případě správního rozvodu je manželstvím ukončeno ve chvíli, kdy je rozvod registrován v matrice (§ 25 odst. 1 RFC). U soudního rozvodu je v případě rozhodnutí soudu vydaného před 1. květnem 1996 manželství považováno za ukončené poté, co bylo rozhodnutí registrováno v matrice. U rozhodnutí vydaného po 1. květnu 1996 je manželství považováno za ukončené ve chvíli, kdy se rozhodnutí soudu stane pravomocným. Podle § 25 ruského rodinného zákoníku je však registrace v matrice i tak vyžadována, protože bez této registrace nemohou manželé uzavřít nové manželství.¹⁰⁹

5.3 Předpoklady rozvodu

5.3.1 Dánsko

Každý z manželů má bezvýhradní právo na rozlukou (bez nutnosti prokazovat důvody), přestože rozluka automaticky zaniká, pokud manželé pokračují v soužití nebo znovu začnou žít ve společné domácnosti. Rozvod může proběhnout pouze na základě jednoho či více z následujících důvodů:

1. pokud předcházející rozluka trvala nejméně jeden rok,

¹⁰⁸ ANTOKOLSKAIA, Masha. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Russia.* Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002, str. 4-5.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 5-7.

2. po šesti měsících rozluky, pokud se strany na rozvodu domluvily,
3. nevěra,
4. pokud strany žily odděleny po více jak dva roky,
5. bigamie,
6. hrubé zacházení s manželem nebo dětmi.

Podle údajů krajských úřadů je nejčastější příčinou rozvodu rozluka, druhou nejčastější pak nevěra.¹¹⁰

Rozluka jako předstupeň rozvodu

Po šesti měsících rozluky mají strany právo dohodnout se na rozvodu (tzv. smluvený rozvod). Aby mohlo být rozhodnuto o rozluce, musí se pár dostavit ke krajskému guvernérovi a dohodnout se na podmínkách. Pokud obě strany se sjednanými podmínkami souhlasí, nemusí se již znovu dostavovat ke krajskému guvernérovi. Rozvod proběhne na základě podmínek dojednaných při rozhodování o rozluce. Obě strany musí podepsat žádost o rozvod. Podepsaná žádost by měla být následně vrácena na krajský úřad a měl by být uhrazen poplatek ve výši 500 dánských korun. Pokud strany nesouhlasí s dojednanými podmínkami, musí být případ řešen u soudu.

Není však možné rozvést manželství na základě předchozí rozluky, pokud jeden z manželů v době, kdy žádal o rozluku, věděl, že zde je ještě jiný použitelný důvod rozvodu.¹¹¹

Podle dánského práva není rozluka moc odlišná od rozvodu a má většinu právních účinků jako rozvod. Nejvýznamnějším rozdílem mezi rozlukou a rozvodem je, že jakmile jsou manželé rozvedeni, manželství přestává existovat. Rozluka funguje jako interval, který lze přirovnat ke „zkušebnímu rozvodu“/“rozvodu na zkušenu“. Jinak řečeno je to období, během kterého mohou partneři přemýšlet o možnosti pokračování ve společném životě a rozhodnout se, zda budou ve společném životě pokračovat, či nikoli. Možnost rozluky se partnerům nabízí také ve chvíli, kdy nejsou splněny podmínky pro okamžitý rozvod.¹¹² Na rozdíl od rozvodu není nutné uvádět důvody rozluky. Jedinou podmínkou, která musí být splněna, je ukončení soužití. Pokud manželé pokračují v soužití nebo znovu začnou žít ve společné domácnosti (tj. žijí společně a společně hradí své potřeby), rozluka automaticky zaniká.¹¹³

¹¹⁰ LUND-ANDERSEN, Ingrid, KRABBE, Lise. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Denmark*. Department of Private Law, University of Aarhus. 2002, str. 3-4.

¹¹¹ LUND-ANDERSEN, Ingrid, KRABBE, Lise. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Denmark*. Department of Private Law, University of Aarhus. 2002, str. 8-9.

¹¹² GODSK PEDERSEN, Hans Viggo, LUND-ANDERSEN, Ingrid. *Family law in Denmark*. Kluwer Law International, 2011, str. 73.

¹¹³ Tamtéž.

Většina z právních účinků rozvodu nastává i v případě rozluky, ale manželství stále existuje v tom smyslu, že nelze uzavřít manželství nové.¹¹⁴ Rozluka tedy není ukončením manželství, nejedná se o statusovou změnu.

Nevěra jako příčina rozvodu

Nevěra znamená, že vdaná žena/ženatý muž má vědomě a dobrovolně pohlavní styk s jinou osobou než je její manžel/ka. I vztah podobající se vztahu výše uvedenému je důvodem k rozvodu. To zahrnuje především homosexuální vztahy, ale i další vztahy podobající se sexuálním.¹¹⁵

Nevěra není platným důvodem rozvodu, pokud manžel souhlasil s nevěrou nebo se po zjištění nevěry práva na rozvod vzdal. Zákon stanovuje časové limity (dva roky od nevěry a šest měsíců od doby, kdy se o ní druhý manžel dozvěděl), po jejichž uplynutí není možné z tohoto titulu žádat o rozvod. Ustanovení o nevěře se nevztahuje na období rozluky.¹¹⁶

Pokud tedy jeden z manželů přehlíží nevěru toho druhého, potom nemůže z tohoto důvodu požádat o rozvod. Pokud se následně rozhodne, že již nebude nadále tolerovat nevěru svého manžela, pak se nevěra stane důvodem pro rozvod.¹¹⁷

Manžel žádající o rozvod musí prokázat, že druhý manžel mu byl nevěrný. Nevěra je prokázána doznáním se druhého manžela nebo svědectvím třetí strany. Na krajských úřadech jsou k dispozici předtištěné formuláře, které třetí strana vyplní a podepíše. Pokud manžel nevěru nepřizná, manžel žádající o rozvod musí dodat další důkazy o nevěře. Je možné například prokázat, že manžel strávil noc v hotelu s osobou opačného pohlaví, takže lze předpokládat, že zákonné podmínky byly splněny.¹¹⁸

Násilí a bigamie

Manžel žádající o rozvod z důvodu násilného chování druhého manžela musí prokázat, že druhý manžel spáchal násilný čin závažného charakteru proti němu nebo dětem. Není nutné předložit jako důkaz odsouzení za trestný čin, postačuje zpráva z nemocnice nebo od lékaře.

Bigamie se prokazuje druhým oddacím listem.¹¹⁹

¹¹⁴ Tamtéž, str. 78.

¹¹⁵ LUND-ANDERSEN, Ingrid, KRABBE, Lise. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Denmark*. Department of Private Law, University of Aarhus. 2002, str. 8-9.

¹¹⁶ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 79.

¹¹⁷ LUND-ANDERSEN, Ingrid, KRABBE, Lise. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Denmark*. Department of Private Law, University of Aarhus, 2002, str. 10.

¹¹⁸ LUND-ANDERSEN, Ingrid, KRABBE, Lise. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Denmark*. Department of Private Law, University of Aarhus, 2002, str. 10-11.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 11.

5.3.2 Nizozemí

Jediným důvodem pro rozvod je nenávratný rozvrat manželství. Pokud manželé požádají o rozvod společně, nenávratný rozvrat se presumuje. Pokud pouze jeden z manželů prohlásí, že manželství je nenávratně rozvrácené a druhý z manželů s tím nesouhlasí, pokračující tvrzení žalobce, že rozvrat nastal, bude k rozvodu postačovat.

Zákon nestanovuje žalujícímu manželovi žádnou povinnost, aby prokázal pochybení na straně druhého manžela. Žalobce potřebuje pouze prokázat, že věří, že manželství je nenávratně rozvráceno a na tomto názoru trvat během celého řízení. I když druhá strana odmítne akceptovat, že došlo k nenávratnému rozvratu, manželství bude rozvedeno.

Teoreticky je možné se odvolat k odvolacímu soudu, ale v praxi se to nestává, a páry nebo strana, která si přeje rozvod, je rozvedena.

Strany mohou alternativně obdržet rozhodnutí o soudní rozluce, a to ze stejného důvodu, a prakticky během stejného řízení jako u rozvodu. Soud musí rozhodnout, která ze stran bude vykonávat rodičovskou autoritu, a učinit opatření o kontaktech, pokud je to vyžadováno. Rozluky však nejsou časté. Aby byla rozluka účinná, musí být od 1. března 2001 registrována v registru manželského majetku. V důsledku soudní rozluky je rozhodováno i o společném majetku. Pokud se manželé usmíří, rozluka je ukončena, aniž by bylo nutné nějaké soudní rozhodnutí. Od 1. března 2001 musí být i tato skutečnost registrována v registru manželského majetku, aby byla účinná. Společenství majetku je následně obnoveno.¹²⁰

5.3.3 Norsko

Manželství končí rozhodnutím o rozvodu nebo smrtí jednoho z manželů.¹²¹ Za normálních okolností může být manželství rozvedeno pouze po určité době rozluky manželů. Ostatní takzvané důvody rozvodu byly zrušeny uvedeným manželským zákonem. Vzhledem ke skutečnosti, že každý z manželů může jednostranně uplatnit nárok na rozluku či rozvod, jsou rozhodnutí o rozluce či rozvodu častěji vydávána administrativně krajským guvernérem („*county governor*“) než soudem.¹²²

Každý z manželů má bezvýhradní právo požádat o vydání rozhodnutí o rozluce, pokud si již dále nepřeje žít se svým manželem. O rozluku mohou požádat společně nebo jednostranně. Rozhodnutí o rozluce pozbývá právní účinnosti, pokud manželé pokračují nebo

¹²⁰ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 455.

¹²¹ Pokud je vydáno prohlášení za mrtvého, má toto stejné právní následky jako skutečná, zaznamenaná smrt.

¹²² HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 504-506.

obnoví soužití. Soužití pouze po krátké přechodné období tento účinek nemá. Jediným praktickým rozdílem mezi rozlukou a rozvodem je právo znovu uzavřít sňatek v případě rozvodu.¹²³

Manželství může být rozvedeno za následujících okolností:

- a) Rozvod po rozluce: Pokud bylo vydáno rozhodnutí o rozluce, může kterýkoliv z manželů po jednom roce zažádat o rozvod (§ 20 MA).
- b) Rozvod po ukončení manželského soužití: Kterýkoliv z manželů může zažádat o rozvod, pokud spolu manželé více jak dva roky nežijí (§ 22 MA).
- c) Rozvod z důvodu bigamie či příbuzenství: Manželství může být ukončeno, pokud bylo uzavřeno v rozporu s částmi 3 a 4 MA (tj. pokud je jeden z manželů již ženatý/vdaná nebo pokud jsou manželé pro manželství v zakázaném stupni příbuzenského vztahu). Řízení může být zahájeno na návrh jednoho z manželů nebo bez návrhu krajským úředníkem.
- d) Rozvod z důvodu hrubého zacházení: Manžel může zažádat o rozvod, pokud se druhý z manželů pokusil, úmyslně, zabít jeho nebo jejich děti, nebo je úmyslně vystavoval krutému týrání nebo pokud se manžel chová takovým způsobem, který vzbuzuje důvodné obavy z takového chování (§ 24 MA). Žádost o rozvod na základě tohoto ustanovení musí být podána do šesti měsíců ode dne, kdy se manžel o takovém jednání dozvěděl a ne později než dva roky poté, co k jednání došlo.¹²⁴

Téměř 94 % manželství je rozvedeno po rozluce, cca 4 % po ukončení manželského soužití, zbytek pak z jiných důvodů.¹²⁵

Jediným zaviněným důvodem rozvodu je hrubé zacházení. Tento důvod opravňuje k okamžitému rozvodu bez jakékoliv předchozí doby rozluky nebo ukončeného manželského soužití.¹²⁶

Nevěra není v Norsku rozvodovým důvodem.¹²⁷

Co se týče zamítnutí žádosti o rozvod, stává se to jen velice zřídka, a to především proto, že každý z manželů může požádat o rozvod po uplynutí určité doby trvání rozluky či ukončení manželského soužití. V několika případech může být rozvod odmítnut, pokud po

¹²³ Tamtéž, str. 505.

¹²⁴ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 505-506.

¹²⁵ SVERDRUP, Tone. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Norway*. Departement of Private Law, Faculty of Law, University of Oslo, 2002, str. 3.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

rozluce soužití pokračuje nebo bylo obnoveno. V těchto případech ztrácí rozlučka právní účinnost.¹²⁸

5.3.4 Portugalsko

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, manželé mohou požádat o rozvod, aniž by museli prokazovat jakékoliv důvody, pokud oba s rozvodem souhlasí. Manželství bude rozvedeno pouze za předpokladu, že se manželé dohodli na budoucnosti dětí mladších 18 let, rodinného domu a na výživném (§ 1775 CC).

U sporného rozvodu může být žádost o rozvod u soudu podána kdykoliv od uzavření manželství, a to z následujících důvodů:

1. Vážné porušení manželských povinností, které způsobilo, že další soužití je nepřijatelné (§1779 CC; nevěra, svévolné opuštění, domácí násilí).
2. Rozlučka po nepřetržitou dobu minimálně tři let; z tohoto důvodu může být manželství rozvedeno, ať už žalovaný souhlasí či ne a/nebo žalobce je zodpovědný za rozlučku (§ 1781 (a) CC).
3. Manžel beze stopy zmizel na minimálně dva roky § 1781 (d) CC).
4. Změna v duševním zdraví jednoho z manželů trávající nejméně tři roky, pokud taková změna učiní soužití neúnosným (§ 1781 (c) CC).¹²⁹
5. Přeměna soudního rozhodnutí o rozluce v rozhodnutí o rozvod manželství, a to dva roky po vydání rozhodnutí o soudní rozluce (§ 1795-D CC).

Tyto rozvody nebývají úspěšně napadány.¹³⁰

Obecně platí, že rozvod manželství nabývá účinnosti ve chvíli, kdy se rozhodnutí o rozvodu stane pravomocným.¹³¹

5.3.5 Ruská federace

Jediným formálním důvodem pro rozvod je nenávratný rozvrat manželství. Oboustranný souhlas s rozvodem není vyžadován. Na druhou stranu však byla od roku 1995, kdy byl přijat nový rodinný zákoník, výrazně omezena pravomoc státních orgánů vyšetřovat příčiny rozvodu v nesporných rozvodových případech, a to jak správních, tak soudních.

¹²⁸ SVERDRUP, Tone. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Norway*. Departement of Private Law, Faculty of Law, University of Oslo, 2002, str. 3.

¹²⁹ Soud může odmítnout manželství rozvést, pokud se domnívá, že rozvod by zhoršil duševní nemoc druhého manžela.

¹³⁰ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 535.

¹³¹ DE OLIVEIRA, Guilherme. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Portugal*. University of Coimbra, 2002, str. 8.

Příslušný orgán není již nadále oprávněn provádět jakákoliv vyšetřování ohledně příčin rozvodu. Pokud tedy oba manželé souhlasí s rozvodem, předpokládá se, že manželství je nenávratně rozvráceno. Můžeme tedy dojít k závěru, že ruský rozvod se v současné době vzdaluje konceptu nenávratného rozvratu a v ruském právu de facto existuje rozvod na základě vzájemného souhlasu.¹³²

Ve správním rozvodovém řízení matrika pouze vydává rozvodový certifikát, a to po uplynutí jednoho měsíce od podání žádosti (§ 20, 3 RFC). Nemá žádnou pravomoc vyšetřovat příčiny rozvodu. Nenávratný rozvrat manželství se předpokládá na základě společné žádosti manželů o rozvod.¹³³

Zavinění nemá žádný vliv na rozvod jako takový, ale může být důležité pro související záležitosti, jako například pro vyživovací nároky.

Pro rozvod není potřebné, aby manželství trvalo určitou dobu. Jediný časový limit týkající se rozvodu nalezneme v § 17 ruského rodinného zákoníku. Podle tohoto ustanovení není možné, aby manžel požádal o rozvod bez souhlasu své manželky v době, kdy je manželka těhotná a rok po narození dítěte. Toto pravidlo bylo stanoveno v roce 1995 rodinným zákoníkem, aby chránilo ženy během nejzranitelnějšího období jejich života, během kterého by stres způsobený rozvodem mohl narušit psychické a fyzické zdraví matky i nenarozeného/novorozeného dítěte. Toto pravidlo je považováno za pozitivně diskriminační opatření.¹³⁴

Pro to, aby bylo manželství rozvedeno, není třeba, aby manželé uzavírali dohody v konkrétních věcech. Manželé se mohou předem dohodnout na záležitostech týkajících se bydliště dítěte, styku s dítětem, výživného pro děti, na rozdělení majetku nebo na výživném pro jednoho z manželů.

Při standardním správním rozvodu manželé nemají nezletilé děti/dítě. Proto tedy mohou uzavírat pouze dohody týkající se rozdělení společného majetku a manželského výživného. Tyto dohody nepodléhají žádné správní ani soudní kontrole. Matrika není oprávněna podnikat žádné kroky vedoucí ke kontrole dohod, jež manželé uzavřeli. Pokud se manželé nemohou na uvedených záležitostech dohodnout, mohou poté, co bude manželství ukončeno matrikou, řešit své spory soudně. Soud se pak bude sporem zabývat obdobně jako spory o bydliště dítěte, návštěvní práva a výživné, které jsou předneseny před soud

¹³² ANTOLSKAIA, Masha. *Family Law (Semeinoe pravo)*. 1. vydání. Moscow : Jurist, 1999, str. 137-138.

¹³³ ANTOKOLSKAIA, Masha. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Russia*. Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002, str. 7.

¹³⁴ ANTOKOLSKAIA, Masha. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Russia*. Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002, str. 10.

v případech správního rozvodu ve dvou ze tří výjimečných případů uvedených v § 19 odst. 2 ruského rodinného zákoníku. Společným znakem těchto výjimek je to, že ve výše uvedených případech normálně nevznikají spory týkající se dětí, protože jeden z manželů nemůže vykonávat svá rodičovská práva nebo není schopen vychovávat děti kvůli duševní poruše nebo vězení. Pokud se spory objeví, tak většinou poté, co byla manželovi navrácena způsobilost k právním úkonům, nebo byl propuštěn z vězení.¹³⁵

5.4 Právní účinky rozvodu

5.4.1 Dánsko

Rozvod má následující právní účinky:

1. Strany mohou uzavřít nové manželství.
2. Soudní rozsudky týkající se výživného a majetku jsou účinné vůči stranám manželství, a soudní rozsudky týkající se výživného pro děti jsou účinné vůči dětem.
3. Zanikají dědické nároky.
4. Ve většině případů ztrácí strany práva vyplývající z právních předpisů týkajících se manželských párů.
5. Rozvedená manžel/ka přichází o právo na vdovský důchod po smrti bývalého manžela.

Většina z právních účinků rozvodu nastává i v případě rozluky (kromě ztráty nároku na vdovský důchod a možnosti uzavřít nové manželství).¹³⁶

5.4.2 Nizozemí

Rozvod registrovaný v manželském registru má následující právní účinky:

1. Strany mohou uzavřít nové manželství.
2. Oba manželé si běžně ponechávají společnou rodičovskou autoritu nad svými dětmi, ale ve zvláštních případech ji může soud udělit pouze jednomu z rodičů. Rodič, který o rodičovskou autoritu přišel, má právo na přístup k dítěti a právo na informace o dítěti.
3. V mnoha případech si rozvedená žena udrží právo na vdovský důchod po svém exmanželovi ve výši určené podle počtu let manželství. Nárok závisí na pravidlech pensijního fondu.

¹³⁵ ANTOKOLSKAIA, Masha. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Russia.* Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002, str. 12-13.

¹³⁶ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe.* 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 79.

4. Rozvedená manželka má svá vlastní práva na dávky sociálního zabezpečení.¹³⁷

5.4.3 Norsko

Rozvod má následující právní účinky:

1. Kterákoliv ze stran může požadovat rozdělení majetku.
2. Obě strany si ponechají rodičovskou odpovědnost ke svým dětem, pokud nebude rozhodnuto jinak, ale otázky péče o dítě a styku s dítětem musí být vyřešeny, a to buď přátelsky mezi rodiči, nebo za asistence soudu.
3. Jedna strana může požadovat po druhé výživné, a to jak pro sebe, tak pro děti.
4. Ovlivněn může být důchod.
5. Rozvodem získávají strany právo znovu uzavřít nové manželství (x Po rozluce budou strany pro právní účely posuzovány jako svobodné osoby, nové manželství však uzavřít nemohou.).¹³⁸

Především výživné je upraveno velice podrobně. Po každém rozvodu trvá vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti. Ideálním případem je situace, kdy se rodiče dohodnou o výši výživného. K 1. červnu příslušného roku je ale stanovena jeho minimální výše. Pokud se rodiče neshodnou, musí ten, který má výživné platit, kontaktovat úřad sociálního zabezpečení, který výživné určí na základě tabulek stanovených vládou.¹³⁹

Vzájemné závazky manželů rozvodem zanikají, ale z důvodu výchovy dětí či jiných důvodů hodných zřetele může být jednomu manželovi nařízeno platit výživné druhému manželovi (vedle výživného placeného na děti). Výživné se určuje na základě potřeby oprávněné osoby a platební schopnosti povinné osoby. Může být stanoveno formou pravidelných splátek i jako paušální částka. Výživné se stanovuje na omezenou dobu nepřesahující tři roky. Pokud manželství trvalo po dlouhou dobu, nebo pokud zde jsou jiné zvláštní důvody, může být stanoveno na dobu delší nebo i bez časového omezení. Právo na výživné zaniká, pokud oprávněná osoba uzavře nový sňatek. Na žádost kterékoliv ze stran může být výživné zrušeno nebo změněno v případě, že dojde k zásadní změně poměrů. Výživné dětí může být upraveno i bez návrhu příslušným orgánem.¹⁴⁰

¹³⁷ Tamtéž, str. 456.

¹³⁸ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 507.

¹³⁹ MATĚJKOVÁ, Barbora, PALONCYOVÁ, Jana. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I*. Praha: VÚSPV, 2003, str. 135.

¹⁴⁰ The Marriage Act, Act nb. 47 of 4th July 1991 relating to marriage

5.4.4 Portugalsko

Rozhodnutí o rozvodu má následující právní účinky:

1. Účastníci mohou uzavřít nové manželství, avšak až po uplynutí 300 dnů (u žen) a 180 dnů (u mužů) od ukončené předchozího manželství.
2. Společný majetek musí být rozdělen.
3. Obě strany (běžně žena) ztrácí právo používat jméno toho druhého, pokud nemají povoleno si je ponechat (§ 1677-B CC).
4. Strana, která nese vinu, ztrácí všechny dary, které obdržela od druhé strany (§ 1791 CC).
5. Straně, která nese vinu, může být uložena povinnost zaplatit druhé straně odškodnění za morální újmu (v praxi se vyskytuje jen zřídka; 1792 CC).
6. Obě strany si zachovávají rodičovskou zodpovědnost k dětem z manželství, avšak podmínky této odpovědnosti (péče, styk s dítětem, výživné) musí být rozhodnuty u zvláštního soudního jednání (§ 1905 CC).
7. Rozvedený manžel už nadále není dědicem druhého manžela, jedině, že by byl zahrnut v jeho závěti, pokud ta zůstává účinná, a to až do odvolání zůstavitelem.
8. Každá ze stran, která prokáže, že je v nouzi, může být oprávněna dostávat výživné od druhé strany (§ 2009, č. 1(a) a § 2016 DCC). Tento závazek je vždy plněn v pravidelných splátkách.¹⁴¹

V případě rozvodu má nárok na výživné:

- a) ten z manželů, který nebyl uznán vinným, nebo pokud je vina na straně obou manželů, pak ten, který nebyl při prohlášení rozvodu manželství uznán za hlavního viníka, pokud byl rozvod nařízen na základě zaviněného porušování manželských povinností (v případech, kdy porušování svou závažností nebo opakováním ohrožuje společný život), při odloučení trvajícím tři bezprostředně následující roky nebo při odloučení trvajícím jeden rok, jestliže o rozvod požádal jeden z manželů a druhý nevznesl námitku,
- b) manžel odpůrce, pokud se rozvod nařídí na základě vážné změny duševního stavu druhého manžela v míře ohrožující možnost společného života, přičemž změna trvá více než tři roky,

¹⁴¹ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 535.

- c) kterýkoli z manželů, pokud byl rozvod nařízen na základě vzájemné dohody, nebo pokud jde o rozvod soudní cestou, pokud byli oba manželé uznáni vinnými rovnou měrou.

Výjimečně může soud z důvodu vyrovnání přisoudit výživné tomu z manželů, který by na ně neměl právo, hlavně vzhledem k trvání manželství a k příspěvkům, které poskytoval do domácího rozpočtu.

Při určování výšky výživného bere soud v úvahu věk a zdravotní stav manželů, jejich odbornou kvalifikaci a možnosti zaměstnání, čas, který případně musí věnovat společným dětem, jejich příjmy a zisky a všechny okolnosti, které mají ve všeobecnosti vliv na potřeby toho z manželů, který pobírá výživné, a na možnosti toho, který je poskytuje. Právo na výživné zaniká, pokud vyživovaný uzavře nové manželství nebo už nebude oprávněn pobírat příspěvek v důsledku toho, že by to nebylo morálně správné.¹⁴²

5.5 Celkové shrnutí kapitoly

V této kapitole jsem popsala právní úpravu správních rozvodů v pěti evropských zemích. Na tomto místě nabízím pro přehlednost shrnutí těch nejdůležitějších faktů.

5.5.1 Dánsko

Rozvod obecně

- Většinou rozvodů předchází rozluka.
- Na rozluku mají manželé právo, aniž by museli prokazovat důvody.
- Po 6 měsících rozluky vzniká manželům právo dohodnout se na rozvodu.
- Jinak je rozvod možný pouze z důvodů:
 - a) rozluka v délce trvání minimálně 1 roku,
 - b) dohoda manželů + 6 měsíců rozluky,
 - c) nevěra,
 - d) bigamie,
 - e) oddělené žití manželů po dobu minimálně dvou let,
 - f) hrubé zacházení.

Správní rozvod: *důvody* viz výše + *dohoda manželů*, že chtějí manželství ukončit před správním orgánem (oba musí souhlasit)

Dohody:

¹⁴² Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Rozvod – Portugalsko*. ec.europa.eu, 27. září 2006 [cit. 20. února 2013]. Dostupné na <http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_por_cs.htm> .

Dohoda o výživném – není nutná, výše výživného může být určena krajským guvernérem a Dohoda o rozdělení společného majetku – není nutná, protože tato otázka může být rozhodnuta soudem.

Dohoda o péči o děti – není nutná, do doby soudního rozhodnutí pokračuje péče společná.

Orgán příslušný pro správní rozvod: krajský guvernér (*county governor*)

Podmínky správního rozvodu:

1. jeden z důvodů rozvodu,
2. oba manželé souhlasí s rozvodem,
3. manželé se dohodnou na všech souvisejících záležitostech

Délka řízení: 1 měsíc

Zastoupení advokátem: není nutné

Není nutné ani mít vyřešené výživné pro dobu po rozvodu, společný majetek a péči o děti.

Zajímavost: v 90 % případů je manželství rozváděno správní cestou.¹⁴³

5.5.2 Nizozemí

Rozvod obecně

- Jediný rozvodový důvod: nenávratný rozvrat manželství.
- Obecně platí, že rozvody řeší v Nizozemí soud.

Správní rozvod

Správně lze ukončit manželství pouze, pokud je manželství přeměněno na registrované partnerství, a to je následně ukončeno na základě vzájemného souhlasu nyní již partnerů = **nejedná se tedy o pravý správní rozvod.**

Orgán příslušný pro „správní rozvod“ matriční úřad

Podmínky správního rozvodu:

1. Přeměna manželství na registrované partnerství na žádost obou manželů.
2. Ukončení partnerství na základě souhlasu obou manželů (resp. již partnerů).
3. Registrace dohody na matrice ve lhůtě 3 měsíců.

Délka řízení: touto cestou je možné dosáhnout ukončení manželství během pouhých 24 hodin, proto tzv. „bleskový rozvod“.

Zastoupení advokátem: není nutné

¹⁴³ LUND-ANDERSEN, Ingrid, KRABBE, Lise. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Denmark.* Department of Private Law, University of Aarhus, 2002, str. 4- 5.

Nejedná se o „pravý“ správní rozvod.

5.5.3 Norsko

- Jediný zaviněný rozvodový důvod: hrubé zacházení.
- Jinak: rozvod po určité době rozluky.
- Rozvodové důvody:
 - a) rozluka manželů aspoň 1 rok,
 - b) oddělené žití manželů aspoň 2 roky,
 - c) bigamie
 - d) příbuzenství
 - e) hrubé zacházení
- Rozvody řeší **většinou správní orgán**, soud pouze v případě, kdy je rozvod napadán.
- **Povinná mediace** v případě, že manželé mají děti mladší 16 let.

Dohody: pro rozvedení manželství nejsou nutné žádné dohody.

Orgán příslušný pro správní rozvod: krajský guvernér (*county governor*)

Podmínky správního rozvodu: 1. Jeden z důvodu rozvodu.
2. Mediační sezení, pokud mají manželé dítě mladší 16 let.

Délka řízení: 6 – 8 týdnů

Zastoupení advokátem: není nutné

Většina manželství je ukončována před správním orgánem.

5.5.4 Portugalsko

Rozvod obecně

- Sporné rozvody řeší soud, „nesporné“ (dohoda manželů) správní orgán.
- Sporný rozvod: nutný důvod:
 - a) vážné porušení manželských povinností - nevěra, svévolné opuštění, domácí násilí,
 - b) rozluka aspoň tři roky,
 - c) zmizelý manžel aspoň dva roky,
 - d) změna v duševním zdraví jednoho z manželů trvající nejméně tři roky,
 - e) přeměna soudního rozhodnutí o rozluce v rozhodnutí o rozvod manželství.

Správní rozvod: *dohoda manželů + vyřešená péče o děti, bydlení a výživné* pro dobu po rozvodu

Dohody:

Dohoda o vyživeném pro manžela, který je požaduje.

Dohoda o péči o nezletilé.

Dohoda o trvalém bydlišti rodiny.

Orgán příslušný pro správní rozvod: matriční úřad

Podmínky správního rozvodu:

1. Oba manželé s rozvodem souhlasí.
2. Manželé se dohodli na budoucnosti dětí mladších 18 let, rodinného domu a na výživném.

Délka řízení: 2 – 5 měsíců

Zastoupení advokátem: není nutné

5.5.5 Ruská federace

Rozvod obecně

- Jediný rozvodový důvod: nenávratný rozvrat manželství.

Správní rozvod: manželé *nemají nezletilé děti a oba s rozvodem souhlasí* (1. Zmizelý manžel, 2. Manžel zbaven způsobilosti k právním úkonům, 3. Manžel odsouzen na 3+ let), jinak soud.

Dohody: nejsou potřeba žádné dohody.

Mohou uzavřít dohody týkající se rozdělení společného majetku a manželského výživného, pokud se však manželé nemohou na uvedených záležitostech dohodnout, mohou, poté, co bude manželství ukončeno matrikou, řešit své spory soudně.

Orgán příslušný pro správní rozvod: matriční úřad

Podmínky správního rozvodu:

1. Manželé nemají nezletilé děti.
2. Oba s rozvodem souhlasí.

nebo pokud

- žalovaný manžel je soudem prohlášen za zmizelého,
- žalovaný manžel je soudem zbaven způsobilosti k právním úkonům,
- žalovaný manžel byl odsouzen k více jak tříletému trestu odnětí svobody.

Délka řízení: 1 měsíc

Zastoupení advokátem: není nutné

5.5.6 Závěr

Země	Příslušný SO	Předepsaný důvod rozvodu	Souhlas obou manželů	Předepsané dohody	Jiné	Zastoupení advokátem
Dánsko	krajský guvernér	ANO	ANO	ANO, ale mohou být nahrazeny		Není nutné
Portugalsko	matrika	NE	ANO	ANO		Není nutné
Nizozemí	matrika	NE	ANO	NE	Přeměna manželství na RP	Není nutné
Norsko	krajský guvernér	ANO	NE	NE	Mediační sezení	Není nutné
Ruská federace	matrika	NE	ANO	NE	Absence nezletilých dětí	Není nutné

Jak vyplývá z následující tabulky, **správním orgánem příslušným pro správní rozvod** je buď krajský guvernér (Dánsko, Norsko) nebo matrika (Portugalsko, Nizozemí, Rusko). Dalo by se tedy říci, přeneseno do českého právního prostředí, že orgánem příslušným ke správnímu rozvodu je buď orgán na „okresní“ úrovni (matrika), nebo orgán na krajské úrovni (krajský guvernér, u nás krajský úřad).

Dánsko a Norsko mají dále společné to, že pro rozvod jsou předepsány **důvody rozvodu** a pouze pokud je jeden nebo více z těchto důvodů splněno, mohou být manželé rozvedeni.

V Dánsku jsou těmito důvody: 1. předcházející rozluka v délce nejméně jednoho roku, popř. 2. šest měsíců rozluky, pokud se strany na rozvodu domluvily (tedy v případě „smluveného rozvodu“), 3. nevěra, 4. strany žily odděleně po více jak dva roky, 5. bigamie, 6. hrubé zacházení s manželem nebo dětmi.

V Norsku může rozvod proběhnout z důvodu 1. rozluky, 2. ukončení manželského soužití, 3. bigamie či příbuzenství, 4. hrubého zacházení. Tedy i důvody rozvodu jsou, dá se říci, stejné jako v Dánsku s výjimkou nevěry, která v Norsku není na rozdíl od Dánska rozvodovým důvodem.

Pro správní rozvod je ve všech zemích kromě Norska vyžadován **souhlas obou manželů** s rozvodem. V Norsku, kde je drtivá většina manželství rozváděna správní cestou, tato podmínka stanovena není.

Zajímavá je úprava pro rozvod požadovaných **dohod**. V Dánsku je vyžadováno, aby se manželé dohodli na všech souvisejících záležitostech (manželské záležitosti), ale zároveň je stanoveno, že se nemusí se dohodnout na výši výživného, protože ta může být určena krajským gubernérem, a nemusí se dohodnout na rozdělení společného majetku, protože tato otázka může být rozhodnuta soudem. Nemusí se ani dohodnout na péči o děti a do doby soudního rozhodnutí pokračuje péče společná. Těžko říct, jaké manželské záležitosti tedy vlastně musí mít manželé vyřešeny. V Portugalsku bude manželství rozvedeno pouze za předpokladu, že se manželé dohodli na budoucnosti dětí mladších 18 let, rodinného domu a na výživném. Pro „bleskový“ rozvod v Nizozemí také nejsou požadovány žádné dohody (o důsledcích bylo podrobně pojednáno v příslušné kapitole). A stejně tak nejsou žádné dohody požadovány ani v Norsku, kde veškeré vedlejší záležitosti jsou řešeny odděleně od samotného rozvodu, ani v Rusku. Manželé se mohou předem dohodnout na záležitostech týkajících rozdělení společného majetku a manželského výživného, ale pokud se manželé nemohou na uvedených záležitostech dohodnout, mohou, poté, co bude manželství ukončeno matrikou, řešit své spory soudně.

De facto je uzavření dohod v předepsaných záležitostech nutnou podmínkou rozvodu pouze v Portugalsku. V Dánsku je lze nahradit, v Norsku se předpokládá, že se vedlejší záležitosti budou řešit odděleně od samotného rozvodu, v Rusku věci může dodatečně vyřešit soud a v Nizozemí je úprava zcela specifická.

Co se týče dalších podmínek správních rozvodů, v Nizozemí musí být nejprve manželství převedeno na registrované partnerství a až následně může být toto, nyní již partnerství, ukončeno na základě souhlasu obou manželů. V Norsku se musí manželé, kteří mají nezletilé dítě či děti mladší 16 let, před zahájením řízení účastnit mediačního sezení. A v Rusku je rozvod na matrice možný pouze pokud manželé nezletilé děti vůbec nemají.

Zajímavé je, že tato podmínka (tj. žádné **nezletilé děti**) je stanovena pouze v jedné zemi s institutem správního rozvodu. Dalo by se očekávat, že absence nezletilých dětí bude jednou ze základních předpokladů správního rozvodu. Jak je ale vidět, většina zemí má jako podmínku stanoveno uzavření dohody o budoucnosti dětí, případně účast na mediačním sezení, jehož cílem je dosáhnout dohody ve věcech rodičovské zodpovědnosti, návštěvních práv a dohodnout se, kde budou mít děti/dítě trvalé bydliště.

Ohledně **délky řízení**, v Dánsku může být manželství u krajského guvernéra rozvedeno do jednoho měsíce.¹⁴⁴ V Norsku je rozhodnutí o rozvodu vydáno ve lhůtě šest až osm týdnů.¹⁴⁵ V Portugalsku smluvený rozvod, který je řešen správně, trvá průměrně dva až pět měsíců.¹⁴⁶ V Rusku ve správním rozvodovém řízení matrika pouze vydává rozvodový certifikát, a to po uplynutí jednoho měsíce od podání žádosti.¹⁴⁷ Extrémem je Nizozemí, kde je možné dosáhnout tzv. „bleskového rozvodu“, a to za pouhý jeden den.

Ve všech uvedených zemích není pro správní rozvod vyžadováno **zastoupení advokátem**.

5.6 Evropské vize do budoucna

Komise pro evropské rodinné právo představila také vizi úpravy rodinného práva do budoucna. Kniha Modelový rodinný kodex („*The Model Family Code*“) poskytla rámec pro diskusi a jakousi kostru umožňující začlenění rozdílných rodinných politik a reálií, stejně tak jako kulturních systémů a hodnot. Kodex výslovně usiluje o sjednocení terminologie, čímž vědomě opouští nesčetné národní právní termíny, které jsou zatíženy historickými konotacemi těchto jednotlivých zemí. Jedná se pouze o podnět k diskusi, o námět možné budoucí úpravy. Kniha je inspirována právními systémy Kanady, Austrálie či Nového Zélandu. Samozřejmě však také vychází z evropských úprav, ve kterých se vždy snaží najít nejlepší řešení a to pak následně začlenit do systému evropského rodinného práva.

Úpravu rozvodu nalezneme v části první Partnerství, oddílu druhém Manželství, kapitole třetí Rozvod. V této kapitole je v sekci druhé Řízení ve článku 1.12 Základní principy, uvedeno, že „*Rozvod probíhá před soudem nebo příslušným správním orgánem.*“ („*Divorce is granted either by the court or by the competent administrative body.*“)

Tímto ustanovením je reagováno na skutečnost, že stále roste počet právních systémů umožňujících při splnění určitých podmínek zjednodušený, administrativní rozvod. Za prvé tyto rozvody šetří čas a peníze a odlehčují soudům. A za druhé je třeba si položit otázku, proč by pouze soudy měly být oprávněny ukončovat manželství, když manželství samotné není před soudem uzavíráno. V minulosti tato skutečnost mohla být vysvětlována potřebou

¹⁴⁴ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 77.

¹⁴⁵ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 506.

¹⁴⁶ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 532-533.

¹⁴⁷ ANTOKOLSKAIA, Masha. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Russia*. Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002, str. 7.

ochrany instituce manželství, avšak to dnes již neplatí. Jediný důvod, proč je v dnešní době zapotřebí soudní rozvod, je ochrana slabší strany.¹⁴⁸

V následujícím článku Kodexu, 1.13 Administrativní rozvod, se dočteme o možné podobě administrativního rozvodu jako takové: „*Rozvod je prováděn příslušným správním orgánem za předpokladu, že manželé se sami dohodnou na rozvodu a souvisejících záležitostech, stejně jako na jeho administrativní formě; v rodině nejsou žádné nezletilé děti; a délka manželství nepřekročila deset let.*“ („Divorce is granted by the competent administrative body provided that the spouses agree upon the divorce itself, any of its consequences as well as the administrative procedure; there are no minor children of the family; and the length of the marriage does not exceed ten years.“)

Tento článek vymezil hranice mezi případy, ve kterých je administrativní rozvod rozumným řešením, a to v případech, kde jsou účastníci sami schopni plnohodnotně si ohlídat příslušné zájmy, a těmi případy, kde je nutný zásah soudu – buď proto, že se strany nejsou schopny domluvit, nebo proto, aby podrobně přezkoumal dohodu uzavřenou mezi partnery a ujistil se, že nebyly poškozeny zájmy slabší strany.

Může být namítáno, že nemanželské páry se nikdy nemusí dostavit k soudu, pokud jsou schopny se na všem dohodnout. Je třeba připustit, že tato skutečnost představuje rozdílné zacházení mezi nemanželskými a manželskými páry, a nelze ji podpořit žádnými rozdíly skutkového stavu. Neschopnost soudu ochránit potenciálně slabší stranu při ukončení nemanželského vztahu nemůže být ospravedlněna, a to čistě z formální rovnosti mezi manželstvím a partnerstvím.

Jak již bylo uvedeno, administrativní rozvod je realizovatelný pouze za předpokladu, že je zde dohoda mezi stranami, zahrnující nikoli pouze skutečnost, že se chtějí rozvést a mají upraveny všechny související záležitosti, ale také skutečnost, že chtějí být rozvedeni administrativní formou. Pokud kterákoliv ze stran preferuje soudní cestu, pak už to je známka toho, že dohoda je nějakým způsobem vadná nebo že dotyčná strana potřebuje, nebo minimálně chce, soudní asistenci.

Administrativní rozvod není možný v případech, kdy manželé vychovávají nezletilé děti. Soudní řízení by mělo ochránit nejen zájmy tohoto dítěte, ale také zájmy slabšího manžela. V těchto případech se předpokládá, že jeden z manželů utrpí újmu, obvykle související především s úpravou péče o děti.

¹⁴⁸ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Model Family Code. From a Global Perspective*. 1. vydání. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2006, str. 28.

Administrativní rozvod dále není možný, pokud délka manželství překročila deset let. Především je v takovém případě větší riziko, že by byl jeden z manželů poškozen úpravou péče o děti či vypořádáním majetku, nebo například, že manželé spolu podnikají, případně, že jeden z manželů podporuje druhého v jeho podnikání či zaměstnání, a rozvod tak představuje výrazný zásah do vzájemných vztahů. Dále pak, po deseti letech manželství, nejenom že manželství utvářelo směr života každého z manželů, ale také manželé již dosáhli věku, ve kterém by mohlo být obtížné přizpůsobit se změnám.¹⁴⁹

Jak jsem již zmínila v úvodu kapitoly, popsaná úprava je pouze modelem možné právní úpravy a dosud nebyly učiněny žádné kroky vedoucí k zavedení podobné legislativy. Právní úprava rozvodů zůstává i nadále zcela v kompetenci jednotlivých zemí. Přesto nám však může být popsaná úprava vodítkem do budoucna, resp. pomáhá nám udělat si představu, jaké postavení administrativní rozvody v evropském měřítku zaujímají. Prostým faktem je skutečnost, že nějaká forma správního rozvodu je upravena v pěti evropských zemích, z toho tři země (Dánsko, Portugalsko a Nizozemí) jsou členy Evropské unie.

¹⁴⁹ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Model Family Code. From a Global Perspective*. 1. vydání. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2006, str. 29-30.

6 Úvahy *de lege ferenda* nad mimosoudní možností rozvodu manželství v České republice

Kapitola na základě všech v práci uvedených faktů přináší úvahy *de lege ferenda* nad mimosoudní možností rozvodu manželství v České republice. Nejdříve se zabývá možností notářského rozvodu a pak již přímo rozvodem administrativním. Jaký by byl rozhodující orgán? Jaké by byly podmínky takového rozvodu? Který právní předpis by správní rozvody upravoval? V kterém okamžiku by došlo k zániku manželství? Těmito i dalšími otázkami se zabývá tato kapitola.

6.1 Notářský rozvod

Notářství v České republice představuje specifickou instituci, nestátní, samosprávnou, nemající v českém právním řádu obdobu. Instituci tedy zcela nezastupitelnou. Ono specifikum a nezastupitelnost této právnické profese je dána samotnou její podstatou. Tou je skutečnost, že notář je nezávislou a nestrannou osobou, odlišnou od státu, která je při své činnosti nadána důvěrou veřejnosti. Činnost notáře je nadána prvkem veřejné víry, kdy výsledky činnosti notáře, jako nestátní instituce, s pravomocemi státem na ni přenesenými, jsou nadány předpokladem pravdivosti a zákonnosti. Veřejná víra se jeví jako výraz obecně uznávaného přesvědčení, že činnost notáře zaručuje zákonnost řešení daného právního vztahu či pravdivost zachyceného jevu.¹⁵⁰

Stát skrze činnosti, kterými notáře pověřuje, směřuje naplnění základního poslání notářství – tj. předcházení sporům – procesní prevence. Notář sehrává důležitou roli v zajišťování právní jistoty, a to zejména sepisováním veřejných listin o právních úkonech či osvědčováním právně významných skutečností. Odbornosti notářů pak zákonodárce využil dále tím, že je povolal k výkonu dalších činností, stanovených zákonem – k těm patří především činnost notáře jako soudního komisaře, případně též činnost notáře jako insolvenčního správce nebo činnost notáře jako mediátora.¹⁵¹

Notářský řád (zákon č. 358/1992 sb., o notářích a jejich činnosti) stanoví ve svém § 2: „*Výkonem notářství se rozumí sepisování veřejných listin o právních jednáních, osvědčování právně významných skutečností a prohlášení, přijímání listin a peněz do notářské úschovy*“

¹⁵⁰ BÍLEK, Petr a kol.: *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 4.

¹⁵¹ ČEPELOVÁ, Olga, Seemanová, Jana. *Úvahy notářství nad rodinným a dědickým právem*. nkcr.cz, [cit. 20. července 2015]. Dostupné na http://www.nkcr.cz/pages/mezinarodnivztahy/clanky/Uvahy_notarstvi_nad_rodinnym_a_dedickym_pravem-prispevek_ceskeho_notarstvi.pdf, str. 5-6.

(dále jen „notářská činnost“). Notářskou činnost vykonává notář nestranně.“ A dále v následujícím paragrafu, že „Notář může v souvislosti s notářskou činností v rámci další činnosti poskytovat tyto právní služby: a) udělovat právní porady a zastupovat v jednání s fyzickými a právníckými osobami a v řízení před orgány veřejné moci; před soudy jen v řízeních podle části páté občanského soudního řádu, ve věcech veřejných rejstříků a ve věcech podle zákona o zvláštních řízeních soudních s výjimkou... 7. řízení ve věcech rodinně právních vyjma péče soudu o nezletilé a výkonu rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé...“

Ingerence notáře v České republice do manželského či rodinného práva vůbec spočívá v možnosti manželů, resp. snoubenců modifikovat zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů, kdy tato modifikace z vůle účastníků tohoto právního úkonu může být dle zákona provedena pouze veřejnou listinou, tj. notářským zápisem. Manželé tak mohou smlouvou uzavřenou pouze formou notářského zápisu rozšířit nebo zúžit stanovený rozsah společného jmění manželů. Takto mohou manželé změnit rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i majetku a závazků, které již tvoří jejich společné jmění. Předmětem této smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Jestliže je předmětem smlouvy nemovitost, která již náleží do společného jmění manželů nebo do výlučného majetku jednoho z nich, nabývá smlouva účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Manželé dále mohou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu vyhradit zcela nebo zčásti vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství, pokud nejde o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství, mohou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu upravit své budoucí majetkové vztahy v manželství obdobně v tzv. předmanželské smlouvě.¹⁵²

V rámci rodinného práva není v současné době rozvod manželství tradičně v České republice žádným způsobem svěřen do kompetence notářů. Rozvod manželství je svěřen výlučně do pravomoci soudu, který je tak jedinou institucí, která může vyslovit zánik manželství z důvodu rozvodu. Notáři se nejčastěji v rámci své notářské činnosti podílí na sepsání dohody o uspořádání majetkových vztahů pro dobu po rozvodu a o úpravě společného bydlení, případně manželům v souvislosti se sepsáním takového notářského zápisu připraví též návrh na rozvod manželství nebo i sepíše dohodu o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, jež podléhá schválení soudu.¹⁵³

¹⁵² Tamtéž, str. 40.

¹⁵³ Tamtéž, str. 14-15.

V minulosti proběhla diskuse o rozšíření pravomoci notářů v oblasti rodinného práva. Diskutovalo se mimo jiné o možnosti ustanovení notářů jako orgánů příslušných k rozhodnutí o ukončení manželství (samozřejmě nikoli výlučných a za přesně stanovených podmínek). Tuto myšlenku vyslovil například viceprezident Notářské komory České republiky JUDr. Miloslav Jindřich. Učinil tak například v článku „*Úloha notářství v moderní společnosti*“, který vyšel v notářském časopise *Ad notam* v roce 2008¹⁵⁴. Ve zmíněném článku si položil mimo jiné tyto otázky: Musí soudy rozhodovat o všech nesporných věcech? Musí být vůbec o nich vedeno řízení u soudu? Není zde místo pro notářství? V odpovědi autor konstatuje, že řízení o rozvodu manželství je samozřejmě řízení sporné. Jde-li však o řízení o tzv. *dobrovolném rozvodu* podle § 24a zákona o rodině, lze dovodit jeho faktickou nespornost. Soud přece jen shromáždí předepsané dokumenty, konstatuje shodu manželů ohledně lhůty, po kterou spolu jako manželé nežijí a manželství rozvede. Dokumenty a souhlasně tvrzené skutečnosti nezkoumá. Je nepochybné, že toto vše by mohl vykonat nestranný notář. V první fázi legislativního řešení na základě pověření soudu, obdobně jako v řízení o dědictví. Tato úprava by vyžadovala technicky jednoduchou změnu zákona o rodině a občanského soudního řádu. Notářská komora ČR má legislativní řešení, které je připraveno v paragrafovém znění. Nepochybně při hlubší analýze by bylo možno dojít k závěru, jaká nesporná řízení by bylo možno přenést na notářství, popřípadě je alespoň působením notářů zjednodušit.¹⁵⁵

Pro tedy hovořila role notářů při sepisování (nejen) majetkových smluv manželů pro dobu po rozvodu, tak jak bylo uvedeno výše, a relativně jasná role soudu v případě rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu. Proti této variantě však zaznělo mnohem více argumentů. Především, jak již bylo řečeno, notářská profese je velice specifická, nejedná se o státní orgán, ale o samosprávnou instituci, jež nemá v českém právním řádu obdoby. Další argumenty pak vycházely ze samotné povahy manželství jako statusového vztahu. Právní úprava manželství je kogentní, neboť jde o statusový poměr (viz § 1 odst. 2 OZ¹⁵⁶). Statusové poměry (osobní stav) by měly být zásadně neměnné. Kogentními právními normami jsou tedy upraveny proto, aby se od nich nebylo možno odchýlit, což je odůvodněno tím, že osobní rodinný stav každého člověka, který i nadále zůstává jádrem rodinného práva, vyvolává absolutně právní účinky vůči každému jinému (veřejnosti). Nicméně i přes výše uvedené je možné v souladu se

¹⁵⁴ FOUKAL, Martin, JINDŘICH, Miloslav. Úloha notářství v moderní společnosti. *Ad notam*, 2008, roč. 14, č. 6, str. 212-217.

¹⁵⁵ FOUKAL, Martin, JINDŘICH, Miloslav. Úloha notářství v moderní společnosti. *Ad notam*, 2008, roč. 14, č. 6, str. 213.

¹⁵⁶ § 1 odst. 2 OZ: „*Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona;- zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.*“

zákonem např. popírat otcovství, dát souhlas k osvojení nebo právě podat návrh na rozvod manželství.¹⁵⁷ Při zvážení všech těchto skutečností se nejeví žádoucí, aby nestátní orgán byl kompetentním k takto zásadní změně statusového vztahu, jakou představuje rozvod manželství, a dle mého názoru zcela správně byla myšlenka notářů jako orgánů příslušných k rozhodnutí o ukončení manželství hned v zárodku zavrhnuta. Jak jsem již uvedla, jednalo se však pouze o úvahy. Pro úplnost doplňuji, že žádnou takovou právní úpravu (tj. notáři příslušní k rozhodnutí o rozvodu manželství) nemají ani jiné země v Evropě.

6.2 Administrativní rozvod

České rodinné právo v současné době neumožňuje absolutní vytlačení soudního procesu, a soud je proto jediným orgánem, který má v České republice svěřenu pravomoc manželství rozvést.¹⁵⁸ Je možné, aby do procesu rozvodu vstupovaly i další osoby, například osoba mediátora, ovšem konečné rozhodnutí je vždy v rukou soudu. Žádný alternativní způsob ukončení manželství náš právní řád nepřipouští. Hypoteticky si nyní nastíníme možnosti, jak by mohl správní rozvod fungovat v České republice.

6.2.1 Kompetentní správní orgán

Jak jsem uvedla v předchozích kapitolách, orgánem příslušným pro administrativní rozvod v zemích, kde je upraven, je buď matriční úřad, nebo krajský guvernér. Krajský guvernér je v České republice pojem neznámý, žádnou takovou pozici upravenou nemáme. Nejvíce se tomuto pojmu a především tomu, co pojem zastřešuje, blíží krajský hejtman. Těžko si však představit, že by krajský hejtman osobně byl příslušným orgánem administrativních rozvodů. Krajský hejtman především zastupuje kraj navenek a vykonává úkoly stanovené mu zákonem č. 129/2000 Sb., o krajích. Z právního hlediska by bylo možné podřadit ukončování manželství pod § 61 odst. 3 písm. g) zákona č. 129/2000 Sb., o krajích: *„(hejtman) vykonává další úkoly v samostatné nebo přenesené působnosti, pokud jsou mu svěřeny zastupitelstvem, radou nebo tak stanoví zákon“*. Funkce krajského hejtmana je však především o řízení kraje. Lépe se jako vhodný příslušný správní orgán k ukončování manželství jeví krajský úřad jako takový. Ustanovení § 67 odst. 1 písm. g) zákona č. 129/2000 Sb., o krajích stanovuje, že *„Krajský úřad vykonává přenesenou působnost s výjimkou věcí, které jsou zákonem svěřeny zastupitelstvu a radě nebo zvláštnímu orgánu.*

¹⁵⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana: *Rodinné právo...*, str. 5.

¹⁵⁸ KORNEL, Martin. Collaborative law a efektivní rozvod. *Právní rozhledy*, 2007, č. 22, s. 815.

Krajský úřad... g) vykonává další působnosti svěřené mu zákonem.“ Pokud budeme tuto myšlenku dále rozvíjet, pravděpodobně můžeme předpokládat vznik speciálního odboru či oddělení, do jehož působnosti by rozvody spadaly, případně si dovedu představit, že by rozvody spadaly pod odbor správní a legislativní.

A nyní něco málo k druhé v Evropě upravené variantě – rozvodu na matrice. Matrika již je, na rozdíl od krajského guvernéra, pojem českému právnímu řádu známý a vcelku jasně je v zákoně č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (dále jen „ZMJP“), definována i jeho působnost. Na úvod ještě dodám, že pojem „matrika“ lze vykládat různými způsoby: matrika jako informační systém, dále matrika jako matriční úřad či matrika jako matriční kniha.¹⁵⁹

Působnost na úseku matrik vykonávají **matriční úřady**, kterými jsou:

1. obecní úřady a jim na roveň postavené úřady (městské úřady, úřady městských částí, obvodů), které určí a jejichž správní obvody vymezí ministerstvo vnitřní prováděcím právním předpisem, tj. tzv. pověřené obecní úřady;
2. obecní úřady obcí s rozšířenou působností;
3. krajské úřady;
4. v hlavním městě Praze a ve městech Brně, Ostravě a Plzni magistráty těchto měst;
5. ministerstvo vnitřní.¹⁶⁰

Matričním úřadům přísluší základní výkon matriční agendy, tj. zejména vedení matričních knih a sbírky listin. Obecní úřady s rozšířenou působností mimo vedení matrik mají v této struktuře postavení kontrolního orgánu vůči matričním úřadům ve svém správním obvodu. Jejich úkolem je provádět zejména kontrolu vedení matričních knih a sbírek listin, dále např. ověřují tzv. matriční doklady vydané těmito pověřenými obecními úřady, pokud mají být použity v cizině, aj. Úkolem krajských úřadů je zejména kontrola obecních úřadů obcí s rozšířenou působností.¹⁶¹

Pro hrubou představu o počtu matričních úřadů lze uvést, že při existenci cca 6300 obcí v České republice, z toho cca 200 obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, zajišťuje správní agendu matrik zhruba na 1200 úřadů.¹⁶²

Matrika je dále státní evidence narození, uzavření manželství, vzniku registrovaného partnerství a úmrtí fyzických osob na území České republiky (§ 1 odst. 1 písm. a) ZMJP). Dělí se na a) matriku narození, pro kterou se vede kniha narození, b) matriku manželství, pro

¹⁵⁹ HORZINKOVÁ, Eva. *Správní právo – zvláštní část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 40.

¹⁶⁰ Tamtéž, str. 41.

¹⁶¹ HORZINKOVÁ, Eva. *Správní právo – zvláštní část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 42.

¹⁶² Tamtéž.

kteřou se vede kniha manželství, c) matriku partnerství, pro kterou se vede kniha partnerství, a d) matriku úmrtí, pro kterou se vede kniha úmrtí (§ 1 odst. 2 ZMJP). Do **matriční knihy** se zapisuje a) matriční událost, b) rozhodnutí o prohlášení manželství za neplatné, nebo o tom, že manželství nevzniklo, **rozvod manželství**, zrušení partnerství, rozhodnutí o prohlášení, že partnerství nevzniklo nebo že je neplatné, údaje o osvojení, určení rodičovství, změně jména nebo příjmení a další skutečnosti, jimiž se mění a doplňují zápisy v matriční knize, je-li matriční událost zapsána v matriční knize vedené matričním úřadem nebo zvláštní matrikou (§ 5 odst. 1 ZMJP). Do knihy manželství se zapisují údaje o uzavření manželství a osobní údaje snoubenců, jejich rodičů a svědků, a dále dohoda o příjmení manželů a dětí (§ 20 odst. 1 ZMJP). Jak je zřejmé z výše uvedeného, dále se do knihy manželství zapisují skutečnosti týkající se zejména trvání manželství (rozhodnutí o rozvodu, o neplatnosti manželství, o prohlášení za mrtvého) i změna příjmení po rozvodu. Tyto zápisy mají pouze deklaratorní charakter. Při administrativním rozvodu by se v případě zápisu o rozvodu manželství mohlo jednat o zápisy konstitutivní.

Pro zápis rozvodu manželství by v případě administrativního rozvodu postačovalo předložení předepsaných listin, nebylo by už nutné dokládat rozsudek soudu o rozvodu manželství. Na základě předložených listin by bylo ukončení manželství zapsáno do knihy manželství. Jednalo by se o správní rozhodnutí dle zák. č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „SŘ“).

Když to shrneme – můžeme se nechat inspirovat Dánskem či Norskem a přiklonit se ke správnímu orgánu na krajské úrovni, nebo Portugalskem, Nizozemím či Ruskem a vložit tuto pravomoc do rukou matričního úřadu, kde krajský orgán by byl pravděpodobně orgánem druhoinstančním. Vhodnější se jeví varianta, kdy příslušným orgánem je matriční úřad.

Další možností by bylo zřízení specializovaného správního orgánu, který by měl ve své kompetenci pouze ukončování manželství. Vzhledem ke skutečnosti, že lze jen těžko odhadnout, jak často by lidé volili při ukončování manželství cestu správního řízení, by však, minimálně v počátcích fungování tohoto institutu, pravděpodobně nešlo o nevhodnější variantu.

6.2.2 Hmotněprávní úprava

A jak by měly vypadat předpoklady správního rozvodu v českém prostředí? Dle mého názoru by správní rozvod přicházel v úvahu pouze u manželství bez nezletilých dětí. Jak dříve v § 24a ZoR, tak i nyní v § 757 NOZ je vyžadováno, aby soud schválil dohodu rodičů o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu. Tedy v těchto případech je zapojení

soudu tak jako tak nezbytné. Když se podíváme na právní úpravy popsané v předchozích kapitolách, mezi podmínkami správního rozvodu je absence nezletilých dětí pouze v Rusku. Většina zemí má sice jako podmínku stanoveno uzavření dohody o budoucnosti dětí, případně účast na mediačním sezení, jehož cílem je dosáhnout dohody ve věcech rodičovské zodpovědnosti, návštěvních práv a dohodnout se, kde budou mít děti/dítě trvalé bydliště, avšak úplná absence nezletilých dětí je vyžadována pouze v této jediné zemi. Přikláním se k této variantě, tedy aby i v České republice byl správní rozvod možný pouze pro bezdětné manželské páry, resp. pro manželské páry s již dospělými svéprávnými dětmi.

Osobně bych byla pro modifikaci předpokladů nesporného rozvodu, a to následovně:

Předpoklady správního rozvodu:

Návrh na ukončení manželství před správním orgánem podají oba manželé společně a dále splní podmínky:

- a) manželství trvalo nejméně jeden rok a
- b) manželé spolu déle než šest měsíců nežijí, a dále
- c) manželé se dohodli:
 - na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a popřípadě výživného pro dobu po tomto rozvodu.

Manželé musí správnímu orgánu předložit:

- I. Dohodu o úpravě svých majetkových poměrů
- II. Dohodu o úpravě svého bydlení
- III. Dohodu o výživném

Tyto dohody musí být úředně ověřeny.

Předpokládáme vznik speciálního formuláře – žádosti o ukončení manželství, který by manželé vyplnili a podepsali u notáře a spolu s tímto formulářem doložili oddací list prokazující délku jejich manželství, prohlášení, že spolu již více než 6 měsíců nežijí, prohlášení, že nemají nezletilé děti a dále uvedené úředně ověřené dohody. Správní orgán by následně prozkoumal žádost po formální stránce, tedy zda obsahuje všechny předepsané náležitosti a svým rozhodnutím manželství ukončil.

Hmotně-právní úpravu bych zařadila do stejného předpisu, který upravuje soudní rozvod, tedy do zákona č. 89/2012, Sb., občanský zákoník. Po vzoru Principů by do něj mělo být doplněno ustanovení o kompetentním orgánu. Tedy „*Manželství je ukončováno před kompetentním orgánem, kterým je orgán soudní či správní.*“

6.2.3 Procesně-právní úprava

Tato podkapitola nastiňuje možnou procesní úpravu administrativních rozvodů v České republice. Pro administrativní rozvod jako pro správní řízení by byl pravděpodobně klíčový zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. Jednalo by se o správní řízení tak, jak je vymezuje § 9 SŘ.¹⁶³ Věcná příslušnost správních orgánů je vymezena v § 10 SŘ: „*Správní orgány jsou věcně příslušné jednat a rozhodovat ve věcech, které jim byly svěřeny zákonem nebo na základě zákona.*“. Co se týče místní příslušnosti, navrhovala bych převzít úpravu místní příslušnosti v řízení o rozvod manželství ze zákona č. 292/2013, o zvláštních řízeních soudních¹⁶⁴. Tedy pro řízení by byl příslušný matriční úřad, v jehož obvodu mají nebo měli manželé poslední společné bydliště v České republice, bydlí-li v obvodu tohoto matričního úřadu alespoň jeden z manželů; není-li takového matričního úřadu, je příslušný obecný matriční úřad manžela, který nepodal návrh na zahájení řízení, a není-li ani takového matričního úřadu (což se neuplatní v případě, že manželé podali návrh společný), obecný matriční úřad manžela, který podal návrh na zahájení řízení.

Řízení by bylo možné zahájit pouze společným návrhem obou manželů. V případě, že by jeden z manželů vzal zpět návrh na zahájení řízení, řízení by bylo bez dalšího zastaveno. Jinými slovy, shodná vůle manželů ukončit manželství by byla vyžadována od podání společného návrhu na ukončení manželství až do rozhodnutí správního orgánu. V případě jakékoliv odchylky by řízení před správním orgánem bylo zastaveno a věc byla předána příslušnému soudnímu orgánu.

Samotné řízení by pak spočívalo v přezkumu předložených listin po formální stránce. V případě, že by nebyly všechny požadované listiny v pořádku, mohl by správní orgán vyzvat účastníky k jejich doplnění, v případě závažných nedostatků by bylo řízení zastaveno. Pokud by všechny dokumenty splňovaly předepsané náležitosti, manželství by bylo ukončeno rozhodnutím správního orgánu. Dle mého názoru dokazování či výslech účastníků by v takto formálním řízení nemělo vůbec probíhat.

Jak bylo řečeno v předchozích kapitolách, dohody v záležitostech souvisejících s rozvodem jsou vyžadovány de facto pouze v Portugalsku. V ostatních zemích lze dohodu nahradit rozhodnutím příslušného správního orgánu (např. v Dánsku může krajský guvernér určit výši výživného) nebo soudu (např. v Dánsku péče o děti a rozdělení společného majetku)

¹⁶³ § 9 SŘ: „*Správní řízení je postup správního orgánu, jehož účelem je vydání rozhodnutí, jímž se v určité věci zakládají, mění nebo ruší práva anebo povinnosti jmenovitě určené osoby nebo jímž se v určité věci prohlašuje, že taková osoba práva nebo povinnosti má anebo nemá.*“

¹⁶⁴ Viz § 383 zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

nebo se přímo předpokládá, že tyto věci budou řešeny v oddělených řízeních (Norsko). Při rozvodu se tedy „řeší“ pouze ukončení manželství. Varianta, kdyby nebyly požadovány žádné dohody, by byla pravděpodobně příliš radikální. A jelikož jsem jako hlavní výhodu administrativních rozvodů uvedla ulehčení soudům, tedy převzetí částí soudní agendy, pak i zcela v rozporu s touto hlavní výhodou.

6.2.4 Přezkum rozhodnutí správního orgánu

Co se týče přezkumu rozhodnutí, zvážíme nejdříve analogické užití § 395 ZŘS, tedy, že „bylo-li společnému návrhu na rozvod manželství vyhověno, není odvolání přípustné“. Rozhodnutí správního orgánu prvního stupně by tedy bylo konečné. Tato varianta by však byla zcela protiústavní, neboť v případě rozhodnutí správního orgánu musí být vždy zajištěna možnost dovolat se soudní ochrany¹⁶⁵. Nabízí se tedy hned několik dalších variant. Jako první postup dle správního řádu při dodržení všech předepsaných lhůt (15 dnů na odvolání, 30 dnů na předání spisu odvolacímu správnímu orgánu), kdy věc by byla po podání odvolání řešena nadřízeným správním orgánem: *Nestanoví-li zákon jinak, je odvolacím správním orgánem nejbližší nadřízený správní orgán* (§ 89 odst. 1 SŘ). Pokud by o věci rozhodoval matriční úřad, odvolacím správním orgánem by byl příslušný krajský úřad. Ani rozhodnutí krajského úřadu by však nemělo být konečné.

Rozhodnutí správního orgánu by tedy bylo možno v souladu s Listinou základních práv a svobod (dále jen „LZPS“) nechat přezkoumat nadřízeným správním orgánem (tedy by byla možnost podat proti rozhodnutí správního orgánu odvolání)¹⁶⁶, kdyby se jednalo o správní řízení dle správního řádu, a následně by ještě byla možnost obrátit se na civilní soud, který by měl pravomoc rozhodnutí správního orgánu přezkoumat. Jednalo by se pravděpodobně o žalobu dle části páté OSŘ. Rozvod je s účinností od 1. 1. 2014 upraven v zákoně o zvláštních řízeních soudních, avšak § 1 odst. 2¹⁶⁷ a odst. 3¹⁶⁸ ZŘS zakotvuje užití občanského soudního řádu a legitimuje užití části páté OSŘ. Toto řešení je však poněkud nešťastné. Více viz dále.

Jako druhá, a reálnější, varianta se jeví možnost hned poté, co jeden z manželů podá odvolání, předat věc do rukou civilních soudů. Jinak řečeno, ve chvíli, kdy se vyskytne během

¹⁶⁵ Čl. 36 odst. 2 zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod: „Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.“

¹⁶⁶ Viz § 81 odst. 1 SŘ: „Účastník může proti rozhodnutí podat odvolání, pokud zákon nestanoví jinak.“

¹⁶⁷ § 1 odst. 2 ZŘS: „Nestanoví-li tento zákon jinak, použije se občanský soudní řád.“

¹⁶⁸ § 1 odst. 3 ZŘS: „Nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného, použijí se ustanovení tohoto zákona vedle občanského soudního řádu.“

správního řízení jakýkoliv problém, pravomoc přechází na soudní orgán a rozvod dále probíhá dle právní úpravy pro soudní rozvod manželství. Toto řešení by bylo pravděpodobně vhodnější pro více situací než jen pro podání odvolání. Správní orgán by ztrácel pravomoc k ukončení manželství ve chvíli, kdyby se řízení jakkoliv „zadrhlo“. Například jeden z manželů vzal zpět svůj souhlas s rozvodem, ve chvíli, kdyby se vyskytly závažné nedostatky v požadovaných dokumentech atd. Tedy správní rozvod ano, ale jen do chvíle, kdy všechno probíhá bez problémů. Jakmile se objeví jakýkoliv problém, věc hned přechází na soud nebo je správní řízení zastaveno bez dalšího.

De facto by tak skutečně nastala situace, kdy manželé nemají možnost podat odvolání proti rozhodnutí správního orgánu k nadřízenému správnímu orgánu, ale v případě, kdy s rozhodnutím nesouhlasí (sic!), rovnou se obrací na soud.

6.2.5 Okamžik zániku manželství

Další spornou otázkou je okamžik zániku manželství. Nastal by ve chvíli právní moci správního rozhodnutí o rozvodu manželství nebo by manželství zaniklo teprve zápisem do matriky? A jak by tomu bylo v případě soudního přezkumu?

Při bezproblémovém průběhu řízení by manželství zaniklo v okamžiku, kdyby rozhodnutí správního orgánu nabylo právní moci. V případě, kdyby zde nebyla možnost podání odvolání by to tedy bylo v okamžiku oznámení rozhodnutí¹⁶⁹. V případě, že by šlo rozhodnutí správního orgánu napadnout odvoláním, musela by prvně uplynout 15ti denní lhůta k podání odvolání, nebo by se manželé museli odvolání vzdát. V případě, že by rozhodnutí bylo napadeno odvoláním a o něm rozhodoval nadřízený správní orgán, právní moci by nabylo ve chvíli, kdy by bylo oznámeno účastníkům.¹⁷⁰ Při variantě, kdyby věc byla v případě jakéhokoliv problému řešena dále již soudem, postupovalo by se dle ZŘS. Co se týče možného přezkumu dle části páté OSŘ, nastala by zajímavá situace, neboť ustanovení § 248 odst. 1 OSŘ stanoví, že „podání žaloby nemá odkladný účinek na právní moc ani na vykonatelnost rozhodnutí správního orgánu“. Tato varianta je však tak nepředstavitelná a proti smyslu celého institutu správních rozvodů, že ani nemá význam ji dále rozvíjet. Jak judikoval i Ústavní soud ve svém rozhodnutí č.j. IV.ÚS 3370/14 „respektování právní jistoty jako jednoho z atributů právního státu (čl. 1 Ústavy České republiky) musí mít v případě

¹⁶⁹ Viz § 73 odst. 1 SŘ: „Nestanoví-li tento zákon jinak, je v právní moci rozhodnutí, které bylo oznámeno a proti kterému nelze podat odvolání.“

¹⁷⁰ Viz §91 odst. 1 SŘ: „ Proti rozhodnutí odvolacího správního orgánu se nelze dále odvolat. Rozhodnutí odvolacího správního orgánu je v právní moci, jestliže bylo oznámeno všem odvolatelům a účastníkům uvedeným v § 27 odst. 1.“

*posuzování ústavní stížnosti směřující proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí o rozvodu manželství prioritu před principem spravedlivého rozhodování. Případná kasace rozhodnutí o rozvodu manželství by znamenala zásah do principu právní jistoty do té míry a s takovými možnými důsledky, že by v podstatě šlo o popření základního atributu právního státu, tj. principu právní jistoty.*¹⁷¹

6.2.6 Administrativní rozvod v České republice *de lege ferenda*

Jak by tedy mohl vypadat správní rozvod v České republice? Co se týče hmotněprávní úpravy, zařadila bych právní úpravu tohoto typu rozvodu do občanského zákoníku. Předně by muselo být zakotveno, že o rozvodu manželství rozhoduje soud nebo správní orgán a dle jakého právní předpisu tak ten který rozhodující orgán činí. Inspirací necht' jsou Principy Komise, konkrétně Princip 1:2 „(1) *Procedura rozvodu by měla být stanovena zákonem.*“ „(2) *Rozvod by měl být prováděn kompetentním orgánem, kterým může být orgán soudní či správní.*“. Ohledně podmínek rozvodu se nejlepší variantou jeví modifikace podmínek rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu dle § 757 OZ. A to modifikace taková, že správní rozvod by byl možný pouze v případě manželství bez nezletilých dětí. Stejně jako v případě rozvodu dle § 757 NOZ by manželé museli žádost o ukončení manželství podat společně. Náležitosti žádosti upravuje § 45 SŘ. Žádost musí jednak mít náležitosti podání dle § 37 odst. 2 SŘ a dále z ní musí být patrné, co žadatel žádá nebo čeho se domáhá.¹⁷² Dále by doložili oddací list prokazující délku jejich manželství, prohlášení, že spolu již více než 6 měsíců nežijí, prohlášení, že nemají nezletilé děti a dále úředně ověřené dohody o úpravě svých majetkových poměrů, o úpravě svého bydlení a o majetku. Správní orgán by následně prozkoumal žádost po formální stránce, tedy zda obsahuje všechny předepsané náležitosti a svým rozhodnutím manželství ukončil. Rozhodnutí by bylo následně zapsáno do matriční knihy v souladu s ustanovením § 5 odst. 1 písm. b) zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení.

V otázce procesní úpravy správního rozvodu, situace již tak jasná není. Kompetentním orgánem bych volila matriční úřad a procesním předpisem zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. Matrikář by po přezkoumání předepsaných listin vydal správní rozhodnutí o ukončení manželství a rovnou, případě po uplynutí určité lhůty, jej zanesl do matriční knihy manželství. Manželství by tím bylo ukončeno. Záležitosti týkající se dělení společného majetku, úpravy

¹⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 1. prosince 2014, Sp. zn. IV. ÚS 3370/14

¹⁷² SKULOVÁ, Soňa a kol. *Správní právo procesní*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s. r. o., 2005, str. 122.

porozvodového bydlení, případné výživného by se řešily v souladu s uzavřenými dohodami. V nejlepším případě by tímto celá procedura byla ukončena. V opačném případě nastává nejproblematictější a nejhůře představitelná fáze. Jak již bylo výše uvedeno, čl. 36 odst. 2 LZPS zakotvuje možnost soudního přezkumu správních rozhodnutí. Nadto rozvod manželství jakožto změna statusového vztahu je zásah do statusových vztahů velice závažný. Kdy by tedy nastala fáze případného vstupu civilního soudního orgánu do celého procesu? Ve chvíli, kdy by bylo správní rozhodnutí v prvním stupni napadeno odvoláním nebo až kdyby proběhlo řízení o odvolání dle správního řádu? Nebo vůbec nezakotvovat možnost odvolání a v případě jakýkoliv sporů se rovnou obracet na civilní soudy? Domnívám se, že správní rozvod by měl smysl opravdu jen v situaci, kdyby si manželé byli svým rozhodnutím naprosto jisti, přesto však nelze ponechat právní úpravu v takto holé formě, tedy předpokládat, že nikdy žádný problém během rozvodového řízení před správním orgánem nenastane. Jako nejlepší řešení jakékoliv komplikace vzniklé během řízení se jeví ztráta kompetence správního orgánu v řízení pokračovat. Řízení by tedy bylo zastaveno a manželé by se museli s novým návrhem obracet na civilní soud, kde by proběhlo klasické řízení dle zákona o zvláštních řízeních soudních. Ovšem takováto úprava by byla zcela unikátní a ojedinělá. Zakotvení administrativních rozvodů do českého právního řádu by tak zcela jistě přineslo mnoho problému a vyvolalo stejně tak mnoho diskusí. Ze všech těchto důvodů nepovažuji správní rozvody v současné době jako vhodný způsob ukončení manželství v České republice.

7 Administrativní rozvod a mediace

Kapitola se zamýšlí nad rolí mediace v rozvodovém řízení. Na úvod této kapitoly přibližuji, jakou roli hraje mediace při administrativních rozvodech v Evropě, dále pak stručně seznamuji s právní úpravou rodinné mediace v České republice a na závěr vyslovuji v souladu se závěry kapitoly šesté pár úvah *de lege ferenda* nad úlohou mediace v rozvodovém řízení před správním orgánem v České republice.

7.1 Administrativní rozvod a mediace v Evropě

V zemi, ve které se správní rozvod uplatňuje nejvýrazněji, tedy v Norsku, se musí manželé, kteří mají děti/dítě mladší 16 let, před zahájením řízení o rozluce či rozvodu, účastnit mediačního řízení. Účelem mediace je dosáhnout dohody ve věcech rodičovské zodpovědnosti, návštěvních práv a dohodnout se, kde budou mít děti/dítě trvalé bydliště. Čili účelem mediace není, aby se manželé smířili a vrátili k sobě. Manželé jsou povinni dostavit se k mediačnímu řízení osobně, pokud tu nejsou závažné důvody, které by jim v tom bránily. O proběhnuvší mediaci se vydává certifikát.¹⁷³ Samotné dosažení dohod však není podmínkou rozvodu, tou je alespoň se pokusit dohody uzavřít. Pokud se manželé nedohodnou na záležitostech týkajících se dětí, má soud pravomoc rozhodovat o rodičovské zodpovědnosti, návštěvních právech, a o trvalém bydlišti dítěte dle *Children Act 1981*.¹⁷⁴ Tyto vedlejší záležitosti jsou řešeny zcela odděleně od samotného rozvodu.¹⁷⁵

V předchozí kapitole jsem vyjádřila svůj názor, že správní rozvod se mi jeví vhodný pouze v případě bezdětných manželství. Tento svůj názor opírám o skutečnost, že jak dříve v § 24a ZoR, tak i nyní v § 757 NOZ je vyžadováno, aby soud schválil dohodu rodičů o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu. Tedy v těchto případech je zapojení soudu tak jako tak nezbytné. V případě nezletilých dětí a úpravě jejich poměrů pro dobu po rozvodu se i při úvahách *de lege ferenda* jeví jako vhodné, aby tato dohoda byla „zkontrolována“ a schvalována třetím subjektem, v našem případě soudem. Soud má v řízení za úkol vést rodiče k nalezení smírného řešení.¹⁷⁶ Při dosahování dohod mají rodiče vždy možnost obrátit se ze své iniciativy na mediátora, aby jim pomohl nalézt dohodu vyhovující oběma stranám. A dokonce i soud má možnost rodičům uložit na dobu nejvýše 3 měsíců účast

¹⁷³ SVERDRUP, Tone. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Norway*. Departement of Private Law, Faculty of Law, University of Oslo, 2002, str. 5.

¹⁷⁴ Tamtéž, str. 10.

¹⁷⁵ HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002, str. 506.

¹⁷⁶ Viz § 474 odst. 1 věta první ZŘS: „Za účelem ochrany zájmu dítěte soud vede rodiče k nalezení smírného řešení.“

na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii, nebo jim nařídít setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie.¹⁷⁷ Zvažme nyní variantu, kdyby správní rozvod byl možný i v případě, že by manželé vychovávali nezletilé dítě/děti. Je vůbec představitelná varianta, že by se i v takovém případě celé řízení při bezproblémovém průběhu obešlo bez soudu? Kdybychom měli jako podmínku rozvodu stejně jako v Norsku, mediační řízení ve věci nezletilých dětí, kdy by se dosažená dohoda přikládala v žádosti o správní rozvod?

7.2 Mediace v České republice

Co se týče mediace v netrestních věcech v České republice, teprve poměrně nedávno, dne 1. 9. 2012, nabyl účinnosti zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci. Došlo tak k formalizaci jednoho z hlavních mimosoudních procesů řešení sporů prostřednictvím třetí nezávislé osoby.

Dle § 2 písm. a) zákona o mediaci se mediací rozumí *postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými (dále jen „strana konfliktu“) tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody.*

Výraz mediace je odvozen z latinského *medius* – prostřední, mírný. Anglické *mediation* znamená řešení konfliktu za pomoci neutrálního prostředníka. Mediátor je pak prostředník při vyjednávání smíru.¹⁷⁸ Nejčastěji je mediace definována jako alternativa k výše uvedenému: „Mediace je zásah do konfliktu třetí, neutrální stranou, která pomáhá konfliktním stranám ve vedení nebo řešení jejich sporu.“¹⁷⁹ Jinde je mediace definována jako proces, jímž se snažíme obrazně řečeno „vyjít vstříc na půl cesty“. Dosáhnout dohody mezi stranami. Ani jedna z nich by se neměla cítit poražená, zneužitá či ponížená. Mediátor je odborník na dosahování dohod. Ovládá umění efektivního vyjednávání s cílem dospět k dohodě, kterou by mohli účastníci považovat za přijatelnou.¹⁸⁰

Mediace je neformální proces mimosoudního řešení konfliktů, a proto může probíhat, kdykoliv strany potřebují. Také se může konat před soudním jednáním, v jeho průběhu nebo po něm. Má svá pravidla a strukturu. Cílem a výsledkem mediace je jasně formulovaná, srozumitelná a uskutečnitelná dohoda, na jejíž podobě se podílejí všichni účastníci

¹⁷⁷ Viz § 474 odst. 1 věta druhá ZŘS: „Soud může rodičům uložit na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii, nebo jim nařídít setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie.“

¹⁷⁸ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. 1. Vydání. Praha: Portál, 2012, str. 67.

¹⁷⁹ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, str. 50.

¹⁸⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, str. 33.

mediačního procesu. Dohoda zahrnuje konkrétní postupy řešení, rozdělení odpovědnosti, úkolů, náhradních řešení i sankcí za její nedodržení. Většinou je v psané podobě a je stvrzena podpisy stran i mediátora. Výhodou mediace je skutečnost, že je méně nákladná než soudní řízení, může být realizována v relativně krátkém čase, představuje obvykle menší psychický stres než soudní spor, účastníci mohou rychleji a s větší šancí navázat přímý kontakt a formulovat řešení přijatelná pro obě strany, neboť jim rozumějí a jsou uskutečnitelná.¹⁸¹

Jiná definice říká, že mediace je způsobem řešení mezilidských konfliktů, při němž neutrální kvalifikovaná osoba – mediátor – pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemném dorozumívání. Jejím cílem je dosažení spokojenosti s průběhem a výsledkem řešení tohoto konfliktu. Mediace je komunikační metodou, která využívá poznatků různých vědních oborů, zejména psychologie, především sociální psychologie, dále sociologie, práva a sociální práce.¹⁸²

Mediace neboli vyjednávání stran pomocí prostředníka zvaného mediátora je historicky nejstarší protivahou mocenského rozhodování sporů, tj. soudní nebo arbitrážní cestou. Rozhodovací pravomoc zůstává v rukou každé ze stran, která je odpovědná za své návrhy a přijatá řešení. Mediace je nejvhodnějším prostředkem pro úpravu vztahů, ve kterých vedle konfliktního základu existuje silný podíl emocionální složky. Typickým příkladem jsou spory rodinné, např. řešení vztahů týkajících se dětí v souvislosti s rozvodem manželství nebo při vypořádávání společného jmění manželů.¹⁸³

7.2.1 Rodinná mediace

Mediace v rodinných konfliktech je ve světě jednou z nejrozšířenějších oblastí využívání mediace, je to oblast, v níž se mediace jako efektivní metoda řešení konfliktů etablovala. V rodinných konfliktech rozlišujeme mediaci rodinnou a rozvodovou. Rodinná mediace se zabývá řešením konfliktů vzniklých ze vzájemného soužití členů rodiny (rodičů, dětí, prarodičů), přičemž není rozhodující, zda byla rodina formálně založena manželstvím. Rozvodová mediace je metodou řešení konfliktů v rámci rozvodového řízení manželů. V zahraniční literatuře se pojem rodinné mediace využívá i pro rozvodové řízení. V České republice většinou rozlišujeme mezi rodinnou a rozvodovou mediací. Protože o rozvodu

¹⁸¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. 1. Vydání. Praha: Portál, 2012, str. 67-69.

¹⁸² HOLÁ, Lenka. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003, str. 7.

¹⁸³ PAVLOVÁ, Lenka. Mimosoudní způsoby řešení sporů a jejich výhody. In PAVLOVÁ, Lenka, VETEŠKA, Jaroslav. *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. 1. Vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2010, str. 39.

manželů rozhoduje soud, spojuje se v ní mediace rodinná s mediací v justici. Rozvodová mediace je u nás chápána jako součást mediace rodinné.¹⁸⁴

Dle definice docentky Králíčkové rodinnou mediací chápeme alternativní řešení neshod, konfliktů a sporů v právních vztazích upravených rodinným právem (včetně manželského majetkového práva a práva manželského a rodinného bydlení).¹⁸⁵

Rodinná mediace získala výsadní postavení. Specifické postavení rodinné mediace v České republice je dáno především tím, že jde o jedinou aplikaci mediace, již zvlášť jmenují jak zákon o mediaci č. 202/2012 Sb., tak prováděcí předpis, vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora. Jsou proto však i další důvody, zejména přítomnost dětí ve sporu (a tím i v mediaci), i když převážně v symbolickém postavení mimořádně důležitých „třetích osob“. Zájmy dětí (kvůli jejich nezletilosti) prezentují rodiče. Pokud začnou myslet primárně na sebe, což se bohužel v rodinné mediaci poměrně běžně stává, pak mediace skutečně nabývá poněkud specifického rázu. Ale základní princip v pozadí zůstává nezměněn – spokojenost a nenásilí, což se vztahuje i na „třetí osoby“.¹⁸⁶

Rodinnou mediací se dle ustanovení § 2 písmeno b) rozumí *mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů*. Rodinná mediace nebo mediace v rodinných vztazích je specifickou formou mediace. Rodinná mediace je specifický druh mimosoudního řešení sporů, k nimž dochází mezi členy rodiny, tedy sociální skupiny, svázané příbuzenskými, kamarádkými či partnerskými vztahy.¹⁸⁷

Nejčastějšími problémy, které způsobují rodinné konflikty a jsou v rodinné mediaci řešeny, jsou tři skupiny sporů:

1. spory o děti a s dětmi spojené – spor o výchovu dítěte, o úpravu styku či o jeho zákaz, o volbu školy či zájmových aktivit dětí, volbu ošetřujícího lékaře, rozhodování týkající se dětí, částečně také spory o úpravu, zvýšení či snížení výživného na děti;
2. spory majetkové – spojené s dispozicemi, zrušením či vypořádáním podílového spoluvlastnictví nebo společného jmění manželů, dědické spory, spory vztahující se k nájmu či užívání bytu a nebytových prostor, spory související s věcnými břemeny, spory plynoucí z finančních vztahů v rodině, výživné mezi manžely či rozvedenými manžely či dalšími příbuznými, spory o příspěvek na domácnost;

¹⁸⁴ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, str. 180.

¹⁸⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, str. 164.

¹⁸⁶ PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace. Nejúčinnější lék na konflikty*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2013, str. 149-150.

¹⁸⁷ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinná mediace. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, str. 39.

3. ostatní spory vztahové – související s rozvodem manželství, s oprávněními v rodině a rozhodovacími pravomocemi, spory mezi dospělými příbuznými, mezi seniory a mladšími příslušníky v rodině.¹⁸⁸

Všeobecně se přijímá názor, že všechny druhy rodinných konfliktů mohou být otevřeny k posouzení v průběhu mediačního procesu. Mediaci často probíhá v oblasti rodiny a partnerských vztahů (např. očekávané chování, výchova dětí, rodinné finance, trávení volného času, konflikty dospělých sourozenců) a rodinných konfliktů, tj. konfliktů před, během a po všech změnách v rodině (např. předmanželské dohody, konflikty mezi rodiči a dospívajícími dětmi, vícegenerační rodinné konflikty, rodinné podnikání, dědictví). Mediaci při manželské odluce a rozvodu bude zpravidla řešit otázky svěřením dítěte do péče a formy jeho výchovy, péče a kontaktu s dítětem, finančního a majetkového uspořádání a způsobu spolupráce mezi rodiči.¹⁸⁹

Mediaci může napomoci řešení vzájemných sporů mezi členy rodiny nejenom ve fázi před zahájením soudního (civilního) sporu a v jeho průběhu, ale také ve fázi výkonu soudního rozhodnutí. Dále lze mediací řešit spory vznikající v souvislosti s trestním řízením či řízením trestním. Základní odlišností sporů v rodinné mediaci je charakter vztahů mezi jejich aktéry.

Typickým příkladem sporu řešeného v rodinné mediaci je spor rodičů o péči o dítě, nejčastěji v souvislosti s rozvodem či rozchodem rodičů.

7.2.2 Charakteristické znaky

Základním znakem, kterým se rodinné vztahy odlišují od jiných vztahů a sporů ve společnosti, je rodinná spřízněnost jednotlivých příslušníků, tedy jinak řečeno skutečnost, že ke sporům dochází mezi současnými nebo bývalými osobami blízkými. Oproti ostatním skupinám sporů je charakteristickým znakem rodinných vztahů převaha emocí zatměných racionální rozhodování účastníků. Jak už bývá v mediaci zvykem, základním problémem, s nímž mediaci a mediátor pracuje, je zjištění zájmů účastníků konfliktu. V rodinných vztazích má mediátor o to těžší úkol, že vedle zájmů a emocí, kterých jsou účastníci povětšinou plni, musí odhalit příčinu vzájemné zášti, aby mohl účastníkům pomoci najít oboustranně přijatelné řešení. Příčina vzájemné zášti bývá nejčastěji:

¹⁸⁸ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinná mediaci. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6. str. 39.

¹⁸⁹ HOLÁ, Lenka. *Mediaci v teorii a praxi*. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, str. 180.

1. v lítosti nad odchodem, pokud jeden z manželů či partnerů odešel ze vztahu přes nesouhlas druhého partnera, který odchod dosud považuje za zradu a s rozpadem vztahu se ještě nevypořádal;
2. v závidění, pokud je druhý partner úspěšnější v práci, v novém vztahu, v ekonomické stránce či vzhledu;
3. v ovlivňování jinými osobami, nejčastěji rodinnými příslušníky (matkou), novým partnerem/kou nebo přáteli;
4. v odlišnosti prostředí, z něhož oba partneři pocházejí. Jde o rozdíly, které se oběma zdály v době namlouvání racionálně překonatelné, nicméně po delším vztahu nebo za krize nejsou řešitelné (například jeden partner je z tradičního, konzervativního prostředí, z vesnice, chudších poměrů, zaměřený na alternativní nebo zdravý životní styl, zatímco druhý partner je ekonomicky aktivní, městský a moderní typ).

Další komplikací, která vychází z posledního bodu, je skutečnost, že v rodinné oblasti mají lidé tendenci kopírovat prostředí, v němž vyrůstali, a přenášet do nových partnerství zásady, rady, doporučení a ponaučení svých rodičů. Na mediátora se pak často obracují se žádostí o podpoření vlastních názorů, což nejenže není v mediačním procesu jeho úkolem, ale de facto je vyloučeno, neboť při zachování zákonných mezí neexistuje v rodinných vztazích žádná obecně akceptovaná norma, pravidlo či zásada, kterou by bylo možno po druhém rodiči vyžadovat (například jeden z rodičů trvá na přísné výchově a naprostém dodržování zásad, druhý rodič je kamarádkého typu a spíše diskutuje, než nařizuje).

V těchto sporech se konečně vyskytuje další charakteristický rys – totiž zaštiťování se zájmem dítěte. Mediátor by si měl uvědomovat, že téměř vždy jde o zástupný problém a že základní otázkou konfliktu není zájem dítěte, ale vzájemné vztahy mezi stranami sporu. Mediační proces je třeba zaměřit na zklidnění vztahu, odstranění konfliktních bodů mezi účastníky a navázání kontaktu mezi nimi. K tomu lze použít standardní metody mediace, ačkoli s ohledem na přítomnost emocí není změna postojů jednoduchá a téměř vždy půjde o dlouhodobý proces.¹⁹⁰

Účastníky rodinné (rozvodové) mediace jsou klienti a mediátor (mediátoři), příp. další osoby podle dohody primárních účastníků mediace. Klienty jsou rodinní příslušníci, partneři, manželé či bývalí manželé a všichni, kdo jsou rozvodem dotčeni, především jejich děti.¹⁹¹

Základní podstatou rodinné mediace je zjištění, že většina rozvádějících či rozcházejících se partnerů má zachovanou schopnost a vůli zůstat kompetentními rodiči.

¹⁹⁰ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinná mediace. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, str. 39-40.

¹⁹¹ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, str. 195.

Lze tak postupně oddělit konfliktní partnerskou rovinu od roviny rodičovské. Proces rodinné mediace zdůrazňuje zodpovědnost rodičů za rozhodnutí, která ovlivní jejich děti. Většina mediátorů v rodinné oblasti působí jako „obhájce dětí“. Východiskem úvah mediátorů je zájem dětí, proto nemohou participovat na takové rodičovské smlouvě, jež by poškozovala jejich děti.¹⁹²

Cílem rodinné mediace je stabilizace poměrů rodičů i dětí. Jedním z nejdůležitějších faktorů pro dobrou adaptaci dětí po rozvodu je nízká míra konfliktů mezi rodiči.¹⁹³

Z výše uvedeného jasně vyplývá, že v případě rozvodu manželství bez nezletilých dětí (ideálně pak i bez dětí dospělých) odpadá velká část třecích ploch. Ve chvíli, kdyby do správního rozvodu byly zapojeny také zájmy nezletilých dětí, celé řízení by se častěji komplikovalo a správní řízení by bylo ohroženo. Mediátorova úloha při správních řízeních by byla nejvhodnější především v nápomoci při uzavírání dohod a překlenování sporných bodů. V čem by však mediace rozhodně mohla být prospěšná v souvislosti se správními rozvody, je fakt, že by k nim mohla účastníky vést. Jinak řečeno teprve během a díky mediaci by v manželích uzrálo rozhodnutí volit cestu správního rozvodu (např. během mediace by se jim podařilo vyřešit zásadní manželské spory, dohodnout se na majetku atd.).

7.3 Administrativní rozvod a mediace v České republice

Mediace jeví jako dobrá podpůrná metoda při dosahování dohod týkajících se majetku, bydlení či výživného pro dobu po rozvodu a také v záležitostech týkajících se nezletilých dětí. Role mediace a její výhody a postavení při rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu je koneckonců diskutována již téměř dvacet let, *de facto* od samotného zakotvení „zjednodušeného rozvodu“¹⁹⁴. V případě správního rozvodu by byla dobrým řešením v situaci, kdy manželé oba souhlasí s rozvodem, i s jeho správní formou, ovšem nejsou již schopni dosáhnout některé z předepsaných dohod. Mediace ještě nemá v České republice příliš silnou pozici a lidé si k ní teprve nacházejí cestu. V případě administrativního rozvodu s nezletilými dětmi se nedá soud zcela vyloučit. I kdyby rodiče jednali o dohodě o péči a výživném pro nezletilé dítě/děti před mediátorem, nakonec by dohoda stejně měla být schválena soudem, tak jako je tomu podle současné právní úpravy. Kdybychom správní rozvod s nezletilými dětmi chtěli zcela oprostít od soudního řízení, nabízela by se varianta nechat dohodu o dětech zcela v rukou rodičů nebo určit třetí nestrannou osobu, která by je

¹⁹² Tamtéž, str. 180-181.

¹⁹³ Tamtéž, str. 193.

¹⁹⁴ Viz HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, str. 29-35.

během jednání o dohodě vedla - mediátora. Mediátor však má za úkol podporovat komunikaci mezi stranami konfliktu¹⁹⁵, jeho role by tak spočívala především v nápomoci při překlenování problematických otázek a nalézání kompromisních řešení. Není však v jeho kompetenci autoritativně rozhodovat sporné otázky. Pokud by se dohody podařilo dosáhnout, byla by tato předložena příslušnému správnímu orgánu spolu s dalšími dohodami a ostatními podklady, a manželství by bylo rozvedeno. V případě jakékoliv komplikace by přišel na řadu soud a řízení péče soudu o nezletilé.

Budoucnost nezletilých dětí je natolik závažná záležitost, že schválení dohody o ní patří do rukou soudu. Mediaci by při administrativních rozvodech měla mít roli vždy jen podpůrnou, a to v nápomoci při dosahování dohod týkajících se majetku, bydlení a výživného mezi rozvedenými manžely pro dobu po rozvodu. Bezpochyby by však mediaci mohla manželské páry vést ke správnímu rozvodu, tj. pomoci jim vyřešit případné spory, které by stály mezi nimi.

¹⁹⁵ Toto označení není v našem případě příliš výstižné. Skutečnost, že se při mediaci hovoří o stranách konfliktu, mi přijde v rozporu s myšlenkou správního rozvodu, kdy, jak v práci neustále zaznívá, jde především o společné přání manželů ukončit manželství a o jejich spolupráci během řízení a schopnost dohodnout se. Nemyslím si tedy, že jde přímo o konflikt, spíše o řešení sporných bodů.

Závěr

Předkládaná práce pojednává o jiné formě rozvodu, než jaká je upravena právním řádem v České republice, a to o rozvodu administrativním neboli správním, kdy manželství je ukončováno před jiným než soudním orgánem. Část práce byla věnována popisu právních úprav, a to jak české právní úpravě rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu dle § 757 OZ, tak zahraničním právním úpravám správních rozvodů. Kromě seznámení s těmito správními rozvody práce přinesla i jejich komparaci, vytyčila společné znaky a upozornila na, někdy překvapivé, odlišnosti. V další části práce jsem nastínila podobu administrativního rozvodu v České republice *de lege ferenda*, včetně případného zapojení mediace. Práce se zabývala otázkami, jaký orgán by byl kompetentní pro ukončení manželství vedle soudu, jak by mohla vypadat právní úprava, jaké by byly podmínky správního rozvodu v českém prostředí a zda by toto řešení bylo v českém právním prostředí vůbec možné a vhodné a nepřineslo by se sebou spíše více problémů nežli řešení.

Téma administrativních rozsahů je takto podrobně zpracováno poprvé, jedná se tedy o práci obsahem originální a ojedinělou.

První kapitola byla věnována právní úpravě ukončení manželství za trvání života obou manželů *de lege lata*. Podrobněji jsem se v ní věnovala zániku manželství prohlášením manželství za neplatné, zániku manželství změnou pohlaví a zrušení manželství rozvodem. Kapitola poskytla vhled do problematiky ukončení manželství za trvání života obou manželů v České republice a poskytla rámec pro následující části práce.

Druhá kapitola vytyčila rozdíly mezi rozvodovými důvody v Evropě a především mezi správními a soudními rozvody. V kapitole jsme se zamyslela nad výhodami a nevýhodami administrativních rozvodů. Kapitola zároveň přinesla prvotní vhled do problematiky administrativních rozvodů.

Třetí kapitola byla věnována Principům Komise pro evropské rodinné právo. V Principech týkajících se rozvodu manželství a výživného mezi rozvedenými manžely nalezneme výslovně Princip o administrativních rozvodech. Začlenění této kapitoly se tedy jevilo jako nezbytné pro řádné objasnění pozice administrativních rozvodů v Evropě. Principy jsou chápány jako určitá vodítka či doporučení, která propůjčují zákonodárcům nejvhodnější prostředky pro harmonizaci dané oblasti. A pro rozvodové řízení je tímto vodítkem Princip 1:2 „(1) *Procedura rozvodu by měla být stanovena zákonem.*“ a „(2) *Rozvod by měl být prováděn kompetentním orgánem, kterým může být orgán soudní či správní.*“

Ve čtvrté kapitole byl popsán rozvod bez zjišťování příčin rozvratu dle § 757 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. V první podkapitole jeho hmotně-právní úprava a ve druhé pak procesní úprava. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu je v současnosti nejjednodušším způsobem ukončení manželství v České republice a podrobnější popis jeho právní úpravy *de lege lata* byl do práce začleněn kvůli podmínkám administrativního rozvodu v České republice. Základním předpokladem rozvodu dle § 757 OZ je skutečnost, že s rozvodem oba manželé souhlasí a že se dohodnou o majetku, bydlení, případně výživného a nezletilých dětí. Jestliže při rozhodování o dětech může soud jindy nejenom autoritativně rozhodnout, ale rovněž schválit dohodu rodičů (§ 906 OZ), pak v případě rozvodu dle § 757 OZ je podmínkou pro takovýto rozvod výlučně schválení dohody rodičů¹⁹⁶. Administrativní rozvod stojí a padá na souhlasu obou manželů s ukončením manželství a v některých případech také na tom, že manželé jsou schopni se dohodnout na všech s ukončením manželství souvisejících záležitostech. Je zde tak patrná jistá podobnost právě s rozvodem dle § 757 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a jeho právní úprava posloužila jako inspirace pro právní úpravu ukončení manželství před správním orgánem v České republice.

Kapitola pátá se věnuje právním úpravám administrativních rozvodů v Evropě, konkrétně právní úpravě administrativního rozvodu v Dánsku, Nizozemí, Norsku, Portugalsku a Rusku. V jednotlivých podkapitolách jsou postupně představeny rozhodující orgány, řízení o rozvodu, předpoklady administrativních rozvodů a jejich právní účinky, zařazena je i podkapitola přinášející celkové shrnutí a vytyčující ty nejdůležitější informace a znaky. Na úplný závěr jsem pak zařadila pasáž věnující se evropským vizím do budoucna, kde představuji námět možné budoucí úpravy administrativních rozvodů tak, jak jej vypracovala Komise.

Jednotlivé právní úpravy se velice liší a překvapivě vykazují poměrně málo společných znaků. Nelze konstatovat, že určitá skutečnost platí ve všech pěti zkoumaných zemích. Obecně lze však říci, že oba manželé musí souhlasit s rozvodem a s jeho správní formou. Nejsilnější pozici mají správní rozvody v Norsku, kde jsou primární rozvodovou formou, velice silnou pozici mají také v Dánsku. Specifická je správní forma ukončování manželství v Nizozemí, kde lze správně ukončit manželství jen v tom případě, kdy je přeměněno na registrované partnerství a to je následně ukončeno na základě vzájemného souhlasu nyní již partnerů. Nejedná se tedy o pravý správní rozvod.

¹⁹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 458.

Zajímavé jsou úpravy v otázkách dohod vyžadovaných pro rozvod manželství. De facto je uzavření dohod v předepsaných záležitostech nutnou podmínkou rozvodu pouze v Portugalsku. V Dánsku je lze nahradit, v Norsku se předpokládá, že se vedlejší záležitosti budou řešit odděleně od samotného rozvodu, v Rusku věci může dodatečně vyřešit soud a v Nizozemí je úprava zcela specifická. Co se týče nezletilých dětí, pouze v Rusku je rozvod na matrice možný, pokud manželé nemají nezletilé děti. V ostatních zemích nejsou nezletilé děti překážkou správního rozvodu.

Šestá kapitola nastínila na základě všech v práci uvedených faktů úvahy *de lege ferenda* nad mimosoudní možností rozvodu manželství v České republice. Nejdříve se zabývá možností notářského rozvodu. Došla jsem k závěru, že při zvážení všech skutečností se nejeví žádoucí, aby nestátní orgán byl kompetentním k takto zásadní změně statusového vztahu, jakou představuje rozvod manželství, a že zcela správně byla myšlenka notářů jako orgánů příslušných k rozhodnutí o ukončení manželství hned v zárodku zavrhnuta.

V druhé podkapitole jsme se zabývala administrativním rozvodem a otázkami rozhodujícího orgánu, podmínek rozvodu, právní úpravy, zániku manželství a také jeho (ne)realností v českém prostředí. Ve věci rozhodujícího orgánu jsem se přiklonila k variantě, kdy příslušným orgánem je matriční úřad. Vedle matriky jsem zvažovala ještě možnost krajského úřadu jako kompetentního orgánu nebo zřízení speciálního správního orgánu. Co se týče hmotně-právní úpravy administrativního rozvodu, zařadila bych ji do stejného předpisu, který upravuje soudní rozvod, tedy do zákona č. 89/2012, Sb., občanský zákoník. Po vzoru Principů by do něj mělo být doplněno ustanovení o kompetentním orgánu. Tedy „*Manželství je ukončováno před kompetentním orgánem, kterým je orgán soudní či správní.*“ Dle mého názoru by správní rozvod přicházel v úvahu pouze u manželství bez nezletilých dětí, ale jinak bych jeho podmínky ponechala stejné jako v případě rozvodu dle § 757 OZ. Nejsložitější otázkou se jeví procesní úprava administrativního rozvodu a především mechanismus přezkumu rozhodnutí správního orgánu. Pro administrativní rozvod jako pro správní řízení by byl pravděpodobně klíčový zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. Ve věci přezkumu rozhodnutí jsem nastínila několik možných variant, abych se nakonec přiklonila k nejméně radikální. Nejlepším řešením jakékoliv komplikace vzniklé během řízení by byla ztráta kompetence správního orgánu v řízení pokračovat. Řízení by tedy bylo zastaveno a manželé by se museli s novým návrhem obracet na civilní soud, kde by proběhlo klasické řízení dle zákona o zvláštních řízeních soudních. Ovšem takováto úprava by byla zcela unikátní a ojedinělá. K otázce přezkumu rozhodnutí se váže také otázka okamžiku zániku manželství. Když však

pomineme všechny komplikace, ke kterým by mohlo dojít a které byly podrobně rozebrány v příslušných kapitolách, manželství by zaniklo v okamžiku nabytí právní moci rozhodnutí.

Kapitola sedmá se zamýšlí nad rolí mediace v rozvodovém řízení. Na úvod této kapitoly jsem popsala, jakou roli hraje mediace při administrativních rozvodech v Evropě, a dále pak stručně seznámila s právní úpravou rodinné mediace v České republice. Na závěr je v souladu se závěry kapitoly šesté vysloveno pár úvah *de lege ferenda* nad úlohou mediace v rozvodovém řízení před správním orgánem v České republice. Došla jsme k názoru, že stejně jako v současné úpravě, by i při administrativních rozvodech měla mít mediace roli vždy jen podpůrnou, a to v nápomoci při dosahování dohod týkajících se majetku, bydlení a výživného mezi rozvedenými manžely pro dobu po rozvodu.

Rozvod před jiným než soudním orgánem zatím zůstává, a v dohledné době ještě i zůstane, institutem našemu právnímu řádu neznámým. Jedná se o možnost, kterou z evropských zemí mohou zatím využít pouze obyvatelé Dánska, Portugalska, Nizozemí, Norska a Ruska, a to ještě za splnění předepsaných podmínek – tedy administrativní rozvod není volbou vždy a pro všechny. Považuji jej za zajímavou alternativu zasluhující si pozornost, ovšem zatím pouze na teoretické úrovni. Jak jsem ve své práci uvedla, začlenění tohoto institutu do českého právního řádu je v současné době nereálné a je provázeno mnoha otázkami a nejasnostmi – především co se týče konkrétního správního orgánu, do jehož kompetence by rozvody mohly náležet, a ve způsobu přezkumu rozhodnutí ve věci. V současné době se žádné vážné úvahy o zavedení administrativního rozvodu do českého právního řádu nevedou a neregistruji ani veřejnou debatu na toto téma.

Bibliografie

Knižní publikace

- ANTOKOLSKAIA, Masha. *Family Law (Semeinoe pravo)*. 1. vydání. Moscow : Jurist, 1999. 150 s.
- BÍLEK, Petr a kol.: *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 1120 s.
- BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. 1. vydání. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004. 170 s.
- BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Model Family Code. From a Global Perspective*. 1. vydání. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2006. 257 s.
- GODSK PEDERSEN, Hans Viggo, LUND-ANDERSEN, Ingrid. *Family law in Denmark*. Kluwer Law International, 2011. 190 s.
- HAMILTON, Carolyn, PERRY, Alison. *Family Law in Europe*. 2. vydání. Tottel Publishing, 2002. 849 s.
- HOLÁ, Lenka. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003. 190 s.
- HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. 270 s.
- HORZINKOVÁ, Eva. *Správní právo – zvláštní část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 159 s.
- HRUŠÁKOVÁ Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006. 400 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 328 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1349 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 164 s.
- MATĚJKOVÁ, Barbora, PALONCYOVÁ, Jana: *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I*. Praha: VÚSPV, 2003. 246 s.

- PAVLOVÁ, Lenka, VETEŠKA, Jaroslav. *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. 1. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2010. 168 s.
- PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace. Nejúčinnější lék na konflikty*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2013. 168 s.
- SKULOVÁ, Soňa a kol. *Správní právo procesní*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s. r. o., 2005. 279 s.
- ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012. 207 s.
- ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. 336 s.

Příspěvky ve sborníku

- PAVLOVÁ, Lenka. Mimosoudní způsoby řešení sporů a jejich výhody. In PAVLOVÁ, Lenka, VETEŠKA, Jaroslav. *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. 1. Vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2010, str. 38-41.

Odborné časopisy

- DÁVID, Radovan. Obecné připomínky k zákonu o zvláštních řízeních soudních. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 12, str. 57-59.
- FOUKAL, Martin, JINDŘICH, Miloslav. Úloha notářství v moderní společnosti. *Ad notam*, 2008, roč. 14, č. 6, str. 212-217.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, str. 29-35.
- KORNEL, Martin. Collaborative law a efektivní rozvod. *Právní rozhledy*, 2007, č. 22, str. 814-818.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinná mediace. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, str. 39-41.
- SVOBODA, Karel. Nové problémy v řízení o rozvod manželství. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 5, str. 31-33.

Právní předpisy

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Dánská legislativa

- Zákon č. 256 ze dne 14. června 1969, ve znění zákona č. 147 ze dne 9. března 1989 a ve znění pozdějších předpisů, o uzavírání a ukončování manželství (Lov nr. 256 af 14. juni 1969, jfr. lovbebg. nr. 147 af 9. marts 1989 om ægteskabs indgåelse og opløsning, som ændret ved)
- Zákon č. 148 ze dne 8. května 1991, o manželství a manželských záležitostech (*the Marriage and Matrimonial Causes Act*), ve znění pozdějších předpisů

Nizozemská legislativa

- Zákon Stb. 1969, 259, nizozemský občanský zákoník, platný od 1. 1. 1992 (*Nieuw Burgerlijk Wetboek*)
- Zákon Stb. 1838, 12, nizozemský občanský soudní řád (*Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*)
- Zákon umožňující manželství párům stejného pohlaví, účinný 1. 4. 2001

Norská legislativa

- Zákon č. 47 ze dne 4. července 1991, ve znění pozdějších dodatků, tzv. manželský zákon (Lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap (ekteskapsloven) Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet)

Portugalská legislativa

- Zákon č. 47433 ze dne 25. listopadu 1966, ve znění pozdějších dodatků, občanský zákoník (Decreto-Lei n.º 47344/66, de 25 de Novembr, *Código Civil*)
- Zákon č. 324/2003 ze dne 27. prosince 2003, ve znění pozdějších dodatků, občanský soudní řád (Decreto-Lei n.º 324/2003, de 27.12, *Código de Processo Civil*)

Ruská legislativa

- Zákon N 223-F3, ruský rodinný zákoník, *Semeinyi Kodeks Rossiiskoi Federatsii*, přijat 8. 12. 1995, účinný od 1. 3. 1996

Judikáty

- Nález Ústavního soudu ze dne 1. prosince 2014, sp. zn. IV. ÚS 3370/14

Internetové zdroje

- ANTOKOLSKAIA, Masha. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Russia*. Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002. 44 s.
K dispozici na <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Russia-Divorce.pdf>>
- BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. The Netherlands*. Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002. 57 s.
K dispozici na <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Netherlands-Divorce.pdf>>
- <http://ceflonline.net/>
- CEFL. *History*. ceflonline.net. K dispozici na <<http://ceflonline.net/history/>>
- CEFL. *Principles*. ceflonline.net. K dispozici na <<http://ceflonline.net/principles/>>
- ČEPELOVÁ, Olga, Seemanová, Jana. *Úvahy notářství nad rodinným a dědickým právem*. nkcr.cz. K dispozici na <http://www.nkcr.cz/pages/mezinarodnivztahy/clanky/Uvahy_notarstvi_nad_rodinny_m_a_dedickym_pravem-prispevek_ceskeho_notarstvi.pdf>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Rozvodovost*. czso.cz. K dispozici na <<https://www.czso.cz/csu/czso/rozvodovost>>
- DE OLIVEIRA, Guilherme. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Portugal*. University of Coimbra, 2002. 44 s.
K dispozici na <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Portugal-Divorce.pdf>>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
K dispozici na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.
K dispozici na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0>>

- <http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_por_cs.htm>
- Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Rozvod – Portugalsko*. ec.europa.eu. K dispozici na <http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_por_cs.htm>
- LUND-ANDERSEN, Ingrid, KRABBE, Lise. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Denmark*. Department of Private Law, University of Aarhus, 2002. 32 s.
K dispozici na <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Denmark-Divorce.pdf>>
- SVERDRUP, Tone. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Norway*. Department of Private Law, Faculty of Law, University of Oslo, 2002. 26 s.
K dispozici na <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Norway-Divorce.pdf>>

Shrnutí

Předkládaná práce pojednává o jiné formě rozvodu, než jaká je upravena právním řádem v České republice, a to o rozvodu administrativním neboli správním, kdy manželství je ukončováno před jiným než soudním orgánem, a dále nastiňuje podobu administrativního rozvodu v České republice *de lege ferenda*, včetně případného zapojení mediace.

Práce je rozčleněna do sedmi kapitol. V první kapitole jsou popsány způsoby ukončení manželství za trvání života obou manželů v České republice. Druhá kapitola se zabývá rozdíly mezi soudními a administrativními rozvody. V třetí kapitole se věnuji Principům Komise pro evropské rodinné právo, především pak těm, které se týkají rozvodu. Ve čtvrté kapitole je popsána právní úprava rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu, tedy rozvodu podle § 757 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Pátá kapitola se zaměřuje na administrativní rozvody v Evropě, postupně se věnuje rozhodujícím orgánům, předpokladům správních rozvodů, jejich právním účinkům a po celkovém shrnutí kapitoly ještě následuje část věnující se evropským vizím do budoucna v oblasti administrativních rozvodů. V šesté kapitole nastiňuji úvahy *de lege ferenda* o mimosoudních možnostech rozvodu manželství v České republice. Konkrétně se zamýšlím nad možností notářského rozvodu a právě administrativního rozvodu, kdy vycházím z nastíněných evropských právních úprav. Kapitola sedmá se věnuje roli mediace v rozvodovém řízení. Především jak může pomoci při dosahování dohod uzavíraných mezi manžely.

Při psaní práce jsem vycházela především ze zákonné úpravy institutů. Čerpala jsem tedy z právních předpisů a příslušných komentářů, a to jak českých, tak zahraničních.

Summary

In this rigorous work I deal with different form of divorce than we know in the Czech Republic, with administrative divorce in which the marriage is ended by other than a judicial authority. I also outline the form of administrative divorce in the Czech Republic *de lege ferende*, including the possible involvement of mediation.

The work is divided into the seven chapters. The first chapter describes ending of a marriage during the life of both spouses in the Czech Republic. The second chapter discusses the differences between the judicial and administrative divorces. The third chapter is devoted to the Principles of the Commission on European Family Law, especially those concerning divorce. The fourth chapter describes the legal regulation of divorce without investigating the cause of the breakdown, a divorce under § 757 of the Act no. 89/2012 Coll., Civil Code. The fifth chapter focuses on the administrative divorces in Europe – competent authority, conditions of administrative divorces, their legal effects etc. An overall summary of the chapter is followed by last section devoted to the European vision of the future relating to the area of administrative divorces. In the sixth chapter I outline the considerations *de lege ferenda* on extrajudicial possibilities of divorce in the Czech Republic. Specifically, I am thinking about the possibility of notarial divorce and administration form of divorce. Chapter Seven is devoted to the role of mediation in divorce proceedings. Especially, how it can help in reaching agreements between spouses.

When writing a thesis, I mainly based on the statutory regulations of the institutes. So I drew of legislation and relevant comments, both Czech and foreign.

Klíčová slova/ Key words

Administrativní rozvod – administrative divorce

Mediace - mediation

Rozvod - divorce

Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu - divorce without investigating the cause of the breakdown

Rozvod před jiným než soudním orgánem - divorce before other than a judicial body

Správní rozvod – administrative divorce

Ukončení manželství – the ending of a marriage